

UPA 2010 / 14

Nunanut allanut tunngasutigut naalakkersuinikkut ingerlatsineq pillugu nassuiaat

Naalakkersuisut Siulittaasuat

UPA 2010 / 14
NAP. J.nr. 01.25-01
Sags nr. 2010-027127
Dok. nr. 334222

AALLAQQASIUT.....	7
AAQQISSUUNNERA.....	8
IMMIKKOORTOQ 1.....	9
<u>1. NAALAGAAFFEQATIGIIT NUNANUT ALLANUT AAMMA SILLIMANIARNERMUT ATAATSIMORUSSAMIK INGERLATSINERAT.....</u>	<u>10</u>
1.1. NAALAGAAFFEQATIGIINI QULLERSAT ATAATSIMIINNERI.....	10
1.2. PIGINNAATITSISSUTITUT INATSISILIORNEQ AAMMA NAMMINERSORLUTIK OQARTUSSAT NUNANULLU ALLANUT MINISTERIAQARFIUP AKORNANNI SULEQATIGIINNISSAMIK ISUMAQATIGHISSUT	10
1.3. JOINT COMMITTEEMI ANINGAASARSIORNIKKUT TEKNIKKIKKULLU SULEQATIGIINNEQ.....	11
1.3.1 ISUMAQATIGHISSUTIP TUNNGAVII.....	11
1.3.2 JOINT COMMITTEEP 2009-MI SULINERA.....	11
1.4 PERMANENT COMMITTEE.....	12
1.5 IMAANI PISINNAATITAAFFIIT PILLUGIT ISUMAQATIGHISSUT AAMMA NUNAVIIT TOQQAVII PILLUGIT PILERSAARUT.....	12
<u>2. ISSITTUMI SULEQATIGIINNEQ</u>	<u>13</u>
2.1 ISSITTUMI SIUNNERSUISOOQATIGIIT	13
2.2 ISSITTUMI SIUNNERSUISOOQATIGIINI SIULITTAASOQARFIK	13
2.3 IMMINUT NAMMASSINNAASUMIK INERIARTORTITSINEQ PILLUGU SULEQATIGHISSITAQ (SDWG).....	14
2.3 CANADAMIK SULEQATEQARNEQ	15
2.3.1 TARTUPALUK - HANS Ø.....	15
<u>3. NUNAT AVANNARLIIT SULEQATIGIINNERAT.....</u>	<u>15</u>
3.1 NUNAT ISSITTORMIUT ATAATSIMEERSUARNERATA “ COMMON CONCERN FOR THE ARCTIC” MALITSEQARTINNERA..	16
<u>4. EUROPAMIK SULEQATEQARNEQ – EU</u>	<u>17</u>
4.1 PUISIT AMIINIK NIURUTEQARNERMI INUIT PINEQANNGINNISSAASA AKUERSISSUTIGINEQARNERA.....	17
4.2 EU-P KALAALLIT NUNAATALU AKORNANNI ISUMAQATIGHISSUTINUT TUNNGASUT.....	18
4.2.1 AALISARNEQ PILLUGU ISUMAQATIGHISSUT.....	19
4.2.2 DEN EUROPÆISKE UNION-IP AAMMA KALAALLIT NUNAATA AKORNANNI PEQATIGIILLUNI SULEQATIGIINNISSAMUT ISUMAQATIGHISSUT.....	19
4.2.3 NUNANI IMARPIUP ILLUATUNGAANIITTUNI NUNALLU IMMIKKOORTUINI SULEQATIGIINNEQ (OLT).....	20
4.3 EU’P ISSITTUMUT POLITIKKIA	22
4.4 KALAALLIT NUNAATA EU-LLU AKORNANNI SULEQATIGIIFFIIT ALLAT.....	23
4.4.1 DIAMANTINIK SILINEQANNGITSUNIK AVAMMUT NIURUTEQARNERMI EU-MIK SULEQATEQARNEQ/KIMBERLEY PROCESSEN.....	23
4.4.2 INUSSUTISSALERINEQ PILLUGU ISUMAQATIGHISSUT.....	23
4.4.3 AKILERAARTARNERMI ISUMAQATIGHISSUTIT.....	23
4.4.4 KALAALLIT NUNAATA NUNA OLT-MUT ILAASUTUT EU-MI AALAJANGHISARTUNUT ILISARNAATEQARTINNERA.....	24
4.5 NUTAARSIASSAT, NAP NUTAARSIASSAT-BRUXELLES.....	24

5. NUNARSUARMIOQATIGIINNI SULEQATIGIINNEQ – NAALAGAAFFIIT PEQATIGIIT.....24

5.1 INUIT PISINNAATITAAFFII PILLUGIT NAALAGAAFFIIT PEQATIGIIT SIUNNERSUISOOQATIGIIVI.....	25
5.2 NUNAT INOQQAAVINUT TUNNGASUNIK NAALAGAAFFIT PEQATIGIIT ISUMMERSOQATIGIIFFIAT	25
5.3 NUNAT INOQQAAVISA PISINNAATITAAFFII PILLUGIT NAALAGAAFFIT PEQATIGIIT NALUNAARUTAAT.....	26
5.4 NUNAT INOQQAAVI PILLUGIT NAALAGAAFFIIT PEQATIGIIT (NP) IMMIKKUT NALUNAARUTEQARTARTUAT.....	26
5.5 NAALAGAAFFIIT PEQATIGIIT INUIT PISINNAATITAAFFII PILLUGIT SIUNNERSUISOOQATIGIIVISA ATAANI NUNAT INOQQAAVISA PISINNAATITAAFFII PILLUGIT IMMIKKUT ILISIMASALLIT SULEQATIGIHSITAT (EMRIP).....	27
5.6 WORLD INTELLECTUAL PROPERTY ORGANIZATION (WIPO) AAMMA QANGAANIIT ILISIMAARISAT	28

6. NUNANIK ALLANIK NIUEQATEQARNERMI POLITIKKI.....29

6.1 NUNANIK ALLANIK NIUEQATEQARNERMI POLITIKKIKKUT ANGUNIAKKAT.....	29
6.2 NUNAT MARLUK AKORNANNI	30
6.3 NAALAGAAFFEQATIGIIT EU-MIK SULEQATEQARNERAT	31
6.3.1 INUUSUTISSALERINEQ PILLUGU EU-MIK ISUMAQATIGIHSITAT.....	31
6.3.2 PUISIT AMIISA EU-MUT EQUNNEQARNISSAASA INERTEQQUTAANERA.....	31
6.3.3 EU – CANADA COMPREHENSIVE ECONOMIC AND TRADE AGREEMENT (CETA).....	31
6.4 NUNAT IKINNERPAAMIK PINGASUT AKORNANNI.....	32
6.4.1 KALAALLIT NUNAANI INATSISIT AKITSUUTILLU WTO-P MALITTARISASSAANUT NAAPERTUUTILERSINNIARNEQARNERAT.....	33

7. KALAALLIT NUNAATA ILISARNAATEQARTINNERA.....34

7.1 2009-MI INGERLANNEQARTUT.....	35
-----------------------------------	----

8. SILAP PISSUSAA PILLUGU SULEQATIGIINNEQ.....36

8. 1 SILAP PISSUSAATA ISUMAQATIGIINNIUTIGINEQARNERANI NUNANUT ALLANUT PISORTAQARFIUP PEQATAANERA.....	36
---	----

9. NUNANUT ALLANUT PISORTAQARFIUP AAQOISSUSSAANERA.....36

9.1 KALAALLIT NUNAATA SINNIISOQARFIA KØBENHAVNIMIITTOQ.....	37
9.2 KALAALLIT NUNAATA BRUXELLESIMI SINNIISOQARFIA	37
9.2.1 KALAALLIT NUNAATA BRUXELLESIMI SINNIISOQARFIA MAKKUNINNGA SULIASSAQARFEQARPOQ:.....	38

IMMIKKOORTOQ 2.....39

10. SIULITTAASUP NAALAKKERSUISOQARFIA.....40

10.1 INATSISILERINERMUT ALLAFFIK.....	40
10.2 NAMMINERSORNEQ PILLUGU ALLAFFIK.....	40

11. ANINGAASAQARNERMUT NAALAKKERSUISOQARFIK.....41

11.1 AKILERAARTARNERMUT AQUTSISOQARFIK.....	41
---	----

**12. AALISARNERMUT, PINIARNERMUT NUNALERINERMULLU
NAALAKKERSUISOOARFIK.....41**

12.1 ATLANTIKUP AVANNAANI AALISARNERMUT MINISTERIT ATAATSIMEEQATIGITTARNERAT (NAFMC)	41
12.2 ATLANTIKUP AVANNAATA KITAANI AALISARNEQ PILLUGU SULEQATIGIFFIK (NAFO)	42
12.3 ATLANTIKUP KANGIATA AVANNAANI AALISARNEQ PILLUGU KOMMISSIONI (NEAFC)	43
12.4 NUNAT AVANNARLIIT AALISARNERMUT, AALISAKKANIK TUKERTITSIVEQARNERMUT, NUNALERINERMUT, INUUSSUTISSANUT ORPIPPASSUALERINERMULLU ATAATSIMIITITALIAAT ATORFILINNIK INUTTALIK (EK-FJLS (AALISARNEQ).....	44
12.5 ATLANTIKUP AVANNAANI KAPISILLIT PIJUJARTINNEQARNISSAANNIK SULEQATIGIFFIA (NASCO).....	45
12.6 AALISARNEQ PILLUGU EU-MIK ISUMAQATIGIHSUT	46
12.7 KALAALLIT NUNAATA RUSLANDILLU AKORNANNI AALISARNEQ PILLUGU ISUMAQATIGIHSUT AAMMA ISUMAQATIGIHSUMMUT 2009-MUT TAPILIUSSAP NAAMMASSINEQARNISSAA.....	47
12.8 KALAALLIT NUNAATA NORGELLU AKORNANNI AALISARNEQ PILLUGU ISUMAQATIGIHSUT AAMMA ISUMAQATIGIHSUMMUT 2009-MUT TAPILIUSSAP NAAMMASSINEQARNISSAA.....	47
12.9 KALAALLIT NUNAATA SAVALIMMIULLU AKORNANNI AALISARNEQ PILLUGU ISUMAQATIGIHSUT AAMMA ISUMAQATIGIHSUMMUT 2009-MUT TAPILIUSSAP NAAMMASSINEQARNISSAA.....	48
12.10 KALAALLIT NUNAATA, ISLANDIP NORGELLU (JAN MAYEN) AKORNANNI IMARTANI AMMASSAAT PILLUGIT KALAALLIT NUNAATA, ISLANDIP NORGELLU ISUMAQATIGIHSUTAAT.....	48
12.11 ATAATSIMORUSSAT PILLUGIT CANADALU SIUNERSIOQATIGITTARNERIT.....	49
12.12 VESSEL MONITORING SYSTEM (VMS) PILLUGU CANADAMIK ISUMAQATIGIHSUT.....	50
12.13 ATLANTIKUP AVANNAANI MILUMASUT IMARMIUT PILLUGIT SULEQATIGIFFIK (NAMMCO).....	50
12.14 NUNAT TAMALAAAT ARFANNIARNEQ PILLUGU ATAATSIMIITITALIARSUAT (IWC).....	51
12.15 CANADAP AAMMA KALAALLIT NUNAATA AKORNANNI QILALUKKAT QAQORTAT QERNERTALLU PILLUGIT ATAATSIMORULLUGU KOMMISSIONI (JCNB).....	53
12.16 NANNUT ATAATSIMORUSSAT PILLUGIT KALAALLIT NUNAATA AAMMA NUNAVUT AKORNANNI PAASEQATIGIINNERMIK ISUMAQATIGIHSUT (PI).....	54
12.17 NANNUP PIJUJAANNARTINNEQARNISSAA PILLUGU OSLOMI ISUMAQATIGIHSUT	54
12.18 POLAR BEAR SPECIALIST GROUP (PBSG).....	55
12.19 CONVENTION ON INTERNATIONAL TRADE IN ENDANGERED SPECIES (CITES).....	55
12.20 PINNGORTITAP ALLANGUTSAALIORNERA PILLUGU NUNAT TAMALAAAT KATTUFFIAT (IUCN).....	56

**13. NUNAMUT NAMMINERMUT, PINNGORTITAMUT AVATANGIHSINULLU
NAALAKKERSUISOOARFIK.....57**

13.1 ARKTISK RÅD (ISSITTUMI SIUNNERSUISOOQATIGIIT)	57
13.1.1 ISSITTUMI NAKKUTILLIINNERMIK AAMMA NALILERSUINNERMIK SULINIUT (ARCTIC MONITORING ASSESSMENT PROGRAM) – AMAP.....	57
13.1.2 ISSITTUMI IMARTAT ILLERSORNEQARNERAT (PAME).....	58
13.1.3 ISSITTUMI NAASUT UUMASULLU PIJUJAANNARTINNERAT (CAFF)	59
13.2. NUNANI AVANNARLERNI MINISTERIT SIUNNERSUISOOQATIGIIVL.....	61
13.2.1 APEQQUTINUT AVATANGIHSINUT TUNNGASUNUT ATORFILITSIGUT ATAATSIMIITITAQ.....	61
13.2.2 IMMAMI UUMASSUSILLIT AVATANGIHSASALU AKORNANNI ATAQATIGIHSUT PILLUGU SULEQATIGIHSITAQ (AKVATISK ØKOSYSTEM GRUPPEN) (AEG).....	62
13.2.3 SILAP PISSUSAA SILAANNARLU PILLUGIT SULEQATIGIHSITAQ (KLIMA- OG LUFTGRUPPEN) (KoL).....	62
13.2.4 NUNAMI UUMASSUSILLIT PINNGORTITALLU AKORNANNI ATAQATIGIHSUT PILLUGIT SULEQATIGIHSITAQ (TERRESTRISK ØKOLOGI GRUPPEN) (TEG).....	63
13.2.5 EQQAGASSALERINERMUT NUNANI AVANNARLERNI SULEQATIGIHSITAQ (NORDISK AFFALDSGRUPPE).....	64
13.3 ENVIRONMENTAL SUBCOMMITTEE UNDER PERMANENT COMMITTEE	64
13.4 OSLO-PARIS KONVENTIONEN (OSPAR).....	65
13.5 ESPOO-KONVENTIONEN	65

13.6 NUNARSUARMI KULTURIKKUT PINNGORTITAMILLU KINGORNUSSAT, WORLD HERITAGE, ILLERSORNEQARNISSAAT PILLUGU UNESCO-MI ISUMAQATIGHISSUT	66
13.7 WASHINGTONIMI ISUMAQATIGHISSUT (CITES)	67
13.8 MASARLOQARFIIT NUNAT TAMAT AKORNANNI PINGAARUTILLIT PILLUGIT ISUMAQATIGHISSUT (RAMSAR- KONVENTIONEN)	68
13.9 PINNGORTITAMI UUMASSUSILINNI ASSIGHINNGHIAASSUSEQARNEQ PILLUGU ISUMAQATIGHISSUT (CBD)	70
13.10 UNESCO: MAN AND THE BIOSPHERE (MAB)	71

14. INEQARNERMUT, ATTAVEQARNERMUT ANGALLANNERMULLU NAALAKKERSUISOQARFIK

14.1 SILAP PISSUSAA PILLUGU KØBENHAVNIMI ATAATSIMEERSUARNEQ (COP 15).....	71
14.2 ANGALLANNEQ.....	72
14.2.1 KALAALLIT NUNAATA NUNARSUARMIOQATIGIINNUT ATTAVEQARNERA.....	72
14.2.2 ISSITTUMI SAR.....	73
14.2.3 ASSARTUUSSINEQ PILLUGU ISUMALIOQATIGHISSITAQ.....	74
14.2.4 AIR GREENLANDIP TIMMISARTUI NUTAAT.....	74
14.3 NALUNAARASUARTAATITIGUT ATTAVEQAQATIGIINNEQ.....	74
14.3.1 NUNAT TAMAT AKORNANNI NALUNAARASUARTAATITIGUT PEQATIGIINNEQ (DEN INTERNATIONALE TELEKOMMUNIKATIONS UNION, ITU).....	74
14.3.2 QAAMMATAASANUT TUNNGASUT.....	75
14.3.3 NALUNAARASUARTAATITIGUT ATTAVEQARNEQ PILLUGU ANGUNIAKKAT PERIUSISSALLU.....	75
14.3.4 NUKINNIK ATUINEQ.....	76
14.3.5 QAAMMATAASATIGUT PIGINNAASAT PINEQARSINNAANERAT.....	76
14.3.6 IMMAP NAQQATIGUT KABILE.....	76

15. AATSITASSANUT IKUMMATISSANULLU PISORTAQARFIK.....

15.1 INATSISITIGUT TUNNGAVIUSOQ	77
15.2 AATSITASSANUT IKUMMATISSANULLU TUNNGASUTIGUT INERIARTORNEQ.....	77
15.2.1 AATSITASSANUT TUNNGASUT.....	77
15.2.2 IKUMMATISSANUT TUNNGASUT.....	78
15.3 NUNANI TAMALAANI AATSITASSARSIORNERMUT TUNNGASUNI AKUUNEQ.....	78
15.4 KIMBERLEY-MI SULIAP AKUERSISSUTIGINEQARNERANI AAQISSUUSINERMUT KALAALLIT NUNAATA PEQATAANERA (KPCS).....	79

16. INUUSUTISSARSIORNERMUT SULIFFEQARNERMULLU NAALAKKERSUISOQARFIK 80

16.1 INUUSUTISSARSIORNEQ.....	80
16.1.1 NUNANI AVANNARLERNI SIUNNERSUISOOQATIGIINNI INUUSUTISSAARNEQ PILLUGU ANGUNIAKKANI SULEQATIGIINNEQ.....	80
16.1.2 NORTH ATLANTIC TOURISM ASSOCIATION (NATA).....	80
16.1.3 UUMASSUSILINNI ISUMALLUUTIT PILLUGIT NUNAT TAMALAAAT ISUMAQATIGHISSUTAAT	81
16.1.4 NUNANI AVANNARLERNI NUNAT IMMikkoORTUINI POLITIKKIKKUT SULEQATIGIINNEQ.....	81
16.1.5 NUNANI AVANNARLERNI ATLANTIKU IKAARLUGU SULEQATIGIINNEQ (NORA).....	82
16.1.6 NUNAT AVANNARLIIT KILLIIT ANINGAASAATEQARFIAT (VNF).....	83
16.2 SULIFFEQARNEQ.....	83
16.2.1 NUNANI TAMANI SULISARTUT KATTUFFISSUAT, INTERNATIONAL LABOUR ORGANISATION (ILO).....	83
16.3 INUUSUTISSALERINERMI SULIASSAQARFIK.....	84

17. PEQQISSUTSIMUT NAALAKKERSUISOQARFIK.....84

17.1 NUNANI AVANNARLERNI MINISTERIT SIUNNERSUISOOQATIGHIVISA ILUANI SULEQATIGIINNERMUT TUNNGASUT.....	84
17.1.1 PEQQINNISSAQARFIMMI PITSASSUTSIMIK UUTTUINEQ.....	84
17.1.2 NUNANI AVANNARLERNI QARASAASIAKKOORTUMIK NAKORSAATISSANUT ALLAGARTAT (NORDISK EHELSEFORUM)	85
17.1.3 PEQQISSUTSIKKUT UPALUNGAARSIMANEQ PILLUGU NUNAT AVANNARLIIT SULEQATIGIINNERAT (SVALBARDGRUPPI)	85
17.2 ISSITTUMI SULEQATIGIINNEQ.....	86
17.2.1 ARCTIC HUMAN HEALTH EXPERT GROUP.....	86
17.2 PITSAALIUINEQ PEQQISSUTSIMILLU SIURSAANEQ.....	86
17.2.3 IKIAROORNARTUT AANNGAJAARNIUTILLU.....	86
17.2.4 MEEQQANIK NAALLIUTSITSINERUP SUMIGINNAANERULLU PITSAALIORNEQARNERAT.....	86
17.2.5 IMMINORTARNERUP PINNGITSOORTINNIARNERA (PITSAALIORNERA).....	87

18. ISUMAGINNINNERMUT NAALAKKERSUISOQARFIK.....87

18.1 ISUMAGINNINNERMI SULIASSAQARFIK	87
18.1.1 ISUMAGINNINNIKKUT IKIORSINEQ ISUMANNAARINERLU.....	87
18.1.2 MEEQQAT ATUGARISAAT.....	88
18.2 NALIGHISSITAANEQ	88

**19. KULTUREQARNERMUT, ILINNIARTITAANERMUT, ILISIMATUSARNERMUT
ILAGEEQARNERMULLU NAALAKKERSUISOQARFIK.....89**

19.1 KULTURI SUNNGIFFILLU.....	89
19.1.1 KULTURIMUT SUNNGIFFIMMULLU TUNNGASUT PILLUGIT NUNANI AVANNARLERNI SULEQATIGIINNEQ.....	89
19.1.2 ILINNIARTITAANEQ, ILISIMATUSARNEQ KULTURILU PILLUGIT NAALAGAAFFIIT PEQATIGIIT SULEQATIGIFFIAT (UNESCO).....	90
19.1.3 KULTURIMUT SUNNGIFFIMMULLU TUNNGASUTIGUT NUNAVUMIK SULEQATEQARNEQ.....	90
19.1.4 NUNAT TAMALAAK AKORNANNI SULEQATIGIINNERMUT TUNNGASUT ALLAT.....	90
19.2 ILAGEEQARNEQ.....	91
19.3 ILINNIARTITAANEQ.....	91
19.3.1 ILINNIARTITAANERMUT ILISIMATUSARNERMULLU TUNNGASUTIGUT NUNAT AVANNARLIIT SULEQATIGIINNERAT....	91
19.3.2 SULI ATUALERTUSSANNGUNNGITSUT.....	92
19.3.3 MEEQQAT ATUARFIAT.....	92
19.3.4 INGERLAQQIFFIUSUMIK ILINNIARTITAANERIT NUNANI TAMALAANI INGERLANNEQARTUT.....	93
19.3.5 ILIMMARFIK.....	93
19.3.6 NUNANI ALLANI ILINNIARTITSISUTUT ILINNIARSIMASUT MEEQQAT ATUARFIINI SULILERNISSAANNUT AKUERSISARNEQ	94
19.3.7 ANGUNIAKKATIGUT EU-MIK SULEQATEQARNEQ.....	94
19.4 ILISIMATUSARNEQ.....	95
19.4.1 JOINT COMMITTEE-MI SULEQATIGIINNEQ.....	95
19.4.2 TOPFORSKNINGSINITIATIVET.....	95
19.4.3 NORDFORSK.....	95
19.4.4 EU-MIK SULEQATEQARNEQ.....	96
19.4.5 KLIMAFORSKNINGSCENTERET (SILAP PISSUSAANIK ILISIMATUSARFIK).....	96
19.4.6 ARCTIC SCIENCE SUMMIT WEEK (ASSW)	96
19.4.7 NUNAT TAMALAAK AKORNANNI ISSITTUMUT UKIORITITAT (IPY).....	97

AALLAQASIUT

Ukiut tuusintilikkaat aappaanni ukiut qulikkaar siulliit naaneranni ukiut qulikkaar nutaat qilanaarilereerpagut, taakku Kalaallit Nunaannut amerlasuutigut suli annerusumik unammilligassartaqassapput. Ukiuni kingullerni Kalaallit Nunaata aamma Issittup annertusiartortumik sammineqarnerat ingerlaqqissaaq. Tamatumunnga minnerunngitsumik pissutaavoq tusagassiorfitsigut taagorneqartoq "Qalasersuup Avannarliup pinnaassutigineqarnera". Annerusumik akerleriissutaasinnaanera ilimananngikkaluartoq, tassa nunat tallimat Qalasersuarmut Avannarlermut saniliusut Ilulissani nalunaarutikkut isumaqatigiissimmammata nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissutit isumaqatigiinniarnerrillu akuerisaasut malinneqassasut, matumani pineqartoq suliaq pingaaruteqanngitsuunngilaq. Imaani pisinnaatitaaffiit pillugit isumaqatigiissut atortussanngorlugu akuerisimagaanni nunaviup ilaata immap iluaniittup 200 sœmilit qaangerlugit annertusiiffiginissaa aamma pisinnaatitaaffiuvoq, tamanna ilisimatuussutsikkut paasissutissatigit uppersarneqarsinnaappat. Taamaalilluni Kalaallit Nunaata eqqaani sumiiffiit pingasut: Kalaallit Nunaata Kujataani, Kalaallit Nunaata Avannamut kangiani aamma Kalaallit Nunaata Avannaani nunaviup ilaata immap iluaniittup 200 sœmilit sinnerlugit annertusiiviginissaa periarfissaqarfiuvoq. Tamanna ukiut qulikkaar nutaani FN-imi malunnaateqassaaq, tamannalu Kalaallit Nunaannut siunissami pingaarutilerujussuuvoq sumiiffinni piumasaaqateqarfigisinnaasani aatsitassanut tunngasuni periarfissaqarluarsinnaanera eqqarsaatigalugu.

Ukioq qaangiuttoq silap pissusaa pillugu isumaqatigiinniarnernit annertuumik sunnigaasimavoq. Naak COP 15 silap pissusaa pillugu Kyotomi isumaqatigiissummut taartaasussamik amerlasuunit neriuutigineqaraluartutut nunat tamalaat akornanni nutaamik isumaqatigiissuteqarfiunngikkaluartoq sammisaq 2010-mi siunissamilu suli sammisaassaaq.

Issittumi Siunnersuisooqatigiinni siulittaasuuffik Naalagaaffeqatigiinnit ukiuni marlunni tigummisassatut 2009-mi tiguneqarpoq. Issittup annertunerusumik sammineqalerneratigit siunnersuisooqatigiit pingaaruteqarnerulissapput, tassa Issittumi Siunnersuisooqatigiit suleqatigiiffiummat nunanit Issittumiittunit nunallu inoqqaavisa kattuffiinit tamanit kisiartaalluni peqataaffigineqartoq. Naak silap pissusaata allanngornera immikkut salliutinneqarlunilu pingaartinneqaraluartoq ajornartorsiutit unammilligassallu ataatsimoorussat Issittumi innuttaasut misigisaasa suleqatigiiffigineqarnissaasa pisariaqartinneqarnerata erseqqissarnissaa Kalaallit Nunaannut pingaaruteqarsimavoq. Imminut attassinnaasumik (nungusaataanngitsumik) ineriartortitsinissaaq pillugu suleqatigiissitami Kalaallit Nunaata siulittaasuunermini ilaatigit nunani issittumiittuni peqqissutsimut tunngasut annerusumik suleqatigiiffiunissaa aallartissimavaa.

EU-mut attaveqarnitsinnut tunngasut ukiuni aggersuni malunnarnerulissapput. EU-mik isumaqatigiissutigut 2013-ip naanerani atorunnaassapput. EU-mik isumaqatigiissutitta isumaqatigiinniutigeqqinneqaarnissaannut tunngaviusussat misissueqqissaarluni suliassat 2010-mi aallartereertariaqarpagut.

Nunanut allanut tunngasutigut naalakkersuineranut tunngassutilinni ukiut qulikkaar nutaat sunik nassataqarumaarnerat pillugu apeqqut naatsumik akineqarsinnaavoq ima, Kalaallit Nunaata sutigit tamatigit annertusaavigalugulu ineriartortinnera nunanut allanut tunngasutigut naalakkersuineranut tunngassutilinni ingerlatsinermi aamma takuneqarsinnaassaaq. Taamaattumik pissusiviusunut uumaffigisatsinnut ingerlaavartumik naleqqussartariaqarnitta aamma pisariaqarluinnarnera arajutsisimassanngilarput.

Aaqqissuunera

Nunanut allanut tunngasutigut naalackersuinikkut ingerlatsineq pillugu nassuiaat suliassa qarfinni pingaarutilinni Naalackersuisut suliaannik kiisalu siunissami qaninnermi ineriartornissamut takorluukkanut eqqartuiffiuvoq. Nassuiaat marlunnut suli immikkoortitaavoq: Immikkoortoq I-imi nunanut allanut tunngasuni naalackersuinikkut ingerlatsinermi sammisat pingaarnert pineqarput, Immikkoortoq II-mi nunanut allanut tunngasuni naalackersuinikkut ingerlatsinermi naalackersuisoqarfiit suliassa qarfiini ingerlatat nunanit tamalaanit sunnerneqaleriartorfiusut pineqartut.

Aaqqissuunera naamassineqarpoq 18. februar 2010 (kalaallisuaa 18. marts 2010)

IMMIKKOORTOQ 1

Naalakkersuisut

Nunanut Allanut pituttorsimangitsumik politikkiat

1. Naalagaaffeqatigiit Nunanut Allanut aamma Sillimaniarnermut ataatsimoorussamik ingerlatsinerat

Naalagaaffeqatigiit nunanut allanut aamma sillimaniarnermut ataatsimoorussamik ingerlatsinerat pillugu isumaqatigiinniartarnerit naalakkersuinikkut suliaqartunit aamma atorfilittatigoortumik arlalitsigut naapeqatigiiffusarput.

Danmarkimi nunanut allanut ministeriami Nordgruppi, annerusumillu taassuma ataani Nunat avannarliit, Savalimmiut Kalaallit Nunaallu pillugu allaffeqarfik, Nunanut Allanut Pisorta qarfiup aalajangersimasumik suleqatiginerusarpaa. Nordgruppip atorsinnaavaa kalaallit nunaat pillugu siunnersorti, taanna Nunanut Allanut ministeria qarfiup aamma Namminersorlutik Oqartussat akornanni suleqatigiinnissamik isumaqatigiissut naapertorlugu suliaassarfinni arlalinni Namminersorlutik Oqartussat aamma Nunanut Allanut ministeria qarfiup akornanni attaveqaataallunilu ataqatigiissaarisuuvoq. Nunanut Allanut Pisorta qarfiup Inuit pisinnaatitaaffii pillugit suliaqarnermini Danmarkimi nunanut allanut ministeriap Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit immikkoortoqarfia qanimut suleqatigisarpaa, matumani nunat inoqqaavisa tamanut atuuttumik pisinnaatitaaffiinik suliaqarneq aamma ilaavoq. Nunat inoqqaavinut ineriartortitsineranut tapiissutit pillugit suliaqarnermi Danida assigisaanik suleqatigineqartarpoq.

Tamatuma saniatigut Nunanut Allanut Pisorta qarfik Danmarkip tunisassiornermini avammut attaveqaqatigiittartuinik pitsaasumik kinguneqarluartussamillu suleqateqartarpoq, Kalaallit Nunaanni Takornariaqarnermut Inuussutissarsiutinullu siunnersuisoqatigiit tassunga suleqatigiinnissamut isumaqatigiissummik atsioqateqareersimapput.

1.1. Naalagaaffeqatigiinni qullersat ataatsimiinneri

Naalagaaffeqatigiinni qullersat ataatsimiinneri, tassalu Danmarkip Statsministeriata, Savalimmiut Lagmandiata aamma Naalakkersuisut Siulittaasuata akornanni, pisarput ukiut tamaasa naalagaaffeqatigiit taakku pingasut akornanni paarlakaattumik. Naalagaaffeqatigiinni qullersat ataatsimiinnerini nunanut allanut politikkimi pingaarnerit pisullu annerusut sammineqartarput.

Naalagaaffeqatigiinni qullersat ataatsimiinnerat kingulleq juni 2008-mi Kalaallit Nunaanni ingerlanneqarpoq. Naalagaaffeqatigiinni qullersat ataatsimiinneri Nordatlantudvalgimi atorfilittanit piareersarneqartarput, tassani inuttaapput Statsministeriami Departementschefi, aammalu Namminersorlutik Oqartussani Savalimmiunilu Namminersornerullutik Oqartussani Allaffissornermi Pisortat. Naalagaaffeqatigiinni qullersat ataatsimiinneranni oqaluuserineqarput ilaatigut COP 15, puisit amiisa eqqussuunneqartarnerisa inerteqqutaalernissaanik EU-p siunnersuutaa kiisalu aningaasarsiornermi ajornartorsiuteqarneq.

1.2. Piginnaatitsissutitut inatsisiliorneq aamma Namminersorlutik Oqartussat Nunanullu Allanut ministeria qarfiup akornanni suleqatigiinnissamik isumaqatigiissut

Nunanut allanut ministeria qarfik suleqatigalugu 2. december 2009-mi Nunanut Allanut pisorta qarfiup aamma Nunanut allanut ministeria qarfiup akornanni ingerlanneqarpoq Administrativt Forum (Allaffissornermi Oqalliffik). Ataatsimiinnermi Kalaallit Nunaata Bruxellesimi

Sinniisoqarfianut tunngasut arlallit pitsanngorsaavigineqarput kiisalu Sinniisoqarfiup pisortaata aallartitaqarnikkut taaguutaa atorluarsinnaanerpaaq pillugu apeqqu.

1.3. Joint Committeemi aningaasarsiornikkut teknikkikkullu suleqatigiinneq

1.3.1 Isumaqatigiissutip tunngavii

Joint Committeep (JC) tunngavigaa Kalaallit Nunaata, USA-p aamma Danmarkip aningaasarsiornikkut teknikkikkullu suleqatigiinnissaminnik nalunaarutiginnissimanagerat, taanna 2004-mi Igalikumi isumaqatigiissutit atsiorneqarsimasut ilagaat.

Kalaallit Nunaata USA-llu akornanni suleqatigiinnerup sakkortusineqarnissaa Joint Committeep suliaassaraa, amerikamiut nunami maani najuunnerisa Kalaallit Nunaannut naleqarnerulersinneqarnissaa suliaassaraa aamma Kalaallit Nunaata USA-llu imminnut attuumassuteqarnerat sakkutuut nunatsinniisneqarnerannik taamaallaat tunngaveqartinneqassanngitsoq suliaassaralugu.

JC komitéuvoq pingasunik inuttaqartoq Kalaallit Nunaanneersumik, USA-meersumik aamma Danmarkimeersumik. Kalaallit Nunaata sinniisoraa Nunanut Allanut Pisortaqarfiup pisortaa, USA-p Danmarkimi ambassadøria aammalu Danmarkip nunanut allanut ministeriaqarfiani udenrigsrådi. Joint Committeep sulinera aaqqissugaavoq suleqatigiissitanut pingasunut pingaartumik (1) Kulturimut Ilinniartitaanermullu Suleqatigiissitaq; (2) Ilisimatusarnermut, Peqqissutsimut, Teknologimut aamma Avatangiisinut kiisalu (3) Niuernermit Takornariaqarnermullu Suleqatigiissitaq. Suleqatigiissitani pingasuni tamani Kalaallit Nunaat sinniisoqarluarpoq suleqatigiissitaliallu marluk siulittaasuuffigalugit.

Suleqatigiissitaliani suleqatigiinnikkut attaveqarnek attaveqaatillu pilersinneqarsimapput isumassarsiortoqartarluni ilisimasanillu tunniussisoqartarluni teknikkikkullu suleqatigiiffiit ilanngunneqartarlutik.

Erseqqissartariaqarpoq JC-p taamaallaat pilersissinnaammagit suleqatigiinnissamut sinaakkutissat, tassa pilersaarutitut siunertanut aalajangersimasunut komité aningaasassaqaartitaanngimmat. Taamaattumik pilersaarutitut aningaasalersuinerit pissapput avataaneersunit komitémut aningaasalersuissutit pioreersutigut, tamannalu ilaanneeriarluni unamminartuusoq paasinarsisimavoq.

1.3.2 Joint Committeep 2009-mi sulinera

Ulluni 12.-13. maj 2009 JC-p arfinilissaanik ataatsimiinnera Københavnimi ingerlanneqarpoq. Ataatsimiinnermut tassunga atatillugu suleqatigiissitani pilersaarusiortarluni ataatsimiinnerit aamma ingerlanneqarput.

2009-mi suleqatigiinnermi angusat pingaaruteqarnerit ersarissarneqassapput kinguliini.

Asiap aamma U.S. Geological Survey (USGS) akornanni pitsaasumik suleqatigiinneq pilersinneqarsimavoq tassungalu atatillugu Asiameersut 2009-mi majimi USGS-ip aaqqissugaanik angalaartinneqarsimapput.

Suleqatigiinnikkut teknikkikkut tapersorsorneqarnek Asiap iluaqutigilluarpa.

Kalaallit Nunaanni ilinniartitaanermi suliaqartut inuit arfinillit amerikamiut akiligaannik 2009-mi martsimi USA-mi paasisassarsiortinneqarsimapput. Peqataasut naapippaat universitetit, inuussutissarsiortnermut ilinniarfiit aamma assessorluni kusanartuliornermik ilinniarfiit. Matumani amerikarmiut ilinniartitseriaasiat ilisaritinneqarpoq siunissamilu suleqatigiinnissamut attaveqarnerit neriunaateqartut pilersinneqarlutik.

Taamaattoq ersarippoq kalaallinut ilinniagaqartunut akiliutitaqanngitsumik ilinniagaqartoqalernissaanut periarfissaqarnavianngitsoq, tassa USA-mi ilinniagaqarfiit amerlanerit namminersortunit ingerlataammata.

Juli 2009-mi U.S. National Science Foundation-ip akiligaanik ilisimatusarfimmumt 'Summit Camp' sermersuarmit tumut ilinniagaqartut ilinniartitsisullu USA-meersut, Danmarkimeersut aamma Kalaallit Nunaanneersut paasisassarsiortinneqarput. Taamaalillutik kalaallit ilinniagaqartut ilisimatusarnermik misissuinissaminnut peqataanissaminnullu periarfissinneqarput.

Kalaallit ilinniagaqartut ilinniarnermikkut ingerlatseqqinniarlutik USA-mut ajornannginnerusumik qinnuteqarsinnaalernissaat sulissutigineqarsimavoq. Taamaalilluni Niuernermik Ilinniarfiup Nuummiittup aqutaraa oqaatsinik piginnaasaqarnermut misiliut TOELF (Test of English as a Foreign Language), aammattaaq pilersinneqarsimavoq videokkut attaveqaat Nuup aamma amerikamiut ilinniartitaanermut siunnersuisoqarfiat Fullbright Commissionen-ip akornanni.

Ukiuortoq sulinerup qiteqqunnerani video aqutugalugu ataatsimiinneq 1. december 2009-mi ingerlanneqarpoq.

Kalaallit sulissuteqarnerisigut illuatungeriit ataatsimiinnermi tassani isumaqatigiipput JC-mi ukiuni siullerni tallimani (2004 – 2009) suleqatigiinnerup ingerlasimanerata nalilersorneqarnera ingerlanneqassasoq. Nalilersuineq Kalaallit Nunaanniit siulersorneqartoq Danmarkimit, USA-mit aammalu suleqatigiissitanit peqataaffigineqarluni ingerlanneqartoq siunissami iliuusissanut pilersarusiornermi sakkutut atorneqassaaq. Naatsorsuutigineqarpoq nalilersuineq ukiumi tullermi ataatsimiinnissaq, 2010-mi junimi Kalaallit Nunaanni ingerlanneqartussa qpitinnagu naammassineqassasoq.

1.4 Permanent Committee

Permanent Committee 1991-imi Kangerlussuarmit isumaqatigiissummik taaneqartoq naapertorlugu pilersitaavoq, tassani amerikamiut Kalaallit Nunaanni sakkutooqarfeqarneranni (t.i. Pituffik) apeqqutinik pingaaruteqartunik suliaqarfiuvoq. Permanent Committeemi ilaasortaapput USA-p naalakkersuisuisa sinniisaat, Danmarkip naalakkersuisuisa sinniisaat kiisalu Nunatsinni Naalakkersuisut sinnerlugit Nunanut Allanut Pisortaqaqarfimmeersoq, taakkualu minnerpaamik ukiumut ataasiarlutik ataatsimiittarput.

Permanent Committee maj 2009-mi Københavnimi ataatsimiippoq. Immikkoortuni pingaarnerupput Qaanaap aamma Pituffiup akornanni nakorsaqaqarnikkut (telemedicine aqutugalugu) suleqatigiinnissamik kalaallit siunnersuutaat kiisalu sakkutooqarfimmi danskit kalaallillu oqartussaasuinut/suliffeqarfiinut tunngasunik maleruagassiuisut isumaqatigiissuterpassuit nutaamik isumaqatigiissuteqarfigineqarnissaannik amerikamiut kissaataat.

1.5 Imaani pisinnaatitaaffiit pillugit isumaqatigiissut aamma nunaviit toqqavii pillugit pilersaarut

Imaani pisinnaatitaaffiit pillugit isumaqatigiissut naapetorlugu danskit aningaasanut inatsisaanni 2002-miit aningaasat immikkoortinneqartarput Savalimmiut eqqaanni piffinni marlunni Kalaallit Nunaatalu eqqaanni piffinni pingasuni nunaviit toqqaviisa annertusinissaannut piumasaqarnissamut uppersaatissat ilisimatusarfiginissaannut, taakkunani ilimagineqarmat nunaviit toqqaviisa annertusinissaannik piumasaqaateqarnissamut periarfissaqartoq. Tamatumani pineqarput piffik Qalasersuup tungaanut sammisoq, piffik Kalaallit Nunaata avannamut kangianiittoq kiisalu piffik Kalaallit Nunaata kujataaniittoq.

Ilisimatusarluni sulineq 2009-mi ingerlateqqinneqarpoq Kalaallit Nunaata eqqaanni piffimmut siullermut (Kalaallit Nunaata kujataaniittoq) piumasaqaammik saqqummiussaqaarnissaq siunertaralugu. Savalimmiut pillugit Savalimmiut avannaanni piffiup piumasaqaatigineqarnera FN'ip Nunaviit toqqaviinut Ataatsimiititaliansuanut saqqummiunneqarsimavoq. Sulineri tassani Kalaallit Nunaat peqataavoq Kalaallit Nunaanni piffiit piumasaqaatigineqarnissaanni paasisimalikkanik katersuinissaq siunertaralugu.

Nunat issittumiittut tallimat nunaviit toqqaviinik annertusaaniarlutik piumasaqaateqartut – (USA, Rusland, Canada, Norge aamma Danmark/Kalaallit Nunaat) nunanut allanut ministeriisa Ilulissani ulloq 28. maj 2008 nalunaarut (Ilulissani-nalunaarut) akuersissutigaat, tassuuna uppersaapput Issittup Imartaanut pisinnaatitaaffiit pillugit apeqqut nunat tamalaat akornanni isumaqatigiissutitigut maleruagassaqaartitaasoq.

2. Issittumi suleqatigiinneq

2.1 Issittumi siunnersuisooqatigiit

Issittumi siunnersuisooqatigiinni ilaapput nunat issittumiittut arfineq-pingasut (Canada, Danmark/Kalaallit Nunaat/ Savalimmiut, Finland, Island, Norge, Den russiske Federation, Sverige aamma USA) kiisalu nunap inoqqaavisa kattuffii arfinillit. Issittumi siunnersuisooqatigiit tassatuaavoq issittoqarfimmi nunat naalakkersuisooqarnikkut naapittarfiat, taassumalu sulinera soqutigineqaleriartuinnarpoq - minnerunngitsumik Issittoqarfiup avataaniittunit.

2.2 Issittumi Siunnersuisooqatigiinni Siulittaasoqarfik

Issittumi Siunnersuisooqatigiinni ministerit Tromsø-mi 29. april 2009 ataatsimiinneranni Issittumi Siunnersuisooqatigiinni siulittaasoqarfik Naalagaaffeqatigiinnit Norgemiit tiguneqarpoq. Naalagaaffeqatigiit Issittumi Siunnersuisooqatigiinni siulittaasuuneranni pilersaarutinut Kalaallit Nunaat annertuumik sunniuteqarsimavoq Issittumilu inuup sammineqarnerunissaa immikkut sulissutigisimallugu.

Siulittaasoqarfimmi pilersaarummi pingaartinneqarput makku: Issittumi inuk (matumanittaaq innuttaasut peqqissuunissaat aningaasarsiornikkullu ineriartortitsineq); Nunat tamalaat Issittup Ukiuaniit (IPY) kingornussat; Silap pissusaata allangoriartornera naleqqussarnerlu; Umassusillit assigiinngissitaarnerat; Pisuussutinik atuineq; Suliamut tunngasutigut (atorluarsinnaasumik) suleqatigiinneq (matumanittaaq 'search and rescue' - SAR); kiisalu Issittumi Siunnersuisooqatigiit nunarsuarmi sunniuteqarsinnaassutsikkut inissisimanera.

Naalakkersuisut, Nunanut Allanut Pisortaqaarfikkoortumik, Naalagaaffeqatigiit siulittaasuuneranni ulluinnarni isumagisassat isumagineqarnerannut peqataallutillu tunniusseqataapput. Aammattaaq

Nunanut Allanut Pisortaqarfik Senior Arctic Officials (SAO) Siunnersuisooqatigiillu allat ataatsimiinnerini aallartitai ingerlaavartumik peqataaffigisarpai. Kiisalu Nunanut Allanut Pisortaqarfiup Siunnersuisooqatigiit sulinerannut atatillugu Kalaallit Nunaata soqutigisaasa kiisalu siunnersuisooqatigiit suleqatigiissitaani sulineq aamma 'task forces', soqutigisai isumagisarai.

2009-mi Senior Arctic Official (SAO) ataatsimiinneri marluk ingerlanneqarput ataatsimiinnerlu tulleeq pissaaq Ilulissani april 2010-mi. Naatsorsuutigineqarpoq ataatsimiinnissaq taanna soqutigineqarluarumaartoq aallartitanillu amerlasuunit peqataaffigineqarumaartoq.

Siulittaasoqarfik ingerlavoq april 2009-miit ministerit 2011-mi ataatsimiinnissaasa tungaanut, naatsorsuutigineqarpoq taanna Kalaallit Nunaanni ingerlanneqassasoq.

2.3 Imminut nammassinnaasumik Ineriartortitsineq pillugu suleqatigiissitaq (SDWG)

Kalaallit Nunaata Issittumi Siunnersuisooqatigiivini peqataanera Naalackersuisut pingaartippaat peqataanerup pingaarnertut Nunap karsianiit aningaasalersugaaneratigut killiliissutit killigalugit.

Issittup Siunnersuisooqatigiivini siulittaasoqarfik Naalagaaffeqatigiit tigummassuk Issittumi imminut nammassinnaasumik ineriartortitsinissaq pillugu suleqatigiissitami (SDWG) siulittaasuuffik Kalaallit Nunaata tiguaa. Suleqatigiissitaliap taassuma siunertaraa issittumi suleqatigiinnermi inuup pingaarnersinneqarnissaa.

ICC SDWG-mi naalagaaffiit issittumiittut naligalugit ataavartumik peqataasutut peqataavoq. SDWG-mi Kalaallit Nunaata siulittaasoqarfeqarneranut atatillugu ICC-Kalaallit Nunaat Sverige peqatigalugu, 2011-mi siulittaasoqarfeqarnermik tigusisussaq, Vice Chair-itut inissisimavoq.

Kalaallit Nunaata siulittaasoqarfeqarnermini peqqissutsip sammineqarnissaa toqqarsimavaa. Siulittaasoqarfeqarnermut pilersaarummi oqaatigineqarput: "Kalaallit Nunaata – SDWG-mi ataatsimiigiartitseqataasutut siulittaasutullu – siulittaasoqarfeqarnermi nalaani issittumi peqqissuunissap assigiinngitsutigut suleqatigiiffiit sammineqarnerulersinniarpai Issittumi peqqissuunerulernissap anguneqarnissaa siunertaralugu, matumanittaaq Issittumi Peqqissuunissaq pillugu immikkut ilisimasallit (AHHEG) suleqatigiit pilersinneqaqqammersut issittumi peqqissuunissap iluani ilisimatusarnerup, nakkutilliinerup piginnaasaqarnerulernissallu sammineqarnerulernissaannut tapersersorniarlugit. Tamanna issittumi naalackersuinermik suliaqartut ataatsimoorlutik suleqatigiiffiata, Standing Committee of Parliamentarians of the Arctic Region (SCPAR) aamma Nordiske Ministerrådip suliaasaqarfimmi ingerlataareersut suleqatigiiffigineqarnissaannik ingerlatseqatigiiffigineqarnissaannillu aammalu issittumi inoqarfinni nunap inoqqaavisa akornanni inuiaqatigiinnilu kulturikkut naleqartitanut oqimaaqatigiissillugit peqqinnerulernissamut tunngavissat pilersinneqarnissaannik kissaateqarnerannut malittaavoq.

AHHEG-mi, Kalaallit Nunaannit (Danmarkimit) aamma Canadomit ataatsimoorullugu siulersorneqartumi, Kalaallit Nunaat pingasunik ilaasortaataqarpoq. Immikkut ilisimasallit suleqatigiit Ottawami februar 2009 inissitsiterput kingornalu siullermeerlutik ileqqusumik ataatsimiillutik Yellowknife-mi, Nordvest Territoriet, juli 2009-mi, tassani AHHEG-p sulinissaanut pilersaarut, ilaatigut imminoortarnermik pinaveersaartitsiniarneq pillugu issittumi isumasioqatigiissitsinissamik Kalaallit Nunaata siunnersuutaanik imaqartoq, suliarineqarpoq.

Isumasioqatigiissitsineq 'Imminortarnermik pinaveersaartitsiniarnermi neriuteqarneq inuunissamullu nukissaqarneq' ulluni 6.-8. november 2009 Nuummi ingerlanneqarpoq peqataasoralugit inuit issittoqarfimmeersut 100 missaat, matumanittaaq inuusuttorpassuit inuusuttoqatiminnik isumasioqateqarnermik saniatigut isumasioqatigiinnermittaaq peqataasut. Isumasioqatigiissitsineq peqatigiilluni AHHEG, ICC, ICC'p inuusuttunut immiikkoortuanit ICYC, Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfimmi PAARISA-mit aamma Nunanut Allanut Pisortaqarfimmit aaqquissuunneqarpoq.

Isumasioqatigiissitsinermi angusat pigallartumik ilusilerlugit SDWG-mut aamma Arktisk Rådip Senior Arctic Officials-imut saqqummiunneqarput. Inaarutaasumik nalunaarusiaq suliarineqarpoq peqataasunullu aammalu susassaqtunut allanut agguanneqassaaq martsimilu SDWG-p ataatsimiinnissaani saqqummiunneqassalluni kingornalu AHHEG-p majimi Københavnimi ilequusumik ataatsimiinnissaani tullermi oqaluuserineqarumaarluni.

2.3 Canadamik suleqateqarneq

2.3.1 Tartupaluk - Hans Ø

Kalaallit Nunaata Canadallu akornanni imartani nunaviup toqqaviinut killiliinissaq Canadap Danmarkillu 1973-imi isumaqatigiissutigaat. Illuatungeriilli tamarmik pigiumavaat Tartupaluk - Hans Ø, taamaammat taanna killiliinissamik isumaqatigiissummi pineqanngilaq. Ukiuni akunnequtaasuni isumaqatigiissutaavoq isumaqatigiinngissutaanera. Isumaqatigiinngissutip aaqqiivigineqarnissaa siunertaralugu 2005-imi siunisiuinerit aallartinneqarput. Siunisiuinerit kingusinnerpaamik ingerlateqqinneqarput Ottawami 2. november 2009. Tamatumani ilisimatuut canadamiut, danskit kalaallillu akornanni qeqertami tassani ilisimatusarluni suliniummut suleqatigiittalersimasut paasineqarpoq, illuatungeriillu aaqqiissutaasinnaasoq suli sulissutigigaat paasineqarluni, aaqqiissutaasussalli nassaarinissaa suli qanilliallassimannngilaat. Canadamiut Tartupalummik piginnittuuniarnerminnut tunngavilersuutaat pappiaranngorlugit canadamiuniit tunniunneqarput. Taakku danskit/kalaallillu tungaanniit suliarineqalerput.

3. Nunat avannarliit suleqatigiinnerat

2009-mi nunat avannarliit suleqatigiinnerat islandimiut siulittaasoqarfigisaannik ingerlanneqarpoq. Islandimiut siulittaasoqarfernerminnut pilersaarutaanni qulequttap ”Det nordiske Kompas” sammeneqarput silap pissusaa, ilinniartitaaneq aamma atugarissaarneq. Aammattaaq pingaartinneqarpoq nunarsuarmioqataalariartorerup ineriartortinneqarnerata ingerlatiinnarneqarnissaa, taanna 2007-imi statsministerinit naalakkersuinikkut aalajangiiffigineqarpoq.

Naalakkersuisut juni 2009-mi ikkuteqqaarnerminni nunat avannarliit suleqatigiinnerat nutaamik nalilersorpaat aalajangerlutillu ukiuni aggersuni kalaallit peqataaneranni iliuusissat ataatsimoortut suliarineqassasut. Taanna Inatsisartunut ukiakkut ataatsimiinnermi saqqummiunneqarpoq kingornalu Naalakkersuisut sulineranni tunngaviulersimalluni.

Iliuusissat sisamanik pingaarnernik tunngaveqarput.

Siullermik nunarsuup ilaani suleqatigiinnermut, Helsingforsimi isumaqatigiissut naapertorlugi Nunat Avannarliit Suleqatigiinnerannut Naalakkersuisut politikkiat malunnartinneqassaaq.

Aappassaanik nunarsuup ilaani politikkikkut suleqatigiinnermut kinguneqartussamik tunniussaqaarnissaq pineqartillugu nunatsinnut akisussaassusilimmik naalakkersuisutut Naalakkersuisut suliaassatut akueraat.

Pingajussaanik nunat allat assigiinngitsut akornanni kattuffinni suliffeqarfinnilu Kalaallit Nunaata politikkikkut soqutigisai siuarsarniarlugit nunat avannarliit suleqatigiinnerat Naalakkersuisut atorniarpaat.

Sisamassaannik nunani avannarlerni aamma nunat avannarliit killiit suleqatigiinneranni Kalaallit Nunaata inatsisartutigit sinniisuutitaasigut Naalakkersuisut eqeersimaartumik suleqataaniarput ataatsimoorussamik nunat avannarliit aalajangiinerinut Kalaallit Nunaata iluaqutigisinnaasai sunniuteqarsinnaaneralu pitsaanerulersinniarlugit.

Danmarkip 2010-mi siulittaasuunerminut pilersaarutaani, ukiaq Stockholmimi Nunat Avannarliit Siunnersuisooqatigiit ataatsimiinneranni Danmarkip saqqummiussaani, naalakkersuinikkut pingaartitanik ilanngussinissaq Naalakkersuisut pingaartissimavaat.

Tamatuma tigussaasumik kinguneraa issittumi suleqatigiinnermut nunat avannarliit tapersersuinerannut atatillugu pineqarmat erseqqissartariaqartoq "Arctic Spatial Data Infrastructure" ineriartortinneqarnissaanut nunat avannarliit ataatsimoorlutik tapersersuinissaat pisariaqartinneqartoq. Nunat avannarliit suleqatigiinnerisa ilaata nunat avannarliit killiit/nunat atlantikup avannaaniittut eqqarsaatigalugit suleqatigiinnermi ersarissumik anguniagaavoq NORA-p nakuunerulersinneqarnissaa, minnerunngitsumik nunat avannarliit kimmumt saniliinut, tassalu canadami nunap immikkoortui aamma Nunavut atlantikumut sammisut, tunngatillugu Nordisk Ministerrådip ingerlatsinerani sammineqarnerulernissaat.

Nunarsuarmi pinngortitami uumassusilinni assigiinngiaassuseqarnerup annaasaqarfiusarnerata unitsinneqarnissaanut FN-ip ukiorititaasa qulit tapersersorneqarnissaa siunertaralugu pingaartitsineq Kalaallit Nunaata peqataaffigalugu tapersersorsimavaa.

Suliffissaqartitsineranut politikkimut tunngatillugu pilersaarummi pingaartinneqarput suliffeqarfinni inuit nuttarnersinneqarnissaannut piginnaasaqarnerulersinneqarnissaannullu nunani avannarlerni ilisimalikkanik paarlaasseqatigiittarneq. Tassani pingaartumik sammineqarput inuit ilinniagaqarsimassutsikkut tunngavissaqarpiinngitsut. Naligiissitaanermut tunngasuni pilersaarummi sammineqarput nunarsuarmioqataaleriartornerup malitsigisaanik angutit suliaqarfiginerusagaanni ajornartorsiutaalersartut.

Ukioq siulittaasoqarfigititaq Naalakkersuisut aamma atorniarpaat nunat avannarliit ataatsimiinnerisa ataatsimeersuarnerisalu ilaasa Kalaallit Nunaanni ingerlanneqarnissaat, taamaalilluni Kalaallit Nunaat tassuuna nunat avannarliit suleqatigiinneranni peqataasutut malunnartitsiniassammat.

3.1 Nunat issittormiut ataatsimeersuarnerata "Common Concern for the Arctic" malitseqartinnera

2009-p aallartinneraniit Nordisk Ministerrådip pilersaarutaani ilaavoq 2008-mi nunat issittormiut ataatsimeersuarinneqarnerat malitseqartinneqassasoq 2009-mi ukiap ingerlanerani Bruxellesimi aqqissuussinikkut. Pilersaarutit piariikannereeraluartut peqatigisaanik kissaatiginartinneqarpoq

isumasioqatigiinnerup ingerlanneqannginnerani 2008-mi ukiakkut issittoq pillugu EU'p kommissioniata nalunaarutaanut qisuariaatitit issittumut tunngatillugu apeqqutinut Det Europæiske Råd-ip naalakkersuinikkut inernileereersimanissaa. Rådip inerniliinissaata suliarineqarnera kinguarsarneqarpoq, taakkulu Det europæiske Råd-imit aatsaat ulloq 8. december 2009-mi akuersissutigineqarput. Rådip inerniliineri piareermata nunat avannarliit kalaallillu tungaanniit iluarineqarpoq immikkoortoq 21-mi immikkut innersuutigineqarmat Nordisk Ministerrådip sulissuteqarneratigut malitseqartitsiniarluni Bruxellesimi ataatsimeersuartitsisoqarnissaata kissaatiginartinneqarnera.

Danmarkip qulaani taaneqareersutut Issittumi Siunnersuisooqatigiit siulittaasoqarnermi saniatigut 2010-mi Nordisk Ministerrådimi aamma siulittaasoqarfiusup 2009-mi siunnersuutigaa Issittup Siunnersuisooqatigiiviani sulinerup, minnerunngitsumillu nunani issittumiittuni inuiaqatigiinnut tunngasut, nalinginnaasumik ilisimaneqalersinneqarnissaannut siulittaasuutitaqartut ikorfartuinissaat Nordisk Ministerrådip isumagisariaqaraa. Tamanna pivoq Nordisk Ministerrådip issittoq pillugu suleqatigiinnissamut pilersaarutaa innersuutigalugu. Kingornatigut Nordisk Ministerrådimi isumaqatigiinniarnerni Naalagaaffeqatigiit Issittup Siunnersuisooqatigiiffiani siulittaasuutitaqarnerannut atatillugu ataatsimeersuarnissap Ilulissani ataatsimeersuarnerup EU-mut malitseqartinneqarnissaa akigalugu pinissaanut isummamut tassunga Kalaallit Nunaat tapersorsorneqarpoq. Tamatuma inerneraa Issittup Siunnersuisooqatigiiffiup ataatsimiinnerinut atatillugu Københavnimi upernaakkut ataatsimeersuortoqassasoq ukiakkullu Nordisk Ministerrådip Bruxellesimi aaqquissuussinissaa ingerlanneqassasoq.

4. Europamik suleqateqarneq – EU

2009-mi Kalaallit Nunaata den Europæiske Union (EU)-mut atassuteqarneranut puisit amiinit nioqqutissianik niuernerup inerteqqutigineqalernissaani pineqartunut ilaatinneqannginnissap pitsaanerpaamik qulakkeerneqarnissaa pillugu Europaparlamentemi sunniiniuteqarneq malunnarnerpaasimavoq. Sunniiniuteqarneq pingaartumik europaparlamentimi ingelanneqarpoq, aammali EU'p kommissioniani EU'llu siulittaasoqarfiani aammalu danskit EU-mi sinniisoqarfia matumanittaaq nunanut allanut ministeriaqarfik suleqatigalugit kiisalu kalaallit soqutigisaasa Bruxellesimi Europamilu soqutigisaqatigiiffiit ataqatigiissaariffigineqarnerisigut.

4.1 Puisit amiinik niueruteqarnermi inuit pineqannginnissaasa akuersissutigineqarnera

Canadamiut puisinik toqutseriaasii pillugit tusagassiorfitsigut inuinnaallu akornanni tatisiartorneq tunuliaqutaralugit europaparlamentimi amerlanerussuteqartut 2006-imili sulissutigilerpaat puisit amiinit nioqqutissiat Europami niuerutigineqarnerisa inerteqqutigineqalernissaanik kinguneqartussap peqqussutip piareersaavigineqarnera.

Europaparlamentimi ataatsimiititaliat arlallit november 2008-miilli 2009-mi majip tungaanut peqqussutissatut siunnersuummi immikkuualuttut oqaluserisimavaat. Kalaallit Nunaata sinniisoqarfia akuttunngitsumik amerlasuutigullu ullormut ataatsimiititaliat siulittaasuinik europaparlamentimilu ilaasortanik ataasiakkaanik attaveqartarpoq Kalaallit Nunaata soqutigisaasa pingaartinneqarnissaat aammalu puisit amiinik kalaallit niueruteqarsinnaanerisa inerteqqutaannginnissaa qulakkeerniarlugit. Tassunga atatillugu ilaatigut Avatangiisinut generaldirektorati, peqqussutissatut siunnersuut pillugu pisortaqarfik akisussaasuusoq, ilaatigullu Europæiske Formandskab attaveqarfigineqarnerat pilersinneqarpoq.

Ulloq 21. januar Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalakkersuisoq KNAPK-p sinniisui peqatigalugit Europaparlamentimi tusarniaanermi peqataapput saqqummiussillutillu kalaallit puisinniarnemat tamatumalu niuernermi, inuussutissarsiornermi kulturikkullu pingaaruteqarnera pillugit Kalaallit ernummataat aamma naalakkersuisut danskillu naalakkersuisuisa inerteqquteqarnermi inuit pineqannginnissaat pillugu iliuusissaat pillugit paasissutissiiniarluni Naalakkersuisunut ilaasortaq ataatsimiitaliani siulittaasunik aammalu danskit europaparlamentimi ilaasortaatitaannik ataatsimeeqateqarpoq. Tamatuma saniatigut kalaallit ernummataat EU Kommissærimut aamma danskit aallartitaqarfiannut aammalu Europami Siulittaasoqarfirmut kiisalu europami tusagassiorfinnut saqqummiussunneqarput. Upernaakkut ataatsimiinnermi peqataasut tamarmik taasisinneqarnissaat sioqqullugu Nunanut allanut tunngasuni Naalakkersuisoq Bruxellesimukarpoq, tamatumani kalaallit soqutigisaat inerteqquteqarluinnarnissamullu ernummataat Kommissionimut aamma EU-p Siulittaasoqarfianut aammaarluni sunniiniuteqarfigineqarlutik. Peqqussutissatut siunnersuut ataatsimiinnermi peqataasunut tamanut ullormi 5. maj 2009 taasisutigitinneqarpoq, tassani europaparlamentimi ilaasortanit 736-iusunit 550-it siunnersuummut akuersipput, taassumalu nassataraa puisit amiinik niueruteqarneq inerteqqutaalluinnalerneru, inuilli amiutaat pineqaratik. Kingornatigut julimi peqqussut Ministerrådimit akuersissutigineqarpoq, taannalu europami nunat suleqatigiittut saqqummersittagaanni qaammatit qulingiluut qaangiunneranni tamanut saqqummiunneqaruni atortuulissalluni. Tamanut saqqummiussineq taanna pivoq oktober 2009-mi, peqqussullu august 2010-mi atortuulissalluni. Tassa imaappoq peqqussut EU-mi nunani ilaasortani tamani atortuulissaaq atuutsinneqassallunilu. Nunat ilaasortat suliassaqarfirmi tassani allatut inatsiseqarsimagunik inatsisitit tassunga naleqqussartussaavaat. 2009-mi ukiakkut EU kommissionip COWI konsulentit isumaqatigiissuteqarfigai puisit amiinit nioqqutissiat Kalaallit Nunaanneersut aamma puisit amii inuit piniarnerannit pisuunngitsut qanoq iliorluni immikkoortinneqarsinnaanerat pillugu nalunarusiamik piareersaasussatut. Puisit amiinik avammut nioqquteqarneq pingaartumillu puisit amii Kalaallit Nunaanneersut qanoq nalunaaqutsersorneqartarnerat, taamalu ammit Kalaallit Nunaanneersut qanoq ililluni ilisarineqarsinnaanersut suminngaanneersuunersullu paasineqarnissaat siunertaralugu COWI konsulentit Kalaallit Nunaaliarput. Kalallit Nunaanni ataatsimeeqatigaat Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalakkersuisoqarfik aamma Nunanut Allanut Pisortaqarfik. Tamatuma saniatigut ataatsimeeqatigaat ICC, KNAPK aamma Great Greenland. Atortuulersitsinissamut maleruagassiornermut ilaatillugu kommissionimit qaaqquneqarput NGO't sinniisui aamma teknikkikkut immikkut piginnaasallit Bruxellesimi november 2009-mi sammisaqarnissamut. Kommissionip sinniisuinut oqaatigiumasaminnik Naalakkersuisut ingerlaavartumik nassiussisarput kalaallit isumaat immikkut malunnartinniarlugit.

4.2 EU-p Kalaallit Nunaatalu akornanni isumaqatigiissutinut tunngasut

Kalaallit Nunaata EU-llu akornanni suleqatigiinnermi sinaakkusiussat Nunatta Naalakkersuisuisa, danskit naalakkersuisuisa EU-llu siulittaasoqarfiata "Politikkikkut Ataatsimoorussamik Nalunaarut" Luxembourgimi 27. juni 2006-imi atsiormassuk politikikkikkut akuersissutigineqarput. Ataatsimoorussamik nalunaarut tassaavoq politikikkikkut pingaarnerutitaq, EU-p aalisarnermi soqutigisaanik Kalaallit Nunaatalu ineriartornissami soqutigisaanik.

EU-miit Kalaallit Nunaannut akiliutit tamarmiusut (aalisarneq pillugu isumaqatigiissut aamma peqatigiilluni suleqatigiinnissamik isumaqatigiissut) piffissami 2007-2013 ukiumut amerlassuseqassapput 320 mio. kr.-it missaannik.

Aningaasalersuinissamik isumaqatigiissut 2009-mut missingersuusiatiqut tapersiissutit Kalaallit Nunaannut tunniunneqarsinnaanissaannut qulakkeerut 2009-mi upernaakkut Naalakkersuisut sinnerlugit Sinniisoqarfiup pisortaanit aamma EU kommissionimit atsiorneqarpoq. Akiliineq marloriarluni pissaaq pissutissaatitaasut aalajangersimasut eqquutsinneqarnissaat tungavissaatillugu.

4.2.1 Aalisarneq pillugu isumaqatigiissut

Aalisarneq pillugu isumaqatigiissut nutaaq 1. januar 2007-imi atuutilersaq Ilulissani 2. juni 2006-imi naammassillugu isumaqatigiissutaagallartoq 21. december 2006-imi akuersissutigaaq, tassuunakkut aalisarneq pillugu isumaqatigiissut pissusiviusut naapertorlugit 1. januar 2007-imi atuutilersinneqarluni. Aalisarneq pillugu isumaqatigiissut protokolilu tassunga atasoq immikkoortoq 2-mi Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalakkersuisoqarfik pillugu kapitalimi EU-p aalisarnermut protokolia pillugu immikkoortumi sukumiisumik allaaserineqarpoq, taannalu innersuussutigineqarpoq.

4.2.2 Den Europæiske Union-ip aamma Kalaallit Nunaata akornanni peqatigiilluni suleqatigiinnissamut isumaqatigiissut

EU-p aamma Kalaallit Nunaata akornanni peqatigiilluni suleqatigiinnissamut isumaqatigiissut 1. januar 2007-imit atortuulerpoq. Isumaqatigiissummi sammineqarput Kalaallit Nunaanni ilinniartitaanerup aqqissuussaananerata ineriartortinneqarnissaa, inuussutissarsiutinut ilinniartitaaneq samminerullugu, piffissamut 2007-2013, isumaqatigiissutip aningaasartarai 187 mio. DKK.

Isumaqatigiissutip piviusunnigortinneqarnissaa, matumanittaaq pilersaarummut allaaserisaq “Greenland Programming Document”, juni 2007-imi Naalakkersuisut siulittaasuannit aamma EU Kommissionip siulittaasuannit atsiorneqartoq pillugit Namminersorlutik Oqartussat aamma EU Kommissioni 2006-imi ukiakkulli qanimut suleqatigiissimapput.

2009-mi sulinermi malunnarnerpaapput ukiumoortumik nalunaarusiortarnerit aammalu piviusunnigortitsinissami atugassat allattukkat arlallit suliarineqarnerat aningaasallu atugassannigortinneqarnerat, matumanittaaq ukiup ingerlanerani suliassanut pilersaaruserneq, ukiumoortumik nalilersuinissamut pilersaarut, malunniutit uuttorneqarsinnaasut suussuseriornerat, aningaasalersuinissamik isumaqatigiissut aamma Kalaallit Nunaanni aningaasaqarnermik aqqissuussinerup nalilersuiffiginera Kalaallit Nunaata missingersuusiortermit taparserneqarsinnaassusiata nalinginnaasumik ingerlaavartumik nalilersorneranut ilaatillugu.

Piviusunnigortitsiniarluni sulineq kiisalu nalunaarsuineq malitseqartitsinerlu piffissami isumaqatigiissuteqarfiusumi tamarmi ingerlanneqassapput. 2009-mi suliassat suliarineqarnerat isumagineqarpoq Kulturimut, Ilinniartitaanermut, Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfimmit. Suliat ingerlanerat tamakkerlugu suliassanik suliarinninermit pingaarnermi Kalaallit Nunaata Sinniisoqarfia ikiuussimavoq kiisalu tamanna pisariaqartillugu EU Kommissionimik oqaloqateqartarluni.

4.2.3 Nunani imarpiup illuatungaaniittuni nunallu immikkoortuini suleqatigiinneq (OLT)

Kalaallit Nunaat nunat ilai qeqertallu allat 19-it peqatigalugit EU-mi isumaqatigiissutip kapitaliisa sisamaanni OLT-mik aqqissuussinermik taaneqartartoq aqutigalugu EU-mut kattussimavoq. OLT-mik aqqissuussineq 2013 ilanngullugu atuuppoq.

Peqataasut pingasut 2009-mi suleqatigiinneranni sammineqarput EU-p OLT-llu akornanni siunissami attaveqarneq pillugu (atuakkami qorsummi) allattukkat tunngavigalugit råðip inerniliinissaata kommissionimit piareersarneqarnera. Råðip inerniliineri december 2009-mi akuersissutigineqarput.

Råðip inerniliinermini pingaarnertut taavaa EU-p nunallu OLT-mi ilaasut akornanni suleqatigiinneq asseqanngitsoq, tassa nunat OLT-mi ilaasut immikkut pisinnaatitaaffeqarlutik suleqatigineqarmata. Råðip pingaarnertut taavaa siunissami suleqatigiinnermi tunngaviussasut ataatsimoorluni soqutigisat maannamut ineriartortitsinermut tapiissuteqartarneq aqutigalugu piitsuussusermut akiuinerujunnaarluni. EU-p aammattaaq pingaarnertut taavaa nunani OLT-mi ilaasuni EU-p naliliutaasa ersarissuunissaasa qulakkeerneqarnissaanik kissaateqarneq. Tamakku saniatigut nunat OLT-mi ilaasut assigiinngissutaat tamatumalu kingunerisaanik pingaarnersiunerit eqqarsaatigalugit immikkut mianerinninnissaq anguniarneqassaaq. Siunissami attaveqarnermi aningaasalersuinissamut ilusiliutassatut siunnersuummut tunngatillugu siunissami attaveqatigiinnermi EU-p avataaniittunut tunngasuni paasisimalikkat ilinniarfigisimasariaqarnerat Råðimut kommissionip nalunaarummini taatsiarpaa.

Avatangiisit silallu pissusaata allanngornerisa kingunerisaannik OLT-t innarliivigineqaratarsinnaanerisa akuerineqarnissaa OLT-mi suleqatigiinnerup iluani Kalaallit Nunaata Sinniisoqarfiata sulissutigisimavaa. Pilersaarutit annertuut aallartinnissaat sioqqullugu avatangiisinut tunngasut naliliivigineqartarnissaat pillugu nunat OLT-mi ilaasut Bruxellesimi 2009-mi upernaakkut isumasioqatigiinnissaat Kalaallit Nunaata aqqissuuppaa. Isumasioqatigiinnermi peqataasut 50 missaanniipput, taakkunanga pingasut Kalaallit Nunaanniit sinniisuullutik – sinniisut taakku angalanerannut uninnganerannullu aningaasartuutit ineriartortitsinermut europap aningaasaateqarfianit matussuserneqarput. Isumasioqatigiinneq nunat OLT-mut ilaasut avatangiisinut ministeriaqarfiisa akornanni attaveqaatinik pilersitsinermi, taamaalillutik taakku avatangiisinik nalilersuinermi paasisimalikkaminnik paarlaasseqatigiittarlutillu oqaloqatigiittalissallutik, nersualaarneqarpoq.

Københavni COP15-imi nunat OLT-mut ilaasut peqataanissaat Kalaallit Nunaata Sinniisoqarfiata Fransk Polynesien peqatigalugu piareersarpaa. Nunat OLT-mut ilaasut tamaasa sinnerlugit quppersagaq silap pissusaata allanngoriartorneranik tamatumalu nunanut OLT-mut ilaasunut kingunerisassaanik pisariaqavissumik sammisaqartoq piareersarneqarpoq. Taamaaliornikkut nunat OLT-mut ilaasut silap pissusaa pillugu nunat tamalaat ataatsimeersuarneranni soqutigisaminnik ersersitsinissaat qulakkeerneqarpoq. Pingaarnertut oqaatigineqassaaq Naalakkersuisut siulittaasuata COP15-ip ingerlanerani nunat OLT-mut ilaasut siulittaasoriligassaat, Ny Kaledoniap Præsidentia, ataatsimeeqatigimmagu. Kyotomi isumaqatigiissutip kingoraartissaa pillugu isummat oqaluuserinerisa saniatigut soqutigisat ataatsimoorussat soorlu Namminersorneq, silap pissusaa,

pisuussutit uumaatsut kiisalu OLT aammalu OLT-t EU-llu katersuunnissaat Bruxellesimi marts 2010-mi ingerlanneqartussap oqaluuserinissaat periarfissarsiffigaat.

2009-mi aasakkut Kalaallit Nunaata Sinniisoqarfiata, ilaatigut Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalakkersuisoqarfiup kissaateqarneratigut EU kommissioni qinnuigaa nunanit nunat marluk isumaqatigiissuteqarsimasut avataaneersunit raajanik, EU-mut tuneqqinneqarnerminni akitsuusersugaanngitsunut ilaasussanik, Kalaallit Nunaata tunisassiorsinnaanerata akuerisaanera pillugu isumaqatigiissut nutarterneqassasoq. Pissusissaq eqqorluassagaanni isumaqatigiissut tassaavoq suminngaanneersuunernut maleruagassani aalajangersakkani pineqartunut ilaannginneq. Piffissami august 2009-miit OLT-nut isumaqatigiissutip 2013-imi naanissaata tungaanut nunanit nunat marluk isumaqatigiissuteqarsimasut avataaneersunit raajanik 2.100 tons tungaanut Kalaallit Nunaat eqqussisinnaasoq EU kommissionip 2009-mi ukiakkut nalunaarutigaa. Nunanit nunat marluk isumaqatigiissuteqarsimasut avataaneersunit raajat 2.100 tons tungaanoortut Kalaallit Nunaata avammut nioqqutigisaanut ilanngunneqassanersut kingornalu Europami niuerfinni akitsuutitaqanngitsumik nioqqutigeqqinneqarsinnaasut atorneqassanersut Kalaallit Nunaanni aalisakkanik suliffissuit aalajangertussaavaat.

2009-mi ukiakkut Kalaallit Nunaata Sinniisoqarfiata paasilerpaa EU aamma Canada raajanik 20.000 tons tungaanut akitsuusigaanngitsunik EU-mut eqqussisinnaanissamik isumaqatigiissuteqarnialersut. Kalaallit Nunaata Sinniisoqarfiata erngerluni EU'p siulittaasoqarfia attaveqarfigilerpaa. Danskit EU-mi sinniisoqarfiat suleqatigalugu naalagaaffeqatigiit tungaanniit qisuariaateqarnissaq piareersarneqarpoq. Taamatut qisuariaateqarneq tunngaviulerpoq ministerrådimi taasinermi Danmarkip qisuariaateqarneranut, tassa siunnersuut Kalaallit Nunaata raajanik avammut nioqquteqarnerani niuernikkut kingunerisassai tunngavigalugit Danmarkimit akuersarneqanngimmat. Tamatuma inerneraa canadamiut akuerineqarmata piffissami 2010-2012 raajanik 20.000 tons tungaanut avammut nioqquteqarnissaminut akuerineqarmata akitsuusiineq 0 %-iulluni.

Nunat OLT-mut ilaasut atlantikumiittut inuussutissarsiutinik ineriartortitsinissamut periarfissaat aporfissaallu misissorniartugit siunnersortip EU kommissionimit suliakkerneqarsimasup nalunaarusiassamut missingiut suliarisimasaa OLT-mi siulersuisut ukiup naalernerani tiguaat. Nalunaarusiami ersarissarneqarpoq pisuussutit uumaatsut periarfissaqarluarfisut iluanni inuussutissarsiutitigut siunissami periarfissanut Kalaallit Nunaat akuersaartoq. Ersarissarneqarpoq ineriartornermi tassani inuiaqatigiinnut aningaasarsiornikkullu isummerfissat amerlasuut immikkut arajutsiniarneqassanngitsut. Kimberley ingerlanera pingaarnertut taaneqarpoq tassanilu EU aalajangiisuulluni inississinnaavoq. EU'p Kalaallit Nunaanniit isigineqarnera puisit amiisa inerteqqutigineqalernissaasa arfernillu pisassiinerup ingerlasimanerisigut innarlerneqarpoq. Taakku OLT-mik aqqissuussinerup nutaamik isumaqatigiinniutigineqarnissaani sammisassanut ilaasariaqarnerat ersarissarneqarpoq. EU kommissionip akuersortumik tunngaviliinera maluginiagassatut isigineqarpoq, tassa EU'p Issittumut politikkiani immikkut Kalaallit Nunaat sammineqarmat aammalu Kalaallit Nunaat pingaarutilittut naleqquttutullu peqataasutut generaldirektoratit arlallit qarasaasiakkut nittartagaasigut erseqqissumik taagorneqarmat. OLT-mi siulersuisut 2009-mi unammilligassarismavaat OLT-p allattoqarfiata, piviusunngortitsinissanut siunissami suliaqarnermut il.il. isumaginnittussap, aningaasalersorneqarnissaata qulakkeerneqarnissaa. Tamanna nunat OLT-mut ilaasut EU kommissionillu akornanni suleqatigiinnikkut pissaaq. Allattoqarfiup aningaasalersorneqarnissaata qulakkeerneqarnissaata suliarineqarnera ukiup naanerani suli ingerlavoq OLT-milu ministerit peqatigiillu pingasut marts 2010-mi katersuunnissaanni oqaluuserisassat ilagissavaat.

Groningenip universitetiani inatsisilerinermik ilinniarfiup aaqquissuusaanik december 2009-mi isumasioqatigiinnermi Kalaallit Nunaata Sinniisoqarfia peqataavoq. Caribiemi nunat OLT-mut ilaasut Hollandimut atasimasut Danmarkip Kalaallit Nunaatalu akornanni namminersorneq pillugu isumalioqatigiissitap sulisimaneranut assingusumik iluarsaaqqiffiqineqarneranni Groningenip universitetia inatsisilerinikkut hollandip naalakkersuisuinut ikiuussimavoq. Isumasioqatigiinnermi Kalaallit Nunaat Issittumi nuna OLT-mut ilaasutut EU-mullu attaveqarnera pillugit Kalaallit Sinniisoqarfiat aallarniummik saqqummiussivoq. Aallarniutinik saqqummiussisut allat sammivaat nunat OLT-imut ilaasut aamma EU'p avatikannianiittut ineriartortinneqarnerat EU-mullu attaveqarnerannut tunngasut.

4.3 EU'p Issittumut politikkia

EU'p Issittumi soqutigisaanut aallaaviuvoq silap pissusaata allanngornerata kingunerisaanik siunissami periarfissaalersussat. Pingaartumik Sullualuk aqqusaarlugu imaatigut assartuinnermi aqqustissat nutaat kiisalu uuliamik, gassimik aatsitassanillu allanik atuinnissamut periarfissat. EU'p issittoq pillugu nalunaarutaani pingaarnert pingasut qitiutinneqarput: 1) innuttaasut peqatigalugit Issittumik illersuineq piujuaannartitsinerlu, 2) pisuussutit piujuaannartitsilluni atorneqarnissaannik siuarsaneq kiisalu 3) imaani pisinnaatitaaffiit pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit isumaqatigiissutaat aamma Ilulissani nalunaarut maj 2008-meersoq innersuussutigalugit Issittup peqataasunit amerlasuunit aqunneqarnissaa pillugu ilaatikkusutat.

EU-p Issittumut Politikkia nittarsaanniarlugu aalisarnermut imarsiornermullu generaldirektoratimi sulisut marluk Kalaallit Nunaata sinniisoqarfiata februar 2009-mi Nuummumt aggersarsimavai. Paasisutissiiniarluni ataatsimiinnermut Kalaallit Nunaanni soqutigisallit, matumanittaaq Namminersorlutik Oqartussat, aggersarneqarput. Ataatsimiinneq pitsaalluinnartumik oqalliffiuvoq. Paasisutissinneqarnerpiap saniatigut EU-p Kalaallit Nunaanni soqutigisai aammalu EU-p issittumut periusissat pillugit sulinerani qitiusut siunissami Kalaallit Nunaannik suleqateqarnermi periarfissat suunersut pillugit apeqquteqarnissamut periarfissaqarpoq. EU-p sinniisui inuussutissarsiutinik ingerlatsisunik, ICC-mik aamma Naalakkersuisunut ilaasortamik kiisalu tusagassiorfinnik immikkuutaartillugit ataatsimeeqateqarnissaminut periarfissarsipput. Nuummi ataatsimiinnermut nangissutitut Kalaallit Nunaata Sinniisoqarfiata EU kommissionip tusarniaaneranut akissutissaq piareersarpaa. Missingiut naalakkersuisoqarfinnut aqutsisoqarfinnullu susassaqtartunut tusarniaassutigineqarpoq. Tusarniaanermut akissut Issittoq pillugu Isumasioqatigiinnerup oktober 2009-mi Bruxellesimi ingerlanneqartup nalaani kommissionimut tunniunneqarpoq. Kalaallit Nunaata isumasioqatigiissitsinera, Naalakkersuisut siulittaasuat pingaarnertut oqalugiartuulluni, kommissionimeersunit, ministerrådimeersunit, EU parlamentemeersunit, sunniiniaqatigiinnit il.il. 50-init amerlanerusunit peqataaffiqineqarpoq. Ilanngullugu oqaatigineqassaaq isumasioqatigiissitsinermi GTE aamma peqataammat, tassa EU programmit Kalaallit Nunaata nunatut OLT-mi ilaasutut periarfissaqarfigisaasa piviusunnigortinneqarnissaat GTE-p suliarimmagit. Suliassaqarfimmi tassani GTE-p suleqatigineqarnera pingaarutilerujussuuvoq, tassa GTE-p attaveqarfigimmagit Kalaallit Nunaanni suliffeqarfiit pilersaarutinut soqutigisallit, inuit ataasiakkaat aammalu ingerlatseqatigiiffiit.

EU-p issittumi akuunerani inerniliinerit EU'p ministerrådiate 2009-mi decemberip aallartinnerani akuersissutigai, rådip kommissioni qinnuigaa ingerlatat pingaarnersiukkallu ingerlareersut killiffiat 2010-p naannginnerani nalunaarutigeqqullugu. EU-p issittumi politikkiata annertusaavigeqqinneqarnissaa naatsorsuutigisariaqarpoq, taamaattumik EU Kommissionip aamma

Kalaallit Nunaata akornanni attaveqatigiinnerup annertunerulernissaa takorloorneqarsinnaavoq. Kommissionip nalunaarutaa aamma EU-p issittumi akuunera pillugu rådip inerniliinerini politikkit piviusut aningaasatigullu sunik kinguneqarsinnaanera oqaaseqarfigissallugu siusippallaarpoq, kisianni Issittumi EU-p ilisimatusarnera annertuseratarsinnaavoq.

4.4 Kalaallit Nunaata EU-llu akornanni suleqatigiiffiit allat

4.4.1 Diamantinik silineqanngitsunik avammut niueruteqarnermi EU-mik suleqateqarnek/Kimberley processen

Kimberley processimi peqataanissamut periarfissat misissorneqarnissaat Aatsitassanut Ikummatissanullu Pisortaqarfiup suliarisimavaa. Danmark Kimberley Processes'imi peqataavoq ataatsimoorussami EU-mi ataqatigiissaarinnermut peqataanermigut, taamaattumik Danmarkip peqataanerata ataani Kalaallit Nunaat peqataasinnaanersoq misissorneqarsimavoq. Kalaallit Nunaata peqataanissaata piareersarneqarnera Nunanut allanut ministeriaqarfik aamma EU Kommissionip Generaldirektorat for Eksterne Relationer (DG RELEX) qanimut suleqatigalugit ingerlanneqarsimavoq. Kalaallit Nunaannut attaveqaatissat ilisimanninnerlu pilersinniarlugit Kalaallit Nunaata Sinniisoqarfia peqatigalugu Aatsitassanut Ikummatissanullu Pisortaqarfik komitet Bruxellesimi 2009-mi ataatsimiinnerini peqataasimavoq, soorluttaaq Kimberley processip ukiumoortumik Namibiami ataatsimiinnerani peqataasimalluni.

4.4.2 Inuussutissalerineq pillugu isumaqatigiissut

Aalisarnermut suliasaqarfimmi Kalaallit Nunaata EU-llu akornanni inuussutissalerineq pillugu isumaqatigiissutissamut siunnersuut 2007-p naalernerani EU kommissionip nassiuppaa. Taamanimiilli Inuussutissanut Aqutsisoqarfiup, Kommissionip aamma Nunanut Allanut Pisortaqarfiup, matumanittaaq Kalaallit Nunaata Sinniisoqarfiata, akornanni qanimut suleqatigiittoqarsimavoq .

Inuussutissalerineq pillugu isumaqatigiissutip suliarineqarnerata killiffia kiisalu naammassineqarnissaanut piffissaq atugassaq oqaluseriniarlugit Inuussutissanut Aqutsisoqarfik aamma Nunanut Allanut Pisortaqarfik 2009-mi majimi EU kommissionimik ataatsimeeqateqarput. Tassani rådip aalajangiineratigut isumaqatigiissutip akuersissutigineqarnissaa piareersarneqarpoq. Juli 2009-mi Europæiske Rådip uppersarparaa sulineq pilersaarutaareersutut ingerlaqqissasoq. Oktoberimi Kommissionip inatsisilerinikkut kiffartuussiviata saqqummiuppaa Rådip aalajangiinissaanut tunngavissiaq inaarutaasoq, taanna Kalaallit/danskite tungaanniit akuerineqarsimavoq.

Maannakkut spaniap siulittaasutut isumaqatigiissummut isummernissaa Kalaallit Nunaannilu killeqarfimmik nakkutilliiviup namminersortumit ingerlanneqartup pilersinneqarnissaa kiisalu EU-mit misissorneqarlunilu akuersissutigineqarnissaa utaqqisaapput.

4.4.3 Akileraartarnermi isumaqatigiissutit

Akileraarutit pillugit paasissutissanik paarlaasseqatigiittarnissaaq pillugu isumaqatigiissutit arlallit 2009-mi junimi septemberimilu Naalakkarsuisut sinnerlugit Kalaallit Nunaata Sinniisoqarfiata atsiorpai. Isumaqatigiissuteqarfigineqarput Aruba aamma Hollandske Antiller, qeqertat Cayman kiisalu San Marino.

Naalakkarsuisut isumaqatigiissutinik atsiuinissamut piginnaatitsissut Ministerrádimut tunniussimavaat.

Isumaqatigiissutit akileraartarnermut tunngasuni paasissutissanik paarlaasseqatigiittarnissaq pillugu nunarsuaq tamakkerlugu paasiuminartunngorsaaniissap isumaqatigiinniutigineqarlunilu qulakkeerneqarnissaa pillugu ukiuni 10-ni piareersaanerup kingunerai kiisalu tamatumani OECD-p assigiissaarinissamut maleruagassiai malinneqarniarlutik.

Nunat avannarliit ataatsimoorluni isumaqatigiinniarnert iluaqutigilluarsimavaat aamma immikkuutaarlutik immikkut piginnaasaminnik, matumanittaaq sulisunik aningaasanillu atuisinnaasimallutik peqatigiillutillu nukittunerullutik inississinnaasimallutik.

4.4.4 Kalaallit Nunaata nuna OLT-mut ilaasutut EU-mi aalajangiisartunut ilis-arnaateqartinnera

Kalaallit Nunaata nuna OLT-mut ilaasutut ukiuni aggersuni Bruxellesimi ersarinnerulersinneqarnissaa pillugu ukiup naalernerani Branding Greenland-ip siunnersortai suleqatigineqarsimapput.

Nittarsaanissami pingaarnersiugassat arlallit siunnersortinit tikkuussuutigineqarsimapput. Ilaatigut tikkuarneqarput Europaparlamentimut, EU'p siulittaasoqarfianut kiisalu kommissioneqarfinnut assigiinningsutunut attaveqalernissaq. Kiisalu tusagassiorfinnut attaveqarneruneq Kalaallit Nunaata nuna OLT-mut ilaasutut ilisimaneqarlunilu soqutigisaasa siammarterneqarnissaannut sakkussat pingaarnert ilagaat. Aammattaaq siunnersuutigineqarpoq inuiattut ullorsiornermut atatillugu inuppassuarnit peqataaffigineqarsinnaasumik aaqquissuussisoqarsinnaanera, taamalu Kalaallit Nunaat Bruxellesimi malunnarnerulersillugu.

4.5 Nutaarsiassat, NAP nutaarsiassat-Bruxelles

Kalaallit Nunaata Sinniisoqarfiata 2009-mi saqqummersittalerpaa nutaarsiassat, ” NAP nutaarsiassat – Bruxelles” . Nutaarsiassat 2009-mi sisamariarlutik saqqummerput imaralugillu sinniisoqarfiup sulinera pillugu nutaarsiassat naatsunngorlugit allaaserisat, Bruxellesimi saqqumilaarneq, EU-mi pisut Kalaallit Nunaata EU-mut isumaqatigiissutaanut tunngassuteqartut pillugit nutaarsiassat, kiisalu suleqatigisanik ilisarititsineq.

Nutaarsiassat Københavnimi isumassarsiaavoq, tassa nunat avannarliit ingerlataat pillugit nunat avannarliit immikkoortortaat taamaaqataannik saqqummersitsisarmata.

Nutaarsiassat iluarineqaqaat namminersorlutillu oqartussani soqutiginnittunut aamma sinniisoqarfiup suleqatigisaanut allanut nassiussuunneqartarluni. Nutaarsiassat tamarmik Nunanut Allanut Pisortaqaqarfiup nittartagaani atuarneqarsinnaapput.

5. Nunarsuarmioqatigiinni suleqatigiinneq – Naalagaaffiit Peqatigiit

Naalagaaffiit Peqatigiit sulinerat Naalakkersuisut ingerlaavartumik malinnaaffigaat aammalu Naalagaaffiit Peqatigiit isumaqatigiissutaasa nalunaarutaasalu Kalaallit Nunaanniit eqquutsinneqarnissaat ilungersuutigalugu. Taamaalilluni Kalaallit Nunaat Naalagaaffiit Peqatigiit Ataatsimeersuarnerini Danmarkip aallartitaanut suleqataalluni peqataavoq. Tamatuma saniatigut ataatsimiittartut sinniisuutitaqarfiit, matumanittaaq Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisooqatigiinni taakkulu ataaniittut aqutaanni kiisalu nunat tamalaat isumaqatigiissutaasa naalagaaffinnit eqquutsinneqarneri pillugit piffissalersukkani naliliisarnernut atatillugu komitét nakkutilliisuutit ataatimiinnerini Kalaallit Nunaat peqataasarpoq.

Naalagaaffiit Peqatigiit 64-issaannik ataatsimeersuarnissaannut COP15-ip tungaanut Danmarkimik isumaqatiginninniarnert ingerlasut pissutigalugit peqataasinnaanatik Naalakkersuisut nalunaarput.

5.1 Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit Siunnersuisooqatigiivi

Inuit pisinnaatitaaffiisa nunarsuarmi qanoq inissisimanerat pillugu ukiup ingerlanerani ataatsimiittarnernut ingerlaavartunut Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit Siunnersuisooqatigiivi eqiteruffiuvoq. Ataatsimiinnerit Kalaallit Nunaata sunniuteqarsinnaanerminik atuinissamut periarfissaqarfigisai Naalakkersuisut peqataaffigisarpaat. Matumani pingaartumik pineqarput inuuniarnermi naligiimmik pineqarnissap sulissutiginera inuillu pisinnaatitaaffiisa ataqqineqarnissaat tassani ilaalluni nunap inoqqaavisa pisinnaatitaaffii ukiut amerlasuut ingerlaneranni pingaartinneqarsimasut.

Tassunga atatillugu maannamut Inuit pisinnaatitaaffii pillugit siunnersuisooqatigiinni taassumalu siuliani Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit kommissionimi angusat pingaarnersaannut ilaapput Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit Nunat Inoqqaavinut tunngasunik Isummersoqatigiiffiata pilersinneqarnissaata piareersarnera, Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit Nalunaarutaata akuersissutigineqarnera, nunarsuarmi nunat inoqqaavisa inuttut pisinnaatitaaffiisa eqquutsinneqarnerannik nakkutilliillunilu nalunaaruteqartartussap Naalagaaffiit Peqatigiit Ataatsimeersuarneranni suliniaqatigiiffiinullu nalunaaruteqartartussaalluni Immikkut Nalunaaruteqartartup toqqarneqarnera, naggataagullu nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffii pillugit apeqqutini Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisooqatigiinnik immikkut ilisimasalinnik siunnersuisartussamik suleqatigiissitaliamik pilersitsineq.

Tamatuma saniatigut Naalagaaffiit Peqatigiit ataatsimeersuarnerini marloriarlutik nunat tamat akornanni nunarsuarmi nunat inoqqaavinut ukiorititat qulikkuutaat nalunaarutigisarpai, taakkulu nunakkuutaartumik, nunat immikkoortukkuutaartumik kiisalu nunat tamat akornanni nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffiisa inuuniarnerminnilu atugaasa pitsanngorsarnissaannut suliniutinut sinaakkusiisuupput.

Ataatsimut isigalugu Naalagaaffiit Peqatigiinni nunat inoqqaavi annertuumik sunniuteqalerlutillu maluginiarneqarnerulersimapput. Tamatuma peqatigisaanik ukiut ingerlanerini ingerlatat nunat inoqqaavinit peqataaffigineqartariaqartut amerleriarujussuarsimapput, taakkulu nunat inoqqaavisa kattuffiinit sulisoqarnikkut aningaasaqarnikkullu ilungersunarput.

Taamatut ineriartorneq illuatungilerniarlugu Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisooqatigiinni pisinnaatitsissutit pingaartumik nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffiitut tunngasut ataatsimiinnerni imminnut malittuni ingerlanneqarnissaat iluatsissimavoq, taamaalillutik nunat inoqqaavi maannamiit periarfissarissaarnerulerlutik Genévemi najuunnissaminnut oqaluuserisassallu tamakku oqaluuserineqarnerini peqataasinnaalerlutik.

5.2 Nunat Inoqqaavinut tunngasunik Naalagaaffiit Peqatigiit Isummer-soqatigiiffiat

Nunat Inoqqaavinut tunngasunik Naalagaaffiit Peqatigiit Isummersoqatigiiffiata (UNPFII) sulinera Naalakkersuisut tapersorsarpaat Naalagaaffiillu Peqatigiit Qullersaqarfianni ukiumoortumik ataatsimiittarnerni sinniisoqarlutik.

Nunat Inoqqaavinut tunngasunik Naalagaaffiit Peqatigiit Isummersoqatigiiffiata arfineq-pingajussaaneerluni ataatsimiinnera ulluni 18.-29. maj 2009 Naalagaaffiit Peqatigiit Qullersaqarfianni New Yorkimi ingerlanneqarpoq.

Namminersorneq pillugu Isumalioqatigiissitap isumaliutissiissutaata naammassineranut atatillugu Nunanut Allanut Pisorta qarfiup Statsministeria aamma Nunanut allanut ministeriaqarfik suleqatigalugit sulineq pillugu inatsimmullu missingiut pillugu UNPFII-imut nalunaarusiaq suliaraa. Nalunaarusiaq taanna Naalagaaffiit Peqatigiinni pisortatigoortumik oqaatsit (arabiamiutut, tuluttut, franskisut, kineseritut, russitut spaniamiutullu) pisortatigoortumik naqitaatigineqalerpoq.

Danmarkip New Yorkimi FN-Missionia suleqatigalugu Nunanut Allanut Pisorta qarfiup namminersorneq aamma nammineq aalajangiisinnaaneq pillugit ”side event” aaqquissuuppaa ilisimasalittut apersorneqarsinnaasuullutik danskit FN-ambassadøriat, Kalaallit Nunaanni ICC-p siulittaasua aamma Namminersorneq pillugu allaffimmi pisortaq aammalu samit sinniisui arlallit, taakkununga ilaalluni Samerådip præsidentia.

Isummersoqatigiiffiup (Permanent Forumip) 2009-mi immikkut sammisassatut Issittoq toqqarsimavaa issittoqarfilla pillugu ilisimasalittut apersorneqarsinnaasuni Kalaallit Nunaat ilaatigut Nunavut peqatigalugu sinnisoqarput.

UNPFII-mi danskit aallartitaat oqallisissianik sisamanik saqqummiussa qarput. Taakkunani tamani sammineqarput kalaallit-danskit issittumi suleqatigiinnerat. Nalunaarummi allattukkanut attuumassuteqartunut tunngatillugu kulturi kinaassuserlu 2010-mi immikkut sammineqassapput.

5.3 Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit Naalagaaffit Peqatigiit Nalunaarutaat

Naalakkersuisut ukiuni arlalinni danmarkimi naalakkersuisut peqatigalugit aamma nunarsuarmini nunat inoqqaavisa sinniisui, NGO’t aamma nunat ilaasortaasut naalakkersuisui suleqatigalugit nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffii Naalagaaffiit Peqatigiinni ilanngullugit allanneqarnissaat pillugit sakkortuumik isumaqatigiinniarsimapput.

Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit Nalunaarutaata, Naalagaaffiit Peqatigiit 13. september 2007-imi ataatsimeersuarnerani akuersissutigineqartoq angusat pingaarnerpaat ilagaat. Tamatuma kingorna taassuma tamanut siaruarneqarnissaa atortussanngortinneqarnissaalu pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit avataanilu sunut tamanut attuumassuteqartumik sulissutigineqarnera qitiutinneqalerpoq.

Kalaallit Nunaannut tunngatillugu taaneqarsinnaavoq namminersornerup angujartorneqarnera immiini Nalunaarummi aalajangersakkanik pisinnaatitaaffinnillu piviusunngortitsinernut assersuutissaasoq.

(Ilanngullugu takuuk ataaniittoq Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit Immikkut Ilisimasallit Suleqatigiissitat).

5.4 Nunat inoqqaavi pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit (NP) Immikkut Nalunaaruteqartartuat

Naalagaaffiit Peqatigiit Inuttut pisinnaatitaaffiit pillugit siunnersuisooqatigiivisa nunat inoqqaavisa sinniisaat Nunat inoqqaavi pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit Immikkut Nalunaaruteqartartuat siullerpaamik marts 2008-mi toqqarpaat.

Immikkut Nalunaaruteqartartup Naalagaaffiit Peqatigiinnut nalunaarusiaasa oqaluuserineqarneri Naalakkersuisut ingerlaavartumik peqataaffigaat aammalu Immikkut Nalunaaruteqartartup pisinnaatitsisuuffii ingerlataalu pillugit danskit aallartitaasa EU-llu ilanngussaasa oqaasertalersorneqarnerinut ilanngussisarlutik.

5.5 Naalagaaffiit Peqatigiit Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisooqatigiivisa ataani Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit Immikkut Ilisimasallit Suleqatigiissitat (EMRIP)

Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit Immikkut Ilisimasallit Suleqatigiissitat aappassaaneerluni Ataatsimiinnerani (EMRIP II) NP Genèvemittumi august 2009-mi pisumi Naalakkersuisut siulittaasuat oqalugiarpog.

NP'p Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisooqatigiivisa december 2008-mi aalajangiiffigaa Immikkut Ilisimasallit Suleqatigiissitat pilersinneqassasut nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffii pillugit apeqqutini, matumanittaaq NP'p Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit Nalunaarutaata piviusunnngortinneqarnissaa pillugu, immikkut ilisimasalinnit ikiorserneqartarsinnaaneq siunertaralugu.

Immikkut Ilisimasallit Suleqatigiissitat inuttaraat immikkut ilisimasallit tallimat Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisooqatigiit præidentianit toqqakkat, taakkunani sisamat nunat inoqqaavisa sinniisoralugit. Nunat Inoqqaavisa Kattuffiisa, NGO't aamma NP-mi Naalagaaffiit ilaasortat sinniisuutitaat taasisinnaanatik ataatsimiinnerni peqataasarput.

Ataatsimiittunut Naalakkersuisut Siulittaasuata oqalugiaataani pineqarput namminersornerup sulissutigineri aamma Kalaallit Nunaata nutaamik inissisimalernera Danmarkimillu peqateqalernera. Naalakkersuisut Siulittaasuata erseqqissarpaa namminersorneq pissutsit piviusut malillugit Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit Nalunaarutit atortitaalernerigaa, kisiannili Kalaallit Nunaanni namminermi suli atortitaalersitassaartoq.

Nunat tamalaat inatsisaasa ataanni inuiaqatigiit kalaallit akuerisaanerit, matumanittaaq nammineq aalajangiisinnaatitaaneq, Kalaallit Nunaanni pinngortitami isumalluutini atuisinnaatitaaneq aamma kalaallit oqaasiisa pisortatigoortumik atugaanerisa akuerisaanera Nalunaarummi tunaartassat pingaarnerit ilagaat, taamaattumik Kalaallit Nunaanni ineriartorneq angusallu nunat inoqqaavisa akornanni annertuumik malinnaavigineqarput.

Namminersornerup sulissutigineqarnera oqitsuinnaasimangikkaluartoq Danmarkip Kalaallit Nunaatalu akornanni kinguneqarluartumik pitsaasumillu paaseqatigiinnermik tunngaveqarnera Naalakkersuisut Siulittaasuata pingartippaa. Tamanna nunarsuarmi naalagaaffiit aamma nunat inoqqaavisa akornanni pitsaajuannangitsumik ataqatigiiffiusinnaasumi inuillu pisinnaatitaaffiinik ataqqinniffiujuaannangitsumi oqariartuutaavoq pingartoq.

Immikkut Ilisimasallit Suleqatigiinnut Naalakkersuisut Siulittaasuata oqalugiarnermi oqaatigaa neriuutigalugu Kalaallit Nunaanni sulineri paasisimalikkat nunarsuarmi nunat inoqqaavisa allat

nammineq aalajangiisinaanerulernissaminnik inuiattullu ineriartornissaminnik anguniagaqarnerminni isumassarsiorfigisinnaassagaat.

Ukiut ingerlanerini Kalaallit Nunaanni siuariartornissamut akuersaartumik ineriartortoqarsimanerani, pingaartumillu alloriarnermik kingullermik pingaarutilimmik, nunat inoqqaavisa aamma EMRIP-imi immikkut ilisimasallit akornanni malinnaavigineqarnera annertoqaaq. Taamaattumik Inuit Pisinnaatitaaffiit Højkommisæríp allaffiata Immikkut Ilisimasallit Suleqatigiissitat pillugit atuartitsinermik ilinniartitsinermillu siunertaqartut suliaasumik videoliornerani siulittaasooq qitiusutut ilaasussatut toqqarneqarpoq.

Aammattaq siulittaasup EMRIP-imut saqqummiussai Nalunaarut pillugu atuakkiami qulequttap ” Making the Declaration Work” ataani ilaavoq, taanna aaqqissuussaavoq ilaatigut siusinnerusukkut Nunat Inoqqaavi pillugit Immikkut Nalunaaruteqartartuusimasumit. Atuakkamik saqqummersitsisuuvoq International Work Group for Indigenous Affairs, IWGIA. Atuagaq atituumik siammarterneqassaaq Nalunaarutip atuutsilersinnissaanut sulineri ikorfartuutissatut.

Immikkut Ilisimasallit Suleqatigiissitaat ilaatigut Isummersoqatigiiffik aamma Nunat Inoqqaavi pillugit Immikkut Nalunaaruteqartartua suleqatigalugit nunat inoqqaavisa pisinnaatitaaffii pillugit apeqqutini Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisooqatigiinnut siunnersuisassaaq. Taanna ilisimatusarneq paasissutissanillu katersineq tunuliaqutaralugit Nunat Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit Nalunaarummi inuit pisinnaatitaaffii pillugit allattukkat kingunissalimmik atuutsinneqalernissaanut suliniutinik siunnersuuteqartassaaq.

Maannakkorpiaq EMRIP-ip tullianik ataatsimiinnissani 2010-mi julimi Genevemi pisussaq piareersarppaa. EMRIP III-mi sammisat pingaarnersarissavaat nunat inoqqaavisa imminnut tunngasut pillugit aalajangiinerni peqataanissaat. Oqaluuserinninnerni angusat kingunerissavaat Inuit Pisinnaatitaaffii pillugit Siunnersuisooqatigiinnut september 2010-mi inassuteqaatit aammalu inaarutaasumik nalunaarusiaq 2011-mi.

5.6 World Intellectual Property Organization (WIPO) aamma qangaaniit ilisimaarisat

Silaqassutsikkut pilersitanut piginnittussaataanerup, pinngoqqaatinit isumalluutit, qangaaniit ilisimaarisat aamma inuiattut ileqqut eqqaamasallu inatsisitigut illersorneqarnissaat pillugu nunat inoqqaavi suleqatigalugit siunnersuusiortussatut pilersinneqarpoq WIPO-p naalakkersuisutigut komitéa. Taamaattoq qangaaniit ilisimaarisat qanoq paasineqarnissaa suli isumaqatigiissutigineqanngilaq. Danmark aamma Kalaallit Nunaat qulaajaanermi tamatumani suleqataapput, suliarlu aamma Naalagaaffiit Peqatigiit Isummersoqatigiiffianni oqaluuserineqarpoq Nunallu Inoqqaavisa Pisinnaatitaaffii pillugit Nalunaarummi ilaatinneqarluni.

Nunat inoqqaavisa qangaaniit ilisimaarisaasa illersugaalersinneqarnissaanni WIPO, imalunniit Pinngortitami Umassusilinni Assigiinngiaassuseqarneq (CBD) pillugu naalagaaffiit isumaqatigiissutaat katersuuffissaq eqqortuunersoq nunat inoqqaavisa akornanni suli nalornissutigineqarpoq. Apeqqutit ataqatigiissut taakku pillugit immikkut ilisimasallit katersuunnerini ilaaqqullugu Nunanut Allanut Pisortaqarfik akuttunngitsumik qinnuigineqartarpoq, tassa ilaatigut suliaasaqarfimmi tassani Kalaallit Nunaata inatsisiliornikkut suliniutai soqutigineqarmata. Taamaattoq pisinnaatitaaneq pillugu apeqqutit aningaasarpassuarnik

iluanarutaasinnaasutut isumaqarfiusut erseqqinnerusumik aaqqiivigineqarsinnaanera sulii WIPO-mit imaluunniit CBD-mit anguneqanngilaq.

WIPO IGC 14-imi intersessional working group (IWG)-imut WIPO'p ataatsimeersuarnerani aalajangiineq naapertorlugu pisinnaatitsissutip aalajangersarnissaa ajornartorsiutit annersaraat. Isumaqatigiissuteqartoqarsinnaasimangilaq. “Eqimattat afrikameersut” immikkut ilisimasalinnit 27-nit aamma nunat inoqqaavisa NGO'llu sinniisaannik 10-nik inuttaqartumik suleqatigiissitaliornisamat siunnersuummik saqqummiussisimapput. Ataatsimiinnerup ingerlanera tunuliaqutaralugu eqimattat-B (nunat kitaaneersut) aarleqqutigaat siunnersuut kinguneqassasoq IGC-mi inaarutaasumik isumaqatigiinniarnit siumut aalajangiivigineqariissasut nunat eqimattat-B-miittut suleqatigiissitaliap saqqummiussassaanut pisariaqarneratut sunnuteqarsinnaatinnagit. Tamatuma saniatigit “Traditional Cultural Expressions/Expressions of Folklore (TCE)” aamma “Traditional Knowledge (TK)” kiisalu “Genetiske Ressourcer (GR)” illersorneqarnissaat pillugu allattukkat WIPO-p siusinnerusukkat suliarisimasai tunngavigalugit allaaserisat oqaluuserineqarput.

WIPO Ataatsimeersuarnermi periarfissiivoq ukiuni marlunni tulliuuttuni suleqatigiissitaq sisamariarluni ataatsimiittarsinnaasoq. Eqimattat afrikameersut immikkut ilisimasalinnit 27-nit aamma nunat inoqqaavisa NGO'llu sinniisaannik 10-nik inuttaqartumik suleqatigiissitaliornissamat siunnersuummik saqqummiussisimapput. Suleqatigiissitaliap apeqqutit pingaarnerit pingasut (TCE, TK aamma GR) sammisaat aalajangersaavigineqareersut, matumanittaaq qanoq paasineqassanersut, illersugassanngortinnissaat, pineqanngitsut, piffissaq illersugaaffissaat il.il., sammisaralugit immikkuutaarlugit ataatsimiissutigissallugit.

Eqimattat-B tassaasut nunat killiit killormoortuanik pingaartippaat nunat ilaasortaasut tamarmik IWG-mi peqataasinnaanissaat aammalu apeqqutit pingaarnerit pingasut ataatsimiinnerni tamani ataatsimoortillugit oqaluuserineqassasut aammalu nunat ilaasortaasut teknikkikkut immikkut ilisimasalimmik ataatsimik arlalinnilluunniit toqqaasinnaassasut.

Aammattaaq annertuumik assortuussutaalerpoq IWG-mi missingiusiortoqarsinnaanersaq, ataatsimiinnerit pinngitsaaliinertaqanngitsut sivisuut pereermata ersarissivoq nunat ineriartortitat kissaatigigaat drafting expert group. Uungaannaq isigisumik suleqatigiissitaliornissamik piunnaasaqat saneqqutiinnarumaneqanngimmat isumaqatigiinniarnit qatangiinnarput.

Ataatsimiinnerit pinngitsaaliinertaqanngitsut peqatigisaannik eqimattat-B ataani nunat (Danmark, Canada, USA, New Zealand, Sverige, Tyskland aamma EU-Kommissioni) eqimattaaraliap suliaraa immikkut siunnersuut ataatsimiinnerup naammassineqannginnerani saqqummiunneqartoq, isumaqatigiittoqarsinnaanngitsorli paasinarsimmat WIPO malillugu aamma ersarissivoq IWG aggersarneqarsinnaanngitsoq pisinnaatitsissut piunngimmat. Taarsiullugu isumaliutigineqalerpoq 2010 aallartisimalernerani, immaqqa martsimi julimiluunniit, IGC-p aggersarneqarnissaa.

6. Nunanik allanik niueqateqarnermi politikki

6.1 Nunanik allanik niueqateqarnermi politikikkut anguniakkat

Nunanik allanik niueqateqarnermi politikikkut Naalakkersuisut sulinerat suliniuteqarfiusunut pingaarnernut tulliuuttunut agguataarneqarsinnaavoq:

- *Nunat marluk akornanni – nammineerluni nunanik allanik, soorlu Canada aamma Island. isumaqatigiinninniarsinnaaneq*
- *Nunat amerlasuukkaartut akornanni – naalagaaffeqatigiit EU-mik suleqateqarnerat*
- *Nunat ikinnerpaamik pingasut akornanni – naalagaaffeqatigiit nunarsuarmi niueqatigiinnermut suleqatigiiffiannik(WTO) suleqateqarnerat*

Kalaallit soqutigisaasa Nunanut allanut ministeriaqarfimmut, EU-mut aamma WTO-mut isumaginissaat Naalakkersuisut salliutippaat aamma Naalakkersuisut sulissutigaat inuussutissarsiornermik ingerlataqartut pitsaanerpaanik atugassaqaalersinneqarnissaat. Nunat tamalaat akornanni nunanut allanut tuniniaanermi tunitsivinni Kalaallit Nunaanni inuussutissarsiornermik ingerlataqartunut ajoqutaasunik malittarisassaqaannginnissaa Naalakkersuisut anguniagaraat.

Tamatuma peqatigisaanik suliassaqarfinni aalajangersimasuni illuatungeriilluni Islandimik aamma Savalimmiunik isumaqatigiissutit ineriartornerat Naalakkersuisut malittaraat. Tamatumunnga assersuutitut taaneqarsinnaavoq Inuussutissarsiutitigut ineriartortitsineq, Ilinniartitaanermut periarfissat, Ilisimatusarneq kiisalu Aalisarneq pillugu Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaata akornanni suleqatigiinnissamik isumaqatigiissut september 2007-imeersoq.

Nunanik allanik niueqateqarnermi politikikkut anguniakkat aalajangersaavigineqarnerat pillugu Nunanut allanut Pisortaqarfiup inuussutissarsiornermik ingerlataqartut aamma naalakkersuisoqarfiit allat ingerlaavartumik oqaloqatigisarpai.

6.2 Nunat marluk akornanni

Naalakkersuisut siulittaasuat niuertullu aallartitaat amerlanngitsut 2007-imi aasaanerani Nunavumi Iqalunnut qaaqquneqarput. Tikeraarnermi, arlaleriarluni kinguartinneqartarsimasumi, qulequttat arlalippassuit oqaloqatigiissutigineqartussaapput, matumanittaaq niueqatigiinnerulernissaaq pillugu apeqqut, puisit amii pillugit killiffik ineriartornerlu, silap pissusaa, namminersorneq aamma kulturi. Nunanut allanut Pisortaqarfiup neriuutigaa tikeraarneq 2010-mi pisinnaasoq.

Kalaallit Nunaata Hoyvikimi isumaqatigiissummik taaneqartumut ilaalersinnaanera 2006-ip naaneraniilli oqaluuserineqartarpoq, taanna Savalimmiut Islandillu akornanni killilersugaanngitsumik niueqatigiinnissamik isumaqatigiissutaavoq. 2007-imi misissueqqissaarneq annertoq ingerlanneqarpoq, taassuma takutippaa isumaqatigiissummumut ilanngunneq aningaasat tungaasigut Kalaallit Nunaannut annertuumik kinguneqassasoq. Oqallinnerit 2008-mi nanginneqarput, 2009-mili oqaluuserisassanngortinneqarsimanani. Taarsiullugu Islandimik oqaloqatigiinnissutigineqarsimapput nunatta taakku marluk akornanni attaveqatigiinneq annertusarneqassasoq aningaasaqarneq niuernerlu pillugit inuussutissarsiutinik ingerlataqartut naalakkersuinikkullu aalajangiisartut ataatsimeersuarnerisigut, taanna 2010-mi ingerlanneqartussatut naatsorsuutigineqarpoq.

Suleqatigiinnerup annertunerulernissaa paasisimasanillu paarlaasseqatigiittarnissaaq, ilaatigut WTO-mut tunngasuni, pillugit Savalimmiut nunanut allanut ministeriaqarfia atorfilittatigoortumik 2009-mi oqaloqatigineqartarsimapput. Kisianni Savalimmiut nunanut allanut ministeriaqarfiat 2009-mi aaqquissuussaaniikkut annertuumik iluarsaaqqiffiusimavoq, taamaattumik Savalimmiunut tunngatillugu annertunerusumik ineriartortitsisoqarsimanngilaq.

6.3 Naalagaaffeqatigiit EU-mik suleqateqarnerat

EU nunat ilaasortaausut sinnerlugit niuernermit politikkimut tamakkiisumik oqartussaaitaavoq. Niuernermit politikki ataatsimoorussa q EU-kommissionimit isumagineqarpoq. Tamatuma kingunerisaanik nunat EU-mi ilaasortaausut EU-kommissionimut piginnaatitsissummik tunniussisarput, piginnaatitsissullu taanna tunngavigalugu kommissioni isumaqatiginninniartarpoq. Piginnaatitsissut isumaqatigiinniarnerrillu aalajangersimasut atorlugit Kalaallit Nunaata Danmark aqutugalugu isummani EU-mut saqqummiussinnaasarpai. Lissabonimi isumaqatigiissut 1. december 2009 atortuulerpoq, naallu EU-p ataatsimoorussamik nunanut allanut sillimaniarnermullu politikki den Høje Repræsentant-imit (nunanut allanut ministeritut taaneqarsinnaasoq) isumagineqalersussaagaluartoq niuernermit politikki sulit kommissionimit oqartussaaffigineqassaaq (DG TRADE). Naalagaaffiit siulittaasuusarnerannik aqqissuussineq ingerlaannassaaq, kisianni nunanik allanik isumaqatigiissutit Europa parlamentimut siunissami akuerineqartalissapput. EU-p niuernermit politikki pillugu komitéata, Lissabonimi isumaqatigiissutip kingunerisaanik allatut taaguuteqalersoq 133-komiteen-miit Trade Policy Committee-mut sulinera Nunanut allanut Pisortaqarfimmiit qanimut malinnaaffigineqarpoq.

6.3.1 Inuussutissalerineq pillugu EU-mik isumaqatigiissut

Nunanut Allanut Pisortaqarfik Nuummiiitoq suliami, Kalaallit Nunaanni killeqarfimmik nakkutillivik namminersortumit ingerlanneqartoq eqqarsaatigalugu, suliami peqataavoq. Suliaq erseqqinnerusumik qulaani (immikkoortoq 4.4.2-mi) allaaserineqarpoq

Taassuma pilersinnissaanut Royal Arctic Line imminut pisussaaffilersimavoq titartaasartumillu suleqateqarneq aallartinneqareerluni. Nakkutilliviup ilusissavia 2010-mi siusissukkut paasinarsissasoq naatsorsuutigineqarpoq, naatsorsuutigineqarporlu 2010-mi kvartalit pingajuanni naammassineqarsimassasoq. Taamaallilluni inuussutissalerineq pillugu isumaqatigiissut 1. januar 2011-mi atortuulersinnaasoq naatsorsuutigineqarpoq.

6.3.2 Puisit amiisa EU-mut eqqunneqarnissaasa inerteqqutaanera

Puisit amiinik eqqussinissap inerteqqutigineqalernissaa pillugu peqqussut EU-p WTO-mit taparserneqaatigisimaneraa EU-llu inatsisaanik eqquutsitsinerata naliliivigineqarnerisigut Nunanut allanut Pisortaqarfik Nuummiiitoq suliami peqataavoq. (aamma takuuk immikkoortoq 4.1)

Taamaattoq peqqussut WTO-mit taparserneqarsimansoq Canadap aamma Norgep EU-mut paasiniaassutigilersimavaat. Qanoq iliuseqartoqarsinnaanera Naalakkersuisunit isumaliutersuutigineqarsimavoq. Kalaallit Nunaat EU-p eqqartuussiviatigut aamma WTO-p isumaqatigiinnigissutinik aaqiiniartarfiatigut suliassanik Danmarkki aqutugalugu taamaallaat ingerlatsisinnaammat aammalu peqqussutip suliarineqarnerani Danmarkip piunasaqaatini tamaasa angusimammagit tamanna periarfissaalluurtuorineqanngilaq. 2009-mi decemberimi paasiniaanerit aallartipput, taakkunani kalaallit sinniisaat arlallit alapernaattutut qaaqqunneqarsimapput.

6.3.3 EU – Canada Comprehensive Economic and Trade Agreement (CETA)

2006-imiilli killilersugaanngitsumik niueqatigiinnerunissamik nutaamik isumaqatigiissuteqarnissamut periarfissat EU-p Canadallu paasiniallugit misissuinerit ingerlassimavaat. Isumaqatigiissutissaq taanna nutaaq oktober 2009-mi isumaqatigiinniutigalugu

aallartinneqarpoq ukiullu marluk ingerlaneranni naammassineqartussatut pilersaarutaalluni. EU-p neqeroorutini siulleg 14. december tunniuppaa, tassani siunniunneqarluni nioqutissat assigiinngissitaartut tamarmiusut 90 %-ii killilersugaannginnerulissasut. Tullianik isumaqatigiinniarnissat 18. januar 2010 aallartinneqarput.

Canada raajat itisoormiut eqqarsaatigalugit Kalaallit Nunaata unammillertaasa annersaraat. Canadamut tunngatillugu raajat itisoormiut nioqutigineqarneranni EU killilersuiunnaamippat Kalaallit Nunaata nuna OLT-mut ilaanini pissutigalugu iluaqutigisani annaassavai. Tamanna Kalaallit Nunaata inuussutissarsiornerani annaasaqataarujussuarataannaavoq Naalackersuisullu suliaasaqarfimmi tassani kalaallit soqutigisaasa isumagineqarnissaat pillugu Nunanut allanut ministeriaqarfimmut kipisuitsumik siunnersuisarsimapput. Danskit piareersaalluni suliffissuaqarfiisa soqutigisaat assigiinngitsut arlallit Inuussutissalerinermut ministeriaqarfimmiit Nunanut allanut ministeriaqarfimmut saqqummiunneqarsimapput. Naalagaaffeqatigiit aalajangiinissaanni soqutigisat imminnut oqimaalutartariaqassapput.

6.4 Nunat ikinnerpaamik pingasut akornanni

Naalackersuisut WTO-mik suleqateqarnermikkut Kalaallit Nunaata nunat ikinnerpaamik pingasut akornanni niuernermit politikikkut soqutigisai isumagivaat. WTO-p pingaarnertut siunertaraa nunat ilaasortaasut niuernermit aqutsinerat ammanerulerlunilu eqqoriaruminarnerulissasoq. Aammattaaq WTO-p siunertaraa nunarsuarmi killilersugaanngitsumik niueqatigiinnissamut periarfissat siuarsaavigineqarnissaat. 2009-mi aningaasarsiornikkut ajornartoornep illersuinermit kinguneqarnissaata, tassa nunat imminnut mattukkaluttuinnarnissaat, pinngitsoortinneqarnissaa WTO-p sulinerani sammeneqarsimavoq. Aammattaaq The Doha Development Agenda (Doha-mi tusarniaaqatigiinneq) naammassiniarneqarnera ingerlateqqinneqarsimavoq, taamaattorli immikkut taasarialimmik siuarimateqartoqarsimanani.

Doha-mi tusarniaaqatigiinnerup siunertaraa WTO-p isumaqatigiissutaata 1994-imeersup maannakkut atuuttup taartissaanik nutaamik isumaqatigiissuteqarnissaq. Isumaqatigiinniarnermi tassani immikkut sammeneqarpoq nunat ineriartortitat pisariaqartitaat, ilaatigut nooriarnissamut piffissat sivitsornerisigut aammalu aid-for-trad pilersaarutit aqutigalugit. Ministerit Hong Kongimi 2005-imi ataatsimiinnerannit tusarniaaneq naammassineqassasoq Doha-mi tusarniaaqatigiinnerup aallartinneqarnerani aallaqqaammut anguniarneqarpoq. Taamaattoq isumaqatigiinniarnemit ajalusoqattaaginnavippat isumaqatigiinniarnemilu peqataasut tungaanniit qasunarineqaleriartortoq malunnarluni. Kingullermik WTO-mi ministerit Genevemi november 2009-mi ileqquusumik ataatsimiinneranni. Ataatsimiinneq ataatsimuualarluni ataatsimiinnertut ingerlanneqarpoq pisortatigoortumik aalajangiinertaqartussaannngitsoq. Taamaakkaluartoq siunniunneqarpoq DOHA-mi tusarniaaqatigiinnerup naammassineqarnissaa 2011-imi naatsorsuutigineqassasoq. Nunat arlallit oqaatigisalereerpaat aallaqqaataaniit aallartittoqartariaqartoq, 2011-milu isumaqatigiissuteqartoqanngippat Doha-mi tusarniaaqatigiinnerup siunissaa nalorninarpoq.

Doha-mi tusarniaaqatigiinnerni isumaqatigiinniarnemit ajalusoorallarnemat Kalaallit Nunaannut pitsaasumik sunniuteqarpoq, tassa suliffissuarni tunisassianut, tassani ilaallutik raajat aalisakkallu, akitsuutit apparneqarnissaannik siunnersuut kinguartinneqarallarmat. Kalaallit Nunaat avammut tunisinermini EU-mi tunitsivinnut akitsuusigaaneq ajorpoq, assersuutigalugu raajanut akitsuut 20 %-iugaluarmat. Tamatuma kinguneraa Kalaallit Nunaat unammillertiminut naleqqiulluni erseqqivissumik iluaqusigammat (OLT-mik aqqissuussineq naapertorlugu).

WTO-mi ingerlaneq Naalakkersuisut sunniuteqarfigisarpaat Danmark aqutigalugu, taanna EU'-p ataatsimoorluni WTO-mi ilaasortaanut ilaammat.

6.4.1 Kalaallit Nunaanni inatsisit akitsuutillu WTO-p malittarisassaanut naapertuutilersinniarneqarnerat

Kalaallit Nunaanni inatsisit akitsuutillu WTO-p malittarisassaanut naapertuutilersinniarneqarnerat 2009-mi Naalakkersuisut salliutippaat (nalunaarutigineqarnissaannik aamma taaneqarsinnaasoq).

WTO-p malittarisassaasa malinneqarnerisigut Kalaallit Nunaannut iluaqutaasussat arlaqartut Naalakkersuisut soqutigisimavaat:

- Namminersorneq pillugu isumalioqatigiissitami siullerni, nunat tamat akornanni malittarisassaanut Kalaallit Nunaata peqataaffigisaani Kalaallit Nunaata malinninnissamut piumasuseqarnera takutissallugu iluaqutaasussatut nalilerneqarpoq.
- Kalaallit Nunaat Danmarkimik suleqatiginnilluarusuppoq, aamma Kalaallit Nunaat WTO-mi malittarisassanik malinninngippat Naalagaaffeqatigiit niuernerminni anguniakkatigut sanngiinnerulerataannaammata.
- Kalaallit Nunaata WTO-mi malittarisassanik malitsitsinissaq nammineerluni sulissutigingikkuniuk, malittarisassat malinneqarnissaat Kalaallit Nunaata nunanut allanut piumasqaatigisinnaangilaa.
- WTO-mi ilaasortaq niuernikkut nunatta aaqqiagiinngissuteqarfigileraluarpagu WTO-mi malittarisassanik Kalaallit Nunaata malinnissimanngippat Kalaallit Nunaat sanngiitsumik inissisimassaaq.
- WTO-p politikikkut sulinerani sunniuteqaqataaniaraanni Kalaallit Nunaanni malittarisassat WTO-mi malittarisassanut naapertuutissapput.
- Nunat tamat akornanneersut aningaasalersuissutimik tassanngaannartumik atuutilersumik killilersuiffigineqarsinnaaneri imaluunniit immikkut ittumik akitsuusersorneqarsinnaaneri pisassanngitsut qularnaatsumik paasissallugu aningaasalersuissuteqarnissaminni aalajangiisuutittarmassuk nunanit tamanit aningaasalersuissuteqartitserusulluni kajungernartunngortitsiniarnissaq anguniarlugu tamatuminna ilisimatitsinissaq pingaaruteqarluinnarpoq.

Nunanut Allanut Pisortaqarfiup 2009-mi sulinera eqqartuussissuserisup nalunaarusiaanik tamatumalu kingorna WTO-mik Danmarkimilu nunanut allanut ministeriamik 2006-imi tusarniaaqatigiinnernit aallaaveqartut suliareqqinneqarput. Nunanut Allanut Pisortaqarfik 2009-ip ingerlanerani WTO'p allattoqarfia Genevemiiittoq aamma Danmarkimi nunanut allanut ministeriaqarfik tusarniaaqatigiiffigisarsimavai, pingaartumik siumut sammisumik ingerlaqqinnissami immikkuualuttut piareersarniarlugit.

2009-mi Nunanut Allanut Pisortaqarfiup suliniutigaa WTO pillugu Kalaallit Nunaanni attaveqatigiiaat pilersinneqarnissaat Kalaallit Nunaanni inatsisit WTO-p malittarisassaanut

naapertuuttunngortinniarlugit suliaqarnerup ataqatigiissaarneqarnissaa siunertaralugu. Naalakkersuisunik nutaanik qinersineq pissutigalugu attaveqatigiiaat 2009-mi ataasiaannarlutik ataatsimiisineqarnissaat iluatsinneqarsimavoq. Taamaattoq sulissutigineqarsimavoq 'Niuernermit politikki pillugu Nassuiaat' -ip suliarineqarnissaa ingerlatsinerup killiffiata naammassineqarnissaa pillugu. Naatsorsuutigineqarpoq nassuiaat 2010-p aallartinnerani naammassineqassasoq, ukiumoortumik taanna uteqqinneqartassalluni. Nassuiaat nammineq sulinerup iluaniinnaq atugassatut eqqarsaataagallarpoq.

7. Kalaallit Nunaata ilisarnaateqartinnera

Kalaallit Nunaata nittarsaanneqarnissaa 'Ilisarnaateqartinnissaalu' 2004-miilli siuariartuaarsimavoq inuussutissarsiutinik ingerlataqartut aamma Naalakkersuisut akornanni qanimut suleqatigiilluni. Ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu piujuartitsilluni ilusilersuinissaq suliniummi aamma pingaartinneqarpoq.

Ilisarnaateqartitsiniarneq tassanilu nalillit (Origin, Pristine, Rough, Spirit og Grand) aallaavigalugit kalaallit nunaanni suliffeqarfiit taakkulu tunisassiaasa piumaneqarnerulernissaat qulakkeerniarlugu aallaavissap pitsaasup pilersinneqarnissaa kissaataavoq.

Suleqatigiinnerup naliliivigineqarnerata takutippaa Kalaallit Nunaata Branding Greenland-imut aningaasalersuinini assorujussuaq pissarsissutigigaa. Ilisarnaateqartitsinissamut iliuusissat pilersinneqarnerisigut anguniakkat naammassineqarput. Tamatuma saniatigut suleqatigiinnerup nassataraa Kalaallit Nunaata inuussutissarsiutinik ingerlatsisui tunisassiallu tusagassiorfitsigut pitsaasumik eqqartorneqarnerat. Pisortat inuussutissarsiornermillu ingerlatsisut akornanni suleqatigiinnermik pilersitsineq suleqatigiinnermillu attassiinneq iluatsissimavoq nittarsaassinerullu suleqatigiiffigineqarnera pitsaaneruliinnarani pissarsiffiunerusimalluni. Suleqatigiinnikkut suliamik ilisimasallit imminnut attaveqarfigilertarput, suliaqarfiillu akimorlugit imminnut annerusumik kaammattoqatigiissinnaallutik ataatsimoorussamillu suliniutit ineriartortissinnaasarlugit. Namminersorlutik Oqartussat suleqatigiinnermik aqutsinerat qitiulluinnarpoq, naalagaaffittummi ataatsimoortumik isigineqarnissaq tamatuminnгалу siuarsaanissaq naalagaaffiup annerusumik suliassarimmagu.

Branding Greenlandip naliliivigineqarneratigut kaammattuutigineqarpoq suliniut ingerlateqqinneqassasoq sakkortusarneqassasorlu. Tamatuma kingorna Branding Greenland aningaasanut inatsimmi ukiuni arlaqartuni atuuttussamik ilanngunneqarpoq. Tamatuma ajornarunnaarsippaa ukiuni pingasuni atuuttumik periusissiorqarsinnaalernissaa tassuunakkut piffissami 2009-2011-mi Branding Greenlandimi suleqatigiinnerup ineriartortuarnissaa siuariartortuarnissaalu qulakkeerneqassallutik. Tamatuma kingorna piffissaq periusiorfiusoq tulliuuttoq nutaamik nalilersuiffigineqareerpat isummertoqaqqissaaq.

Paasinarsisimavoq nunanit allanit Kalaallit Nunaat ilisimasaqarfineqaqqalaartoq. Taamaattumik Branding Greenland 2008-mi ilisimasaqassusermik missueqqissaarpoq Danmarkimi, UK-mi, USA-mi aamma Tysklandimi, taassuma takutippaa amerlaqisut Kalaallit Nunaannik ilisimasalerujussuunngitsut.

Kalaallit Nunaannik ataatsimut isigalugu paasinnineq tassaavoq Kalaallit Nunaat akisoqisoq, tikikkuminaatsuusoq, eqqumiitsuliornermik ingerlatsiviunngitsoq, nutaaliaanngitsoq, inuussutissarsiornermi atugassarisat pitsaasuunngitsut nunarsuullu kissakkiartorneranut atasorujussuaq.

Taamaattumik Branding Greenlandip iluatsinnissaanut pingaaruteqarpoq Kalaallit Nunaannik ilisimasaqarnerup annertusarneqarnissaa kiisalu pitsaanerulersinneqarnissaa.

Nalilerneqarpoq Branding Greenlandip iliuusissatut pilersaarutaa Kalaallit Nunaata ilisimaneqarneranut pitsaasumik sunniuteqartoq, kisiannili ilisimasaqassuseq sunniiviginiarlugu sivisuumik suliniartoqartariaqartoq tamatumalu kingunerisaanik kissaatiginarluni nunani allamiut Kalaallit Nunaannut takornariusussusermik, aningaasalersuerusussusermik aammalu naalakkersuinnikkut apeqqutinik Kalaallit Nunaannut soqutiginarlutik soqutiginninnerulersinneqarnissaat.

7.1 2009-mi ingerlanneqartut

Branding Greenland 2009-mi nittarsaassilluni suliaqarnermini nunani tamalaani tusagassiorfitsigut malinnaasitsinikkut minnerpaamik 23 mio. kr.-inik nalilimmik angusaqarsimanini (matuma allannerani angusat annertussusaat naatsorsorneqarsimangillat amerliartussasulli naatsorsuutigineqarluni). Taamaalilluni Kalaallit Nunaat siammarterivitsigut akuerisaasutigut assigiinngitsutigut nunani allani inunnit millionilikkaanit atuarneqarsinnaasuni isiginnaarneqarsinnaasunilu takuneqarsinnaasimavoq.

Tamanna tusagassiorfitsigut malinnaasitsineq takoqqusaarutinut aningaasalersuisimanissamut naleqqiukkaanni 23 mio. kr.-inik akeqarsimassagaluarpoq. Tassunga naleqqiullugu Branding Greenland ukiumoortumik 3 mio. kr.-inik missingersuuteqarpoq, taakkunanga 2,1 mio. kr.-it aningaasanut inatsisikkut Namminersorlutik Oqartussanit inuussutissarsiornermillu ingerlatsisuni suleqatigisanit 900.000 kr.-it matussuserneqartarlutik. Angusat ukiumoortumik 20 mio. kr.-inik siunniussinermik naammassinninneruvoq ajorisassaangilluinnartutullu isumaqarfiginarluni. 2008-mi takoqqusaarinikkut angusassat nalingi katillugit 21,5 mio. kr.-iusut naleqqiunneqassapput, taakkuttaaq ajorisassaangilluinnartuupput.

2009-mi pitsaasumik angusaqarnermi pissutaasut pingaartut ilagaat Kalaallit Nunaanni Namminersorlutik Oqartussat atuutilernerisigut nunat tamalaat tusagassiorfiinit arajutsisimaneqannginnera, tamanna Branding Greenland-ip peqataaffigisimavaa Kalaallit Nunaanni politikikkut ineriartornermik siunertaqarluartumik takoqqusaarinikkut. Tamatumunnga Branding Greenlandip ilaatigut nunani tamalaani tusagassiorfinnut angalatitsinernik aaqqissuussisimanera pissutaaqataavoq, taakku taamaalillutik juni 2009-mi Namminersorlutik Oqartussaanerup atuutilernerani ilaatigut najuussinnaasimmata.

Aammattaaq Branding Greenland Københavnimi COP15-ip ingerlanneqarnerani Kalaallit Nunaannik takoqqusaarineq piareersaaqataaffigalugulu sulissutigisimavaa.

Tusagassiorfinnut soqutiginnittunullu allanut Kalaallit Nunaannik nutaaliaasumik ilisarititsisussamik DVD-mik takoqqusaarutaasumik 2008-mi suliarinnittoqarpoq. Aammattaaq assit Kalaallit Nunaata eqqartorneqarnerani atorneqarsinnaasut DVD-mi ilaatinneqarput. 2009-p aallartinnerani DVD takornariartitsinermik suliaqartut Berlinimi takoqqusaarineranni nunanit tamalaanit akissarsisinneqarpoq. Aammattaaq Branding Greenland nerisassianik Kujataani takoqqusaarutitut suliarineqartumi “A Taste of Greenland” 2009-meersumi suliarinneqataavoq.

Tysklandimi, Tuluut Nunaanni USA-milu 2009-mi tusagassiorlutik katersortitsinerit assigiinngitsut suliniutaapput, taakkunani Branding Greenlandimi peqataasut suleqataasulluunniit najuuttarput

tusagassiuutillu aaqqissuunneqarneranni assigiinngitsuni peqataasarlutik. Kalaallit Nunaanni pisut nunalluunniit immikkoortuini assigiinngitsuni tusagassiortut ataatsimoortukkuutaat ataasiakkaalluunniit angalaneri arlaqartut aaqqissuunneqarput, taamaaliornikkut Kalaallit Nunaata sapinngisamik assigiinngitsutigut nunat tamalaat tusagassiortuinit takutinneqarnissaa qulakkeerniarneqarpoq Taamaaliornikkut suliffeqarfiit aaqqissuussinerillu (soorlu Arctic Circle Race) imaluunniit nunap immikkoortui assigiinngitsut nunat tamalaat tusagassiorfiinit malinnaavigineqarput Kalaallit Nunaata nunanit allanit ilisimaneqarnerulernissaanut iluaqutaasumik.

8. Silap pissusaa pillugu suleqatigiinneq

8.1 Silap pissusaata isumaqatigiinniutigineqarnerani Nunanut Allanut Pisorta qarfiup peqataanera

Nunanut Allanut Pisorta qarfik namminersorlutik oqartussat silap pissusaa pillugu isumaqatigiinniartartoqatigiivini aalajangersimasumik ilaasortaavoq. Atorfilittaq Nunanut Allanut Pisorta qarfik sinnerlugu isumaqatigiinniartartoqatigiinni peqataasoq silap pissusaanut tunngasuni apeqqutini Naalakkersuisut Siulittaasuata ataaniippoq.

Taamaalilluni Nunanut Allanut Pisorta qarfik Københavnimi COP15-imi Kalaallit Nunaata aallartitaani sinniisoqarpoq.

FN-ip silap pissusaa pillugu Københavnimi ataatsimeersuartitsinerani COP15-imi kalaallit aallartitaasa angusaat Attaveqarnermut Avatangiisinullu Aqutsisoqarfiup ataani silap pissusaanut tunngasumi immikkoortumi itisileriffigineqassaaq. (immikkoortoq 14.1)

9. Nunanut Allanut Pisorta qarfiup aaqqissuussaanera

1994-imiilli Kalaallit Nunanut allanut tunngasunik sullissiveqarsimapput, tassani suliarineqartarlutik suliassa qarfimmi Naalakkersuisut politikkiat pisorta qarfiillu nunat tamalaat akornanni suliassaataat ataqatigiissaarneqarlutillu pisariillisaavigineqartarlutik.

Nunanut allanut politikkeqarnermi apeqqutit ukiumi kingullerpaani politikkimik suliaqarnermi pingaaruteqaleraluttuinnarput. Tamatuma nassatarisimavaa nunanut allanut tunngasunik sullissinerup pingaarnerulersinneqarnissaata kissaatigineqalernera. Taamaattumik nunanut allanut tunngasunik sullissivik 1. januar 2004-mi taaguuteqalerpoq 'Nunanut Allanut Pisorta qarfik'.

Nutaamik taaguusiinikkut Naalakkersuisut kissaatigisimavaat nunanut allanut isumannaallisaanermullu politikkimut tunngasut Namminersornerullutik Oqartussat sulia qarfiisa sinnerisulli pingaartinneqarlutillu sunniuteqartinneqassat. 10. juni 2009-mi Naalakkersuisut Siulittaasuata Naalakkersuisut nutaat ilisaritippai. Nutaanik Naalakkersuisoqalerneratigut nunanut allanut suliassa qarfik suli pingaaruteqarnerulerpoq, tassa Nunanut Allanut Pisorta qarfik aaqqissuussaanikkut Siulittaasup Naalakkersuisoqarfianut nuunneqarmat. Tamatuma saniatigut nunanik avannarlernik suleqateqarneq aamma pingaartinneqarnerulerpoq. Suliassa qarfik taanna Aningaasanut Naalakkersuisup suliassa qarfianut ilaalerpoq, Aningaasaqarnermut Naalakkersuisup sullinneqarnerani suliassat suli Nunanut Allanut Pisorta qarfimmi isumagineqarput. Tamatuma saniatigut Nunanut Allanut Pisorta qarfimmi august 2009-mi pilersinneqarpoq Niuernermut, Silap pissusaanut aamma EU-mut tunngasunut allaffik, tassani niuernermut politikki, silap pissusaa pillugu isumaqatigiinniarnert, Ilisarnaateqartitsineq (Branding) aamma EU-mut attaveqarneq ataqatigiissarneqarput.

Naalackersuisut nunanut allanut sullissivianni september 2009-mi sulisut 15-iupput agguataarsimasut imatut:

- Nuummi: sulisut 10
- Københavnimi: sulisoq 1
- Bruxellesimi: sulisut 4

Nuummi sulisuusut akornannit ataatsip suliassat ilaat nunanut allanut tunngassuteqavinnikkaluartut annerusumik suliassat aallartitaqarnikkut ileqquusumik nakkutigisassat suliarisarpai. Namminersorlutik Oqartussat aamma Danmarkimi nunanilu allani suleqatigisat akornanni attaveqatigiinnerup pissusissamisoortumik peqataaffigissallugu suleqataasup suliassaraa.

9.1 Kalaallit Nunaata Sinnisoqarfia Københavniittoq

Kalaallit Nunaata Sinnisoqarfiata Københavniittup Naalackersuisut allaffissornikkut suliassaataat pitsaanerpaamik Danmarkimi Danmarkimiillu isumagineqarsinnaasut suliarisarpai.

Nunanut allanut tunngasuni suliassaqarfimmi tamanna isumaqarpoq suliassat ilaat angalanerparujussuarnik ilaqtartut Sinnisoqarfimmi sulisunit suliarineqartarnerannik, suliassat tamakku Siulittaasup Naalackersuisoqarfianit, Nunanut Allanut Pisortaqarfimmit imaluunniit naalackersuisoqarfinnit/aqutsisoqarfinnit allanit piginnaatitsissuteqarnikkut isumagineqartarput. Matumani pingaartumik pineqarput suliassat nunanik avannarlernik suleqateqarnermut tunngasut, nunat tamalaat akornanni avatangiisit pillugit suleqateqarnermut tunngasut kiisalu suliassat illersornissamut suliassaqarfimmut imaanilu pisinnaatitaaffinnut tunngasuni suliassat.

Suliassat taaneqartut Kalaallit Nunaata Sinnisoqarfiani sulisunit isumagineqarnerat ilaatigut isumaqarpoq ataatsimiinnerni suleqatigiissitanilu Namminersorlutik Oqartussat sinnerlugit najuuffigalugit peqataaffigineqarsinnaanerannik, tassa Nuumminngaanniit peqataasoqassagaluarpat ullut angalanermut atorneqartut amerlavallaassallutik kiisalu taamaaqataanik aningaasatigut isumalluutininik il.il. naleqqutinngitsumik atuiffiussallutik. Tamatuma saniatigut Sinnisoqarfik isumaqatigiinniarluni ataatsimiinnernut atorneqartarpoq, soorlu aamma nunat allat Københavni aallartitaqarfiinut attaveqaataasutut allaffik atorneqarluni. Sulisutigut aningaasatigullu isumalluutininik atuneq Nunanut Allanut Pisortaqarfimmit, pisortaqarfinnit/aqutsisoqarfinnit suliakkiisutut akisussaasunit matuneqartarput.

9.2 Kalaallit Nunaata Bruxellesimi Sinnisoqarfia

Kalaallit Nunaata Sinnisoqarfia Danmarkip kunnngikkoortumik Belgiami ambassadeanut atatillugu 1992-imi pilersinneqarpoq. Sinnisoqarfik danskit EU-mut ataavartumik aallartitaqarfiannik, Belgiami danskit Ambassadeannik aamma Savalimmiut Sinnisoqarfiannik illoqateqarpoq.

Sulisorisat tassaapput sinnisoqarfiup pisortaa ministerråditut taaguutilik aamma fuldmægtigi ambasadeseekretæritut taaguutilik. Aallartitat marluullutik naalagaaffimmit aallartitat inissisimapput. Taakku saniatigut allatsi aamma atorfeqartitaavoq. 2002-miit suliffimmik misiliisumik aamma sulisoqalersimavoq. Suliffimmik misiliisoqarnermik aqqissuussineq ima iluseqarpoq ukiut affakkaartumik suliffimmik misiliisumik atorfinitsitsisoqartarluni. Piumasaqaataavoq suliffimmik misiliisut tamarmik Universitetimi bachelorgradimik

angusisimassasut taakkulu suliffimmik misiliinertik kandidatinnigorniarnermi ilaatissinnaavaat. 2009-p naanerani kalaallit suliffimmik misiliisut katillugit 9-usimapput, taakku suliffimmik misiliineq qaammatinik arfinilinnik sivilissusilik naammassimavaat. Aammattaaq 2009-imi suliffimmik misiliisoq Iisimatuserfimmeersoq siulleq sulisorineqarsimavoq.

9.2.1 Kalaallit Nunaata Bruxellesimi Sinniisoqarfia makkuninnga suliassaqarfeqarpoq:

- Namminersorlutik Oqartussat sulinerisa Europaparlamentimillu, EU kommissionimik aamma Rådimit suleqateqarnerat Bruxellesimi ersarissuunissaata qularnaarneqarnissaat.
- Namminersorlutik Oqartussat EU-mi nunanik ilaasortanik Bruxellesimi ambassadørinik naleqquttunik aamma sunniiniartartunik naleqquttunik attaveqarnerat.
- Suliassat Kalaallit Nunaata aamma EU-mi suliffeqarfiit akornanni ataqtigiissaarnerat.
- 2009-mi suliassat pingaarnersaraat OLT-p siulersuisuini sulineq, tamatumna nassataraa OLT pillugu isumaqtigiissummik iluarsaanneqartussatut ilimagineqartumik Kalaallit Nunaata suliarinninnerata ataqtigiissaarnera.
- Sinniisoqarfik ulluinnarni danskit EU-mi sinniisoqarfiannik attaveqarpoq, tassani suliassat Kalaallit Nunaannut tunngassuteqartut ataqtigiissaarneqarlutik.
- Sinniisoqarfik ilinniagaqartunut inuusuttunut Kalaallit Nunaata nunanut allanut tunngasunik politikikkut suliaqarneranik soqutigisalinnut ” ilinniarfiuvoq” .
- Kiisalu Sinniisoqarfiup akuuffigai ambassadeqarfiit kattuffiillu Bruxellesimi isumaqtissarsiornermi suliaqarneq Issittumut tunngasunik suliassaqarfimmi attumassuteqartunik pisariaqartunut.

IMMIKKOORTOQ 2

Naalakkersuisut Suliassa qarfimmini
Nunanik Allanic Suleqateqarnerat

10. Siulittaasup Naalakkersuisoqarfia

10.1 Inatsilerinermut allaffik

2009-mi ukiakkut ataatsimiinnermi ullormi 4. november Meeqqat illersorneqarnissaat pillugu aamma nunat assigiinngitsut akornanni qitornavissiartaarnermut suleqatigiinneq pillugu Haagimi isumaqatigiissutip 9. maj 1993-imeersup atortuulersinneqarnissaa Inatsisartut akueraat. 1993-imi Haagimi isumaqatigiissummik akuersissutiginninneq isumaqarpoq nunat tamalaat akornanni qitornavissiartaarnerit aatsaat pisinnaasut nunami tiguisumi piginnaatitaallutik oqartussaasut qitornavissiartaartutut angajoqqaat qitornavissiartaarsinnaasutut akuersimappatigit kiisalu nunami meeqqap inunngorfigisaani oqartussaasunit meeraq siunnersorneqarlunilu tusarniaaffigineqarsimappat. Aammattaaq qitornavissiartaarneraq aatsaat pisinnaavoq qitornavissiartaarneraq akiliinikkut allatulluunniit nalilimmik illuatungiliinikkut akuertinneqarsimanngippat.

10.2 Namminersorneq pillugu allaffik

Namminersorneq pillugu Kalaallit Nunaanni innuttaasunik ulloq 25. november 2008 taasisitsinerup toqqaannartumik kingunerisaanik Kalaallit Nunaanni Namminersorneq pillugu Inatsit 2009-meersoq Folketingip upernaakkut akuersissutigaa.

Ulloq 21. juni 2009 namminersorneq pisortatigoortumik Kalaallit Nunaanni atulersinneqarpoq. Tamanna ilaatigut pivoq Inatsisartut ataatsimiittarfianni pisortatigoortumik inatsisip tunniunneqarneratigut, tassa ataqqinartorsuup Dronning Margrethe aappaata Kalaallit Nunaanni Namminersorneq pillugu Inatsisip allaqqaarnera Inatsisartut Siulittaasuannut tunnummagu.

Namminersornerup Kalaallit Nunaanni atuutilersinnerani Inatsisartunut kalaallisut taaguut Inatsisartut aamma pisortatigoortumik danskisut taaguutaalerpoq. Naalakkersuisunut kalaallisut taaguut Naalakkersuisut aamma pisortatigoortumik danskisut taaguutaalerpoq. Danskisut taaguutitoqqat atortuujunnaarput.

Namminersorneq pillugu inatsisip taarserpaa Namminersornerulluni oqartussaaneq pillugu inatsit aamma inatsit piginnaatitsissut, taamaalilluni Kalaallit Nunaat nunanut allanut politikimik siunissami ingerlatsinissaminut periarfissinneqarpoq.

Namminersornerup atuutilersinnerata nalliuttorsiuutigineqarnerani nunat inuiaqatigiillu kinguliiniit pisortatigoortumik peqataatitaqarput:

USA, Kina, Rusland, Japan, Tyskland, Canada, Frankrig, Storbritannien, Italien, Danmark, Norge, Sverige, Finland, Island, Færøerne (Savalimmiut), Nunavut, Åland kiisalu Sametingep aallartitai.

Namminersornerup Kalaallit Nunaanni atuutilersinnera nunanit tamalaanit soqutiginaratingaatsiarneqarpoq, tassa tusagassiortut nunanit allaneersut 42 najuummata. Tusagassiortut kalaallit danskillu saniatigut tusagassiortut 17 nunanit allaniit assigiinngitsunit najuutsinneqarput.

Tamatuma kingorna Namminersorneq pillugu allaffik imminut atorunnaarsissalluni aallartippoq.

11. Aningaasaqarnermut Naalackersuisoqarfik

11.1 Akileraartarnermut Aqutsisoqarfik

Nunatsinni tamakkiisumik akileraartarnermik akitsuusersuinermillu suliaqarnermi nunanut assigiinngitsunut unammillersinnaassuseqarnissaq Naalackersuisut anguniarpaat, tassa Naalackersuisut isumaqarput nunanut assigiinngitsunut atanerulernerup kingunerisaanik suliffeqarfiit sumi inissiinissaq aningaasalersuinissarlu eqqarsaatigileraangamikku nunami akileraartarneq akitsuusersuisarnerlu pingaaruteqartutut aalajangiisuutittarmassuk.

Nunat avannaamioqatigiit sinneri peqatigalugit aningaasarsiornermi qitiusutut taaneqartartut akornanni paasissutissanik paarlaasseqatigiittarnissaq pillugu suliniummut Naalackersuisut peqataapput. Suliniut tunuliaqutaralugu paasissutissanik paarlaasseqatigiittarnissaq pillugu 15-it missiliorlugit 2007-miilli Naalackersuisut isumaqatigiissusiorsimapput tassungalu nangissutitut marloqiusamik akileraarusiisannginnissamik isumaqatigiissutit annikinnerit arlallit pisimapput. Nunat tamat akornanni aningaasarsiornermi qitiusunut allanut assigisaanik isumaqatigiissuteqartarnissaq ukiuni tulliuttuni naatsorsuutigineqarpoq. Taamaattumik aningaasarsiornermi qitiusunik arlalinnik Caribiemiittuni Manerassuarmitunilu assigisaanik isumaqatigiissuteqarnissaq pillugu isumaqatigiinniarnit aallartinneqarsimapput.

Marloqiusamik akileraarusiisannginnissamik isumaqatigiissuteqarnissaq siunertaralugu nunanik arlaqartunik isumaqatigiinniarnit ukiuni aggersuni aallartinneqarnissaat naatsorsuutigineqarsinnaavoq, ingammik ingerlatseqatigiiffiit nunanit allaneersut Kalaallit Nunaanni uuliamik gassimillu ujarlernissaannik soqutiginninneruleriartornerat eqqarsaatigalugu, ujarlernerisalu kingunerisaanik aatsitassarsiorfimmik pilersitsinissaq uuliamillu qalluilernissaq naatsorsuutigineqarsinnaassappat. Matumani ilaatigut Sverige eqqarsaatigineqarpoq, nunalli allat aamma naatsorsuutigineqarsinaalerataannaapput.

12. Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalackersuisoqarfik

12.1 Atlantikup Avannaani Aalisarnermut Ministerit Ataatsimeeqatigiittarnerat (NAFMC)

NAFMC Atlantikup avannaani aalisarnermut ministerit naalackersuinikkut isummaminnik ukiumoortumik paarlaasseqatigiittarnissaannut periarfissaasarpoq. Tassani Kalaallit Nunaat, Savalimmiut, Island, Norge, Rusland, Canada aamma EU peqataasarput.

Qulequttat aalajangersimasut oqallisiginerisa saniatigut ataatsimeeqatigiittarnertigut Atlantikup avannaani aalisakkat qaleruallilu pillugit aqutsinermi atorluaanermilu iluaqutaasinnaasut pillugit ministerit imminnut isummersoqatigiittarnissaat siunertarineqarpoq. NAFMC 2009-mi ulluni 3. junimiit 6. junimut Kaliningradimi Ruslandimiittumi ingerlanneqarpoq. Ataatsimeersuarnermi sammineqartut pingaarnersaraat Atlantikup Avannaani Aalisarnermi aqutsineq pillugu Suleqatigiiffimmi nunat ilaasortaasut akornanni naalagaaffiit pisassarisassaannik agguataarinissami tunngavissat.

Nunat peqataasut qanimut suleqatigiinnissaat pisussaaffeqarnissaallu aalisakkat piujuaannartinneqarnissaannut apequtaasorujussuummata isumaqatigiiffiuvoq. Atlantikup avannaani aalisagaqaannarnissaa aalisakkallu piujuaannartitsinermik tunngaveqarluni atorneqarnissaat qulakkeerniarlugu suli anguniarneqartariaqarpoq pisassiissutit agguarneqartarneranni sivisuumik allanngujaatsitsisoqarnissaa. Aammattaaq Atlantikup avannaani aalisakkat ilaannut pisassiissutinik agguaffiunngitsunut tunngatillugu isumaqatigiissuteqarnissaq sulissutigineqartariaqarpoq.

Ataatsimeersuarnermi Kalaallit Nunaata aamma saqqummiuppaa puisit amiinit nioqutissiat eqqussuunneqartarnerisa inertequtaalernissaannut EU'p siunnersuutaa. Saqqummiussami sammineqarpoq eqqussuinerup inertequtaalerneratigut kalaallit puisinniartarnermik kulturianut, pingaartumillu Kalaallit Nunaanni isorliunerusunut, kinguniusussat. Tamatuma saniatigut pingaartinneqarpoq eqqussuinerup inertequtiginissaanut uumasooqassuseq eqqarsaatigalugu tunngavissaqanngimmat. Tamatuma kingorna oqallinnissamut periarfissiisoqarsimanngilaq, peqataasulli arlallit Kalaallit Nunaannut tapersersuinerminnik nalunaaruteqarput.

Tullianik 2010-mi ataatsimeersuarnissami Canada qaaqquisuussaaq.

12.2 Atlantikup Avannaata Kitaani Aalisarneq pillugu Suleqatigiiffik (NAFO)

NAFO nunat tamalaat aalisarnikkut suleqatigiiffigaat nunanik 12-inik ilaasortaartoq: Canada, Cuba, Danmark Savalimmiut Kalaallit Nunaallu sinnerlugit, EU, Frankrig St. Pierre et Miquelon sinnerlugu, Island, Japan, Kunngiitsuuffik Korea, Norge, Den Russiske Føderation, Ukraine aamma USA.

Atlantikup Avannaata Kitaa aaqquissuussami ilaavoq, tasanilu Kalaallit Nunaata Canadallu akornanni imartaq ilaalluni. NAFO-lli aqutsinikkut oqartussaaffigisaanut taamaallaat Kalaallit Nunaata kujammut kimmuk sineriaata, Canadap kangimut sineriaata aamma USA-p avannamut kangimut sineriaata avataani 200 sœmilinik killeqarfiup avataani imartat ilaapput. NAFO-lli aqutsinermut oqartussaaffimmini aalisakkanut assigiinngitsunut tamanut tunngasut aqutsiviginissaat piginnaatitaaffigaa, taamaattoq aalisakkat isumaqatigiissutitigut allatigut, soorlu Atlantikup Avannaata Kangiani Aalisarneq pillugu Kommissionip, NEAFC,-ip ataani aqutsivigineqartut pinnagit. Isumaqatigiissut naapertorlugu NAFO isumatumik piujuartitsinermillu tunngaveqartumik aqutsinermigut, aalisakkanit pisuussutit annerpaamik iluaqutigineqarnissaannut peqataassaaq.

Nunat tamat akornanni, ilaatigut NAFO-mi, aalisarneq pillugu suleqatigiinnerup siuarsarnissaa Naalackersuisut sulissutigiuarpaat. Kalaallit Nunaata NAFO-mut ilaasortaaneratigut, avataasiorlutik raajarniutit Kalaallit Nunaata imartaata avataani aalisarnissaat arlalitsigut periarfissaqarput.

Naalagaaffeqatigiinnerup ukiuni kingullerni isumaqatigiinniarnerni anguniagaa pingarneq tassaavoq NAFO-p oqartussaaffiani 3L-imi Grand Banksip eqqaaniittumi raajartassat nutaamik agguassiffigineqarnissaat, tamannali suli iluatsinngilaq.

NAFO-p ukiuni kingullerni umiarsuit (IIU) unioqutitsillutik, killilersugaanngitsumik nalunaarutigineqarnerlu ajortunik aalisartut nakkutigineqarnerat nalunaarutigineqartarnerallu sukateriffigisimavai. NEAFC peqatigalugu suleqatigiinneq malunnaatilimmik pitsaanerulerpoq.

Atlantikup Avannaani nunat akornanni suleqatigiilluarnikkut unioqqutitsilluni, killilersugaanngitsumik nalunaarutigineqanngitsumillu aalisarnej pillugu aqqissuussinerit, Kalaallit Nunaata NAFO-mi NEAFC-imilu aalajangeeqataaffigisimasaasa iluatitsiviunerat malunnarsivoq, unioqqutitsilluni, killilersugaanngitsumik nalunaarutigineqanngitsumillu aalisarnerit unilluinnangajassimmamata.

NAFO-p isumaqatigiissutip atuuttup allanngortinnissaanik sulineq 2005-imi aallartissimavaa. Aqqissuussaannermik ilusiliineq, tassa siunnersuisooqatigiit (General Council) aamma aalisarnermut isumalioqatigiissitat (Fisheries Commission) kattunneqarnerat kiisalu akerleriissutinik aaqqiiniarnermi suleriaaseq (dispute settlement procedure) immikkut isiginiarneqarput. Sulineq 2007-imi naammassineqarpoq isumaqatigiissullu nutaaq nunanut ilaasortaasunut ataasiakkaanut akuerisassanngorlugu nassiussuunneqarluni. 2009-mi ukiumoortumik ataatsimiinnermi akuerisassanngortitsinerup killiffia paasiniarneqarpoq. Piffissap taamaalinerani Norge nuna kisiartaalluni isumaqatigiissummik nutaamik akuersisimavoq. Canada-p naatsorsuutigaa isumaqatigiissut 2009-p naannginnerani akuerisinnaallugu. EU nutserisitsilluni ingerlavoq pilersaarutillu malillugit isumaqatigiissut 2010-mi novemberimi Ministerrådimit akuersissutigisassanngorlugu saqqummiunneqassalluni. Naalagaaffeqatigiit killiffik akuersissutiginninnissamullu atatillugu periutsit pillugit ilisimatitsippot EU-miillu qallunaatuunngortinnera utaqqineqarpoq akuersissutiginninnissaq aallartinneqartinnagu. Nunat ilaasortat $\frac{3}{4}$ -iisa (tassa nunat 8) isumaqatigiissut nutaaq akuersissutigereerpassuk taanna atortuulersinnaavoq.

Imaani pinngortitap ataqatigiinneranik innarleeratarneqarsinnaasumik aqutsineq 2009-mi ukiumoortumik ataatsimiinnermi suli isiginiarneqarnerulerpoq soorluttaaq IUU aamma umiarsualivinni nakkutilleeriaaseq nutaaq (Port State Control) ukiumoortumik ataatsimiinnermi sammineqartut pingaartut ilagaat. Umiarsualivinni nakkutilliisarneq pillugu maleruagassat nutaat akuersissutigineqarput, akuersissutiginninnikkut umiarsualivinni nakkutilliineq pillugu NAFO'p aamma NEAFC'ip malittarisassaannut naapertuuttunngortinneqarput. Taamaaliornikkut umiarsuit unioqqutitsillutik, killilersugaanngitsumik nalunaarutigineqanngitsumillu aalisartut nakkutigineqarnerat pillaatissinniarnerrallu ajornannginnerulerpoq. Tamatuma saniatigut paasineqarpoq nakkutilliinermik suliaqarneq annertuserujussuarsimasoq unioqqutitsisarnerit ikilerujussuarnerannik kinguneqartumik.

12.3 Atlantikup Kangiata Avannaani Aalisarnej pillugu Kommissiomi (NEAFC)

Atlantikup Avannaata Kangiani Aalisarnej pillugu Kommissiomi NEAFC nunat tamalaat akornanni aalisarnej pillugu kommissioniuvoq, makkunanga ilaasortaaffigineqartoq Danmark (Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaat sinnerlugit), EU, Island, Norge aamma Rusland. Naalagaaffiit Atlantikup avannaata kangiani sineriiallit, tassa imaappoq Nunap Isuata Kangianiittuni, Novaya Zemlyap kitaaniittuni Gibraltarillu avannaaniittuni 200 sømilinik killeqarfiisa avataanni aalisarnej NEAFC-mit aqutarineqarpoq. Aalisakkat assigiinngitsut tamarmik aqutsinermi pineqarput, isumaqatigiissutini allani aalisakkat aqunneqartut minillugit. Aalisakkat NEAFC-mit aqutarineqartut pingarnerit tassaapput suluppaakkat, atlantikup/skandinaviap ammassassui, makrelit saarulliusaat kiisalu aalisakkat itisoormiut. Isumaqatigiissut naapertorlugu aalisakkatigut pisuussutit piujuartinneqarnissaannut sapinngisamillu pitsaanerpaamik atorluarneqarnissaannut kommissiomi peqataassaaq.

Imaviup suluppaagaanik NEAFC aqutugalugu pisassiissutinik agguaneq aqutsinerlu Naalakkersuisut immikkut soqutigisimavaat. Aalisakkamik taassuminnga Atlantikup avannaani pisassinneqartartut anginerit pingasut Kalaallit Nunaat ilagaat, taamaattumik aqutsinerup pisassiissuteqartarnerullu oqartussaaffigineqarnerata NEAFC-imiitiinnarneqarnissaa Naalakkersuisut suliniutigaat, taamaalilluni Kalaallit Nunaat maannakkutut inissisimaannarsinnaaqullugu. Tamatuma saniatigut saarulliusaat aalisakkallu itisoormiut pillugit malittarisassiortarluni NEAFC-mi isumaqatigiinniarnerni Naalakkersuisut peqataasarput, ilanngullugulu ammassassuarnik makrelinillu aalisarneq pillugu malittarisassiornerit malinnaaffigisarlugit.

Kalaallit Nunaat Savalimmiut aamma Island peqatigalugit sineriaqarfimmi suluppaagaqarfiusumi NEAFC-ip oqartussaaffigisaani pisassanik agguaassisarneq pillugu ukiut arlaqartut ingerlanerini siunnersuuteqartarpoq taakkunanngalu suleqatigiissutiginnittarluni. Tamanna ajornakusoortarpoq; Kalaallit Nunaata Savalimmiullu isumaqatigiissuteqarnissaq pingaartumik ajornartorsiutigineqartarmat. NEAFC-imi ataatsimoortutut _ Danmark Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaat sinnerlugit_ sinniisoqarnerput tamatumunnga aamma ajoqusiisarpoq. Aammaarluni aqutsineq pillugu 2009-ip ingerlanerani isumaqatigiittoqanngitsoorpoq, siunissamili aqutsinissaq pillugu isumaqatigiinnissaq siunertaralugu naalagaaffiit sineriallit akornanni aamma NEAFC-mi tamarmiusumi isumaqatigiinniarnert 2010-imi nangingneqassapput.

Unioqutitsilluni, killilersugaanngitsumik nalunaarutigineqarnerlu ajortumik aalisarnerup akiorneqarnera NEAFC-mi iluatsilluarsimavoq. Tassunga tunngatillugu aalajangiisuulluinnarsimasoq tassaavoq nakkutilleeriaaseq nutaaq 2007-imeersoq (Port State Control).

12.4 Nunat Avannarliit Aalisarnermut, Aalisakkanik Tukertitsiveqarnermut, Nunalerinermut, Inuussutissanut Orpippassualerinermullu ataatsimiititaliaat atorfilinnik inuttalik (EK-FJLS (Aalisarneq))

EK-FJLS (Aalisarneq) nunat avannarliit tamarmik immikkut (Sverige, Norge, Finland, Island aamma Danmark) ataasiakkuutaarlutik sinniisuinik aamma nunat immikkoortuisa imminnut naalakkersortut (Savalimmiut, Åland aamma Kalaallit Nunaat) ataasiakkuutaarlutik sinniisuinik inuttaqarpoq. Aalisarneq pillugu apeqqutit nunanut ataasiakkaanut tunngasut, nunallu avannarliit akornanni ataatsimoorluni oqaluusererusutat ataatsimiititaliap suliarisarpai. Tamatuma saniatigut nunani avannarlerni ataatsimoorussamik suliniutit naalagaaffinnit nunalluunniit immikkoortuinit pinngorfeqartut ataatsimiititaliami pineqartumi piareersarneqartarput tapersorsorneqarlutillu.

Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalakkersuisoqarfik EK-FJLS (aalisarneq) aammalu EK- Eksekutiv ataatsimiinnerini peqataasimavoq. MR-FJLS-imi ministerit Ísafjörðurimi Islandimiittumi 2009-mi julip aallartinnerani ataatsimiinneranni Naalakkersuisoqarfik peqataasimavoq.

Ministerit ataatsimiinneranni ministerit nalunaarutissaat taaneqartoq: ”Nunarsuarmi aalisarnerup imaanilu tukertitsisarnerlup pingaaruteqassusiat (Vigtigheden af de globale fiskeri- og akvakultursektorer)” aalajangiunneqarpoq. Nalunaarummi sammineqarput aalisarnermik aqutsineq

aamma nunarsuarmi aalisakkatigut isumalluutit akisussaassuseqartumik nungusaataanngitsumillu (imminut attassinnaasumik) aqutsivigineqarnissaasa pingaassusiat. Aalisarnerup aqutsivigineqarnerani unammilligassanut tunngasut, pingaartumik nunanut ineriartortitanut, nunanilu taakkunani imaani isumalluutinik piujuaannartitsinissami, aqutsinissami imminullu attassinnaasumik atuinissami pisinnaasat annertusarnissaasa pisariaqartinneqarneranut, nunat avannarliit ataatsimoorlutik isumaat nalunaarutikkut takutinneqarpoq.

Alisarnerup suleqatigiiffigineqarnerani missingersuusiani ilanngarterineq pissutigalugu ilisimatuussutsikkut suleqatigiissitat Nunat Avannarliit Avatangiisinut Aalisarnermullu iliuusissaannut Aqutsisooqatigiit (NAF) aamma Aalisarnerup ilisimatusarfigineranut Nunat Avannarliit Suleqatigiissitaat (MiFi) 2009-mi januarip aallaqqaataani atorunnaarsinneqarput. Tamatuma kingunerisaanik aalisarneq pillugu suleqatigiinnerup aqqissugaanerata allanngortinneqarnera, EK-FJLS (aalisarneq) politikikkut siunnersuisartuuffittut ingerlaannassaaq. NAF-imut MiFi-mullu taarsiullugu nunani avannarlernit pilersaarutinik isumaginnittussaq suleqatigiissitaq AG-Fisk-imik taaneqartoq pilersinneqarpoq. Pinngortitaleriffiup pisortaa suleqatigiissitami tassani suleqatigiinnermi peqataaginnassaaq.

EK-FJLS (Eksekutiv) ataatsimiinnerani 2010-mi Nordisk Ministerrådimi siulittaasuunissami pilersaarutit Danmarkip nassuiaateqarfigai. Danskite siulittaasuunerminni 2010-mi immap sammineqarnissaa toqqarsimavaa. Tamanna pissaaq sammisat pingaarnert sisamat aallaavigalugit uku: Nunat Avannarliit Nunarsuarmioqataanerlu, Nunarsuarmi Nunat Avannarliit, Nunat Avannarliit Nunani Avannarlerni kiisalu Nunat Avannarliit Ingerlasut. Danskite siulittaasuuneranni aalisarnerup suleqatigiiffigineqarnerata isumagineqarnissaa Savalimmiut isumagiumasimavaat, tassunga atatillugu Kalaallit Nunaata Savalimmiunik isumaqatigiissutigaa ataatsimeersuarnermik Kalaallit Nunaanni ingerlatsinissaq. Puisi inuiaqatigiillu pillugit nalunaarutip 2008-meersup Nordisk Ministerrådimit akuersissutigineqarnera kiisalu puisinit tunisassiat eqqussuunneqarnerisa inerteqqutigineqalernissaa pillugu EU-p aalajangiinera tunuliaqutaralugit Kalaallit Nunaata aqqissuunniarpaa ataatsimeersuarneq qulequtaralugu: ”Imaani Avatangiisit Pinngortitamilu Ataqtigiinnerup Aqutsiviginerat - imminut attassinnaasumik aqutsineq qanoq nassuiarneqassava? (Marin økosystemforvaltning – hvad definerer en bæredygtig forvaltning?)”.

12.5 Atlantikup Avannaani Kapisillit Piujuartinneqarnissaannik Suleqatigiiffia (NASCO)

Atlantikup Avannaani Kapisillit Piujuartinneqarnissaannik Suleqatigiiffik NASCO nunat tamalaat aalisarnikkut suleqatigiiffigaat arfineq-marlunnik ilaasortaartoq (Canada, Savalimmiut aamma Kalaallit Nunaat sinnerlugit Danmark, EU, Island, Norge, Rusland, USA). Aningaasarsiornermi ajornartoorneq pissutigalugu 2009-mi decemberip 31-ianiit atuutilersumik Island NASCO-miit tunuarpoq.

Isumaqtigiissummi kapisileqatigiit Atlantikup avannaaniittut pineqarput. NASCO-mi ingerlatsineq Siunnersuisooqatigiinnit taassumalu ataani kommissioninit pingasuusunit isumagineqarpoq: Atlantikup Avannaata Kangianut kommissioni (EU, Savalimmiut sinnerlugit Danmark, Island, Norge aamma Rusland), Amerikamut Avannarlernut kommissioni (Canada aamma USA) kiisalu Kalaallit Nunaata Kitaanut kommissioni, (Canada, EU, USA aamma Kalaallit Nunaat sinnerlugu Danmark). Isumaqtigiissut naapertorlugu NASCO-p siunertaraa kapisillit piujuartinnissaasa, kapisileqassutsip pilerseqqinneqarnissaata kapisillillu amerlisarneqarnissaasa siuarsarnissaat, kiisalu

kapisileqassuseq pillugu ilisimatuussutsikkut paasissutissiisernerup peqassutsillu nalilersoqqissaarneqarnissaata siuarsarnissaat. Kalaallit Nunaata oqaluttuarisaaneq tunngavigalugu inuussutissarsiutigalugu kapisilinniarsinnaanini atuutsittuassallugu pisinnaatitaaffia Naalakkersuisut NASCO-mi sulissutigaa.

Amerika avannarlermi Europamilu kapisillit tuckerfiisa kuuft ajorsiaruinnarnerisa nassataraat ukiuni kingullerni "sinneqartooruteqartoqangimmat" Kalaallit Nunaanni inuussutissarsiutigalugu kapisilinniartoqarsinnaanani, taamaattumik Kalaallit Nunaanni tulaassassanik (tunisassanik) 2002-mili ukiumoortumik pisassiissutit 0 tonsimut aalajangiussaasimapput. Ajornartorsiut paasinarsarniarlugu 2008-mi ICES naliliivoq europami amerikamilu kapisillit Kalaallit Nunaata Kitaanut ingerlaartartut oqaluttuarisaanikkut ikingaarmata 2007-imut naleqqiullugu pitsanngoriaatinik takusaqartoqarsinnaanani. 2009-mi naliliineq tassaavoq kapisillit Kalaallit Nunaata Kitaanut pisartut aqutsivigineqartup ataaniittut aammalu kapisillit amerlaningorsinnaassusiat annikkillisimasoq.

12.6 Aalisarneq pillugu EU-mik isumaqatigiissut

Aalisarneq pillugu Peqatigiinnissamik Isumaqatigiissut tapiliussartalik tapiliussamullu ilanngussartalik Kalaallit Nunaata EU-llu 2. juni 2006-imi atsiorpaat. Isumaqatigiissut taanna tapiliussartalik piffissami 1/1-2007-miit 31/12-2012-mut atuutissaaq.

Aalisarneq pillugu Peqatigiinnissamik Isumaqatigiissut ima agguagaavoq; aalisarnermi akiliutit, aalisariutaatillit akiliutaat kiisalu Kalallit Nunaanni aalisarnermik suliaqartut EU-mit aningaasaliissutitigit tapiissuteqarfigineqartarneri, taassumalu akerlianik Kalaallit Nunaata aalisakkat isumaqatigiissummi allassimasut naapertorlugit amerlatigisut atugassiissutigissavai. EU-p Kalaallit Nunaata imartaani naammaginarlumik aalisarsinnaanerata aamma kinguneraa kalaallit aalisakkanik tunisassiaat akileraarutitaqangitsumik EU-mi tunitsivinnut eqqunneqarsinnaalernerat.

Kalaallit Nunaata tamatumuuna EU-mut pisussaaffigilerpai makkua; akuersissutinik tunniussineq, EU-p akiliutaasa ilaanik aalisarsinnaatitaaneq pillugu akiliutit aalisariutaatillillu akiliutai matumani attuumassuteqarlugit, aamma aalisarnermik suliaqartut EU-mit aningaasaliissutit tapiiffigineqartartunut attuumassuteqartut pineqartillugit Kalaallit Nunaanni aalisarneq pillugu aaqquissuusaanermi anguniakkanik atuutilersitsinissaq anguniarlugu sulianik ataqatigiissaarinissaq piumasaqaatinngortinneqarpoq.

Aalisarneq pillugu Peqatigiinnissamik Isumaqatigiissummi sinaakkusiussat iluini EU-mik suleqateqarnermi isumaqatigiissutip pissusiviusut naapertorlugit 2009-miilli atuutsittuarnissaa qitiutinneqartarpoq, aningaasaliissutit atorlugit tapiissuteqarnermi aaqquissuussineq naapertorlugu nalunaaruteqartarnek matumani ingammik eqqarsaatigineqarluni. Taamaalilluni aaqquissuussineq taanna malillugu Kalaallit Nunaata ukiumoortumik nalunaarusiap aappaa EU-mut februar 2009-mi nassiuppa. Taakkununga ilanngunneqassapput ataatsimiinnerit teknikkimut tunngasut aamma Joint Committeep ukiumoortumik ataatsimiinneri, taakku ingerlanneqarput 2009-mi martsimi kiisalu 2009-mi novemberip qaammataata naalernerani.

Isumaqatigiissut piffissap qiteqqunnerani arlalitsigut nalileeqqinnissamut periarfissiivoq, tamanna ilaatigut isumaqarpoq nunarsuarmi aalisakkat akiisa allanngornerisa kingunerisaanik Aalisarneq pillugu Peqatigiinnissamik isumaqatigiissut naapertorlugu akiliutissat tamarmiusut

allanngortinneqarsinnaanerannik. Taamaattoq Joint Committeemi november 2009-mi ataatsimiinnermi isumaqatigiissutaavoq isumaqatigiissut maannakkut atuuttoq naapertorlugu ingerlaannartoqassasoq allaffissornikkullu periutsit ilaat allanngortinneqassasut, taamaalilluni EU-p Kalaallit Nunaannut akiliutai tamarmiusut allannguuteqassanatik.

Isumaqatigiissut naapertorlugu allaffissornikkut sulineq siunertaralugu Joint Committeep ataatsimeeqqinnissaa april/maj 2010-mi pissasoq isumaqatigiissutigineqarpoq. Lissabonimi isumaqatigiissut pissutigalugu 2012-16-imut isumaqatigiissutissap tulliuttup piareersarneqarnera 2010-miilli aallartinneqartariaqarpoq akuersissuteqarnissap EU-p iluani suliarineqarnissaa sivitsornikummat.

12.7 Kalaallit Nunaata Ruslandillu akornanni aalisarneq pillugu isumaqatigiissut aamma isumaqatigiissummut 2009-mut tapiliussap naam-massineqarnissaa

Kalaallit Nunaat Ruslandilu tamarmik immikkut imartaminni aalisarsinnaanermik ammaassisumik aamma aalisarneq ilisimatusarnerlu pillugit suleqatigiinnissamik 1992-imiilli isumaqatigiissuteqarput. Isumaqatigiissuteqarnikkut aalisariutit nunatsinneersut russit imartaanni aalisarsinnaalerput, soorlu aamma russit aalisariutaat nunatta imartaani aalisarsinnaalersut. Isumaqatigiissut Norgep Kalaallit Nunaatalu isumaqatigiissutaannut atasutut isiginiarneqassaaq. Siunertaq pingaarneq tassaavoq saarullinniarnermi teknikkikkut Kalaallit Nunaata ilisimasaasa piunnartinneqarnissaat.

Danmarkip/Kalaallit Nunaata aamma Ruslandip akornanni Aalisarneq pillugu isumaqatigiissut 7. marts 1992-imeersoq naapertorlugu 2010-mut aalisarnermut isumaqatigiissutissaq pillugu isumaqatigiinniarnert Kalaallit Nunaata Ruslandillu ulluni 3. 4. december 2009-mi Københavnimi ingelappaat.

Angusarineqartut eqqarsaatigalugit 2009-mi pisassiissutit tamarmiusut (TAC) pisassiissutillu pillugit Naalakkersuisut Inatsisartunut nassuiaataat innersuussutigineqarpoq.

Ruslandimik isumaqatigiissuteqarneq naammaginartutut nalilerneqarpoq. Taamaattumik malunnaatilimmik allannguisoqarnissaq ukiuni qaninnerpaani naatsorsuutigineqanngilaq.

12.8 Kalaallit Nunaata Norgellu akornanni aalisarneq pillugu Isumaqatigiissut aamma isumaqatigiissummut 2009-mut tapiliussap naam-massineqarnissaa

Kalaallit Nunaat Norgelu tamarmik immikkut imartaminni aalisarsinnaanermik ammaassisumik aamma aalisarneq ilisimatusarnerlu pillugit suleqatigiinnissaq 1992-imiilli isumaqatigiissutigaaq. Isumaqatigiissuteqarnermi aalisariutit nunatsinneersut Norgep imartaanni aalisarsinnaalerput, soorlu aamma norgemiut aalisariutaat nunatta imartaani aalisarsinnaalersut. Isumaqatigiissut Ruslandip Kalaallit Nunaatalu isumaqatigiissutaannut atasutut isiginiarneqassaaq. Saarullinniarnermi Kalaallit Nunaata teknologiimik ilisimasaqaannarnissaa siunertani pingaarnersaavoq, nunatsinni saarullinniarnarujussuaq neriunartumik qanittukkut aallarteqqissagaluarpat nunarput iluamik piareersimaniassammat.

Pilersaarutit malillugit Kalaallit Nunaata Norgellu 2010-mut aalisarneq pillugu isumaqatigiissutissat atorfilittatigoortumik Oslomi 15.-16. decemeber 2009-mi isumaqatigiinniutiginerana naammassisimassagaluarpaat. Ataatsimiinnissarli silarlunna pissutigalugu taamaatiinnarneqarpoq januar 2010-mullu kinguartinneqarluni.

Angusarineqartut eqqarsaatigalugit 2009-mi pisassiissutit tamarmiusut (TAC) pisassiissutillu pillugit Naalakkersuisut Inatsisartunut nassuiaataat innersuussutigineqarpoq.

12.9 Kalaallit Nunaata Savalimmiullu akornanni aalisarneq pillugu isumaqatigiissut aamma isumaqatigiissummut 2009-mut tapiliussap naammassineqarnissaa

Kalaallit Nunaat Savalimmiullu 1997-imiilli aalisarneq pillugu isumaqatigiissuteqarput; tamarmik immikkut imartaminni aalisarsinnaanissamik aamma aalisarneq pillugu suleqatigiinnissamik imaqartumik. Isumaqatigiissuteqarnikkut aalisariutit nunatsinneersut Savalimmiut imartaani aalisarsinnaapput. Isumaqatigiissummi illuatungeriinnut pisassiissutigineqartut amerlavallaanngillat, isumaqatigiissulli pingaaruteqartut isigineqarpoq; Kalaallit Nunaata Savalimmiullu aalisarnikkut atassuteqarfii pissutigalugit, taakkunanga pingaarnersaallutik suleqatigiiffissuit NAFO aamma NEAFC. Ukiut tamaasa pisassanik paarlaasseqatigiittarneq pillugu aaqqissuussinermi anguniagaavoq kalaallit aalisartut sapinngisamik pitsaanerpaamik aalisarfissatigut periarfissaqarsinnaanissaat.

Isumaqatigiissut naapertorlugu savalimmiormiut kalaallillu aallartitaat 2010-mut illuatungeriit aalisarsinnaatitaanissaat pillugu isumaqatigiinniarnissaq siunertaralugu 19.-20. november 2009-mi ataatsimiipput.

Angusarineqartut eqqarsaatigalugit 2009-mi pisassiissutit tamarmiusut (TAC) pisassiissutillu pillugit Naalakkersuisut Inatsisartunut nassuiaataat innersuussutigineqarpoq. Kalaallit Nunaata Savalimmiunik aalisarnikkut allatigut attuumassuteqarnera pissutigalugu isumaqatigiissut pingaaruteqartut isigineqarpoq. Isumaqatigiinnngissutaasinnaasut allat aaqqiiviginissaannut isumaqatigiissut aamma ilaanneeriarluni atorneqartarpoq.

12.10 Kalaallit Nunaata, Islandip Norgellu (Jan Mayen) akornanni Imartani ammassaat pillugit Kalaallit Nunaata, Islandip Norgellu isumaqatigiissutaat

Tunumi ammassanniarterup aqunneqarnissaa pillugu Kalaallit Nunaata, Islandip Norgellu (Jan Mayen) akornanni 1989-imi isumaqatigiissuteqartoqarpoq. Maannakkut ilusiusoq isumaqatigiinniaqqinnerup 1998-imi nutaamik isumaqatigiissuteqarnermik kinguneqartup inerneraa.

Ammassanniarterup malittarisassaqtinneranut tunngaviuvoq pingasuulluni isumaqatigiissut, tassami ammassat Atlandikup kangiatungaaniittut angallaviginerummatigit immat Tunumiittut, Islandimiittut qaqutigullu immat Jan Mayenip eqqaaniittut. Pisassiissutit annertuut pineqarput, tonsimulli ataatsimut annikitsuinnarmik naleqartut. Kalaallit Nunaata ukiut tamaasa pisassiissutinit pissarsiami 70 %-ii EU-mut nuuttarpai EU-mik isumaqatigiissut naapertorlugu.

Pingasuulluni isumaqatigiissutip saniatigut Island isumaqatigiissuteqarfigineqarpoq. Illuatungaatigut Islandip Kalaallit Nunaatalu imartaanni suluppaagarniarnermut tunngatillugu eqaallisaaneq ilaavoq, tassami nunat taakkua arlaata sorliullunniit isumaqatigiissut naapertorlugu aapparmik imartaani pisassamik 50 %-ii tikillugit pisarisinnaalermatigit.

Islandimi Kalaallit Nunaannilu ilisimatuut isumaqarput ukiuni kingullerni ammassat kimmut ilikarsimasut, taamaalilluni siusinnerusumut naleqqiullugu Kalaallit Nunaata aalisarnermut killeqarfigisaata iluani ammassaqarnerulerluni. Tamanna uppersarneqarsinnaappat allanngornerlu ataavartussatut ilimagineqarluinnarpat Kalaallit Nunaata isumaqatigiissutip atuuttup atorunnaarsinnissaa eqqarsaatigissavaa, isumaqatigiissutissamilu nutaami piumasaaqatitut pisassiissutinit tamarmiusunit pisassat ilaat amerlanerusut piumasaralugit.

12.11 Ataatsimoorussat pillugit Canadalu siunersioqatigiittarnerit

Aalisakkat imaanilu miluumasut ataatsimoorussat pillugit Kalaallit Nunaata Canadallu akornanni atorfilittatigut 1986-imiilli siunersioqatigiittoqartarpoq, tamatumani Naalakkersuisut piginnaatitsissusiliisarlutik. Aalisarneq eqqarsaatigalugu Davisstrædemi Avannaatalu Imaani (Baffin Bugt) raajat qalerallilu siunersioqatigiittarnerni sammeneqarnerusarput. Qalerallit raajallu ataatsimoorussat saniatigut nunat pineqartut marluullutik aataat natsersuillu Canadap imartaani piaqqiorfimminniit ukiut tamaasa Kalaallit Nunaata imartaanut ingerlaartartut atorluagaraat. Aataat natsersuillu ataatsimoorussat eqqarsaatigalugit Kalaallit Nunaat Canadalu ingerlatsinissaq pillugu isumaqatigiissuteqanngillat. Kalaallit Nunaata Canadallu ataatsimoorussaminnik aqutsinerat pillugu ukiumoortumik siunersioqatigiittarnerit isumalluutitik atuinerit NAFO-p aamma International Council for the Exploration of the Sea (ICES) ilisimatuussutsikkut komitéata ilisimatuussutsikkut siunnersuinerinit naapertuutinnigsumik allaanerunnginnissaa qularnaassavaat.

Ilaatigut raajatigut qalerallitsigullu isumalluutit agguarnissaat pillugu sinaakkusiussamik isumaqatigiissuteqarnissaq siusinnerusukkut anguniagaasimagaluarpoq, maannamullu isumaqatigiissutigineqarsinnaasimanani.

Puisinniarneq pillugu suleqatigiinnermi ataatsimiinneq kingulleq 14.–15. januar 2009 ingerlanneqarpoq. Ukiut marlungajaat qaangiupput siunersioqatigiinnerit kingulliit pineranniit, tamatumunnga ilaatigut pissutaavoq NAFO-mi kalaallit savalimmiorumiullu 3L-imi raajartassat nammeneq amerlassusilikkat isumaqatigiinngissutaanerat pissutigalugu 2007-2008-mi peqataanissani Canadap taamaatiinnarmagu. Ataatsimiinnermi isumaqatigiissutigineqarpoq pingaartumik puisinniarnermut akerliunermut ingerlajuartumut piareersimanerunissaq siunertaralugu paasissutissanik paarlaasseqatigiittarnissaq periusissanullu siunnersuusiortarnissaq ingerlaannassasut. Naalakkersuisut pingaartippaat Canada suleqatigalugu ataqatigiissaakkamik suliniuteqarnissaq, tassa nunat taakku marluullutik puisinniarnermi annertuumik soqutigisaqarmata.

Illuatungeriilluni ataatsimiittarnerit 2011-mi nangeqqinneqassasut isumaqatigiissutaasimavoq. Puisinit tunisassiat eqqussuunneqarnissaasa annissuunneqarnissaasalu inerteqqutaanissaa pillugu Europaparlamentip aamma kommissionip allaganngorlugu nalunaarut akuersissutigisaat 2009-mi oqaluuserineqarpoq. Naatsorsuutigineqarpoq ataqatigiissaakkamik suliniuteqarneq 2011-mi ingerlanneqaannassasoq. Aammattaaq piniarnerup malittarisassaqaartitaanera, atuneq kiisalu ilisimatuussutsikkut uppersaasatissat kingullerpaat pillugit paasissutissanik

paarlaasseqatigiittarnissaq pissarsiniartarnissarlu kiisalu siunnersuisarnissaq siunissami ingerlaannassasut naatsorsuutigineqarpoq.

12.12 Vessel Monitoring System (VMS) pillugu Canadamik isumaqatigiissut

Ulloq 28. september 2009 Kalaallit Nunaat Canadamik isumaqatigiissuteqarpoq illugiilluni aalisarfittut oqartussaaffigisani aalisariutinik nakkutilliinissaq pillugu. Isumaqatigiissutikkut qulakkeerneqarpoq angallatit sumiiffii pillugit paasissutissanik angallatinik nakkutilliiviit akornanni paarlaasseqatigiittarnissaq, taamaalilluni aalisarnermik ingerlatsineq ingerlaavartumik nakkutigineqarsinnaalissalluni. Tamatuma saniatigut isumaqatigiissutikkut Kalaallit Nunaata aamma Canadap akornanni tulaassat pillugit paasissutissanik paarlaasseqatigiittarnerup aquneqarnera pisariinnerulersinneqarpoq. Naatsorsuutigineqarpoq isumaqatigiissut atulersinneqarlunilu atuutsinneqalissasoq 1. januar 2010 missaani, kisianni Canada december 2009-imi nalunaarpoq atulersitsinissaq ullunik 90-inik kinguartinneqartoq.

12.13 Atlantikup Avannaani Miluumasut Imarmiut pillugit Suleqatigiiffik (NAMMCO)

Kalaallit Nunaat Norge, Island aamma Savalimmiut peqatigalugit NAMMCO-mmi ilaasortaapput, taanna 1992-imi pilersinneqarpoq sulissutigalugulu Atlantikup avannaani miluumasut imarmiut innarlitsaalineqarnissaat, akunnaatsumik aquneqarnissaat misissuiffigineqarnissaallu. Nunat allat soorlu Canada, Rusland aamma Japan NAMMCO-mi alaatsinaattut peqataasarput.

Imaani uumasut miluumasut piujuartitsinermik tunngaveqartumik atorneqarnissaat, Kalaallit Nunaata kisimiilluni nunalluunniit sanilerisat peqatigalugit iluaqutigippagit assigiimmik, NAMMCO-mi Naalakkersuisut sulissutigaat. Tamatuma saniatigut imaani pisuussutit aquneqarnerannut atatillugu ilisimatuussutsikkut pitsaanerpaamik siunnersorneqarnissap - piniarnermik inuussutissarsiuqartut siunnersuinerisa saniatigut – qulakkeerneqarnissaa Naalakkersuisut kissaatigaat.

Ukiuortoqumik 18.-issaanik ataatsimiinneq septemberimi Tromsømi ingerlanneqarpoq. Tassani Kalaallit Nunaata arfernik angisuunik pisassaanik NAMMCO-p aalajangiisartutut siunissami inissisimalersinnaanera aammaarlugu oqaluuserineqarpoq.

Ukiuortoqumik ataatsimiinnissaq tullegg september 2010-mi ingerlanneqassaaq.

Imaani miluumasunik piniarnermi atorluaneramilu pisinnaatitaaffeqarnek NAMMCO-mi qitiusumik tunngaviujuannarpoq. Taamatut pisinnaatitaaffeqarluni piniarnerup piujuartitsilluni ingerlannissaanik pisussaaffiliivoq, uumasullu naalliutillugit piniarneq minnerpaaffimminiissasoq aamma pisussaaffiliilluni. Taamaattumik piniariaatsit piniariaatsinullu pitsanngoriaataasinnaasut NAMMCO-p maannamut sulinermini qitiusumik inissisimatittarpai. Piniariaatsit pillugit NAMMCO-p suleqatigiissitaliaata aaqquussuusaani workshopini assigiinngitsuni tamanna annerusumik pisarpoq. Workshop tulluuttooq 2010-mi ukiakkut pisussatut pilersaarutaavoq, tassani imaani miluumasut pisarineqartut passunneqartarnerat, suliarineqartarnerat atorluarneqartarnerallu sammeneqassapput. Workshopimit tassannga siusinnerusumeersunillu kaammattuutit

ataatsimoortillugit naqitanngorlugit kingusinnerusukkut saqqummersinneqarumaartut eqqarsaataavoq.

Puisinniarneq, matumanittaaq piniariaatsit, pillugit eqimattat immikkut ilisimasallit 2009-mi februarimi ataatsimiinnerat ingerlanneqarpoq. Ataatsimiinnerup inerneraa kaammattuuteqarluni nalunaarusiaq kingornatigut oqartussaasunut suleqatigisanullu naleqquttunut nassiussuunneqarluni.

Ukiuni kingullerni sammineqarnerusimapput nunat ilaasortaasut arfanniarnert arfanniarnermilu piniariaatsit. Japanip allamut tunngatillugu saaffiginnissuteqarnermini arfernik angisuunik toqutsisarnerni paasissutissat nalilersuiffigineqarnissaat pillugu NAMMCO-mut apeqqutilliissummik nassiussaqqarpoq. Ukiumoortumik ataatsimiinnermi NAMMCO aalajangerpoq piniariaatsit pillugit suleqatigiissitap aqqissuutissagaa immikkut ilisimasallit ataatsimiinnissaat, tamatumani Japanip nunallu ilaasortaasut arfanniarnert nalilersuiffigineqarnissaat pitsanngoriaataasinnaasunullu siunnersuutaasinnaasut pillugit kaammattuuteqarnissaq siunertaralugit. Immikkut ilisimasallit ataatsimiinnerat 2010-mi upernaakkut pissaaq.

12.14 Nunat tamalaat Arfanniarneq pillugu Ataatsimiititaliarsuat (IWC)

IWC tassaavoq nunat tamalaat suleqatigiiffiat 2009-mi nunarsuarmi tamarmi nunanit 88-inik ilaasortaartoq, taassuma nunarsuarmi arferit angisuut eqqortumik aqutsivigineqarnissaat isumagisussaavaa, taamaaliornikkullu arfanniarnert ineriartortittuarnissaa periarfississallugu. Nunarsuarmi tamarmi atuuttumik suliamik 1986-imiilli uninngatitsisoqaannarpoq. Naalagaaffeqatigiinneq aqutugalugu Kalaallit Nunaat ilaasortaavoq.

IWC-mi suleqataalluni peqataanikkut Kalaallit Nunaata arfernik angisuunik pisasaqartuarnissaa tassuunalu najugaqartut neqimik pisariaqartitaata annersaa pissarsiarinialugu kulturimullu tunngatillugu siunertat attatiinnarneqarnissaat Naalakkersuisut kissaatigaat. Assigisaanik arfernik angisuunik pisasaqartitaanermi neqinik avataanit eqqussuineq killilersimaarneqarsinnaavoq.

Suliassaqqarfimmi arfanniarnertut ittumi naalagaaffinnik arfanniartunik aamma nunanik assinganik isumaqartunik qanimut suleqateqarnissaq pingaaruteqarpoq, taamaattumik naalagaaffinnik arfanniartuusunik aamma NAMMCO-mi nunanik ilaasortanik pitsaasumik suleqateqarneq matumani erseqqissarneqassaaq.

IWC piffissami sivisuumi isumaqatigiissut tunngavigisaq naapertorlugu aalajangiussaqqarsinnaasimanngilaq nunat imminut attassinnaasumik arfernik angisuunik atuinissamut akuersortut aamma nunat arfanniarnert akerliusut akornanni isumaqatigiinninnerujussuaq pissutugalugu. IWC-mi akerliinnerujussuaq kiisalu Kalaallit Nunaata qipoqqartassinneqarnissaanik siunnersuut ukiunik pingasunik pisoqaassusilik pissutugalugit Kalaallit Nunaata Nunanut allanut ministeriaqarfik qinnuigaa pilersitseqqullugu suleqatigiissitaliamik IWC-mi ilaasortaannerup pitsaqaataanik ajoqutaanillu misissuisussamik.

Suleqatigiissitaliaaqqap nassuiaatini 2009-mi upernaakkut tunniuppaa siunnersuutugalugulu Kalaallit Nunaat ilaannakortumik ilaasortaajunnaassasoq. Sulinerup ingerlaqqinnissaa unitsikkallarneqarpoq juni 2009-mi Naalakkersuisut allanngornerat Kalaallit Nunaatalu IWC-mi kissaatigisaanut aqqiissutissanik nassaarniarneq innersuutugalugit.

Naalagaaffiit kisimik IWC-mi ilaasortaasinnaapput, tamanna isumaqarpoq Kalaallit Nunaat Danmark aqcutigaluguinnaq ilaasortaasinnaasoq, ilaasortaajunnaarumasinnaanerlu aatsaat pisinnaalluni Folketingip aalajangiineratigut.

EU IWC-imi ilaasortanngorsinnaanngilaq taamaattumillu taaseqataasinnaatitaanani. IWC-mi akerleriinnerujussuaq sulii sakkortuseriarpoq EU Kommissiomi 2007-mi aalajangermat apeqqutit IWC-mut tunngasut 2011 tungaanut ilanngulugulu pillugit EU ataatsimoorussamik isummertassasoq. Pissaaneqarnerup nutaamik inissinnerata kinguneraa EU-mi nunat ilaasortaasunit 23-iusunit 22-t 2008-mi qipoqqartassiinissamut itigartitsinerat, tamatumuuna $\frac{3}{4}$ -imik amerlanerussuteqarnissaq pisassiisoqarnissaanut pisariaqartinneqartoq anguneqarsinnaajunnaarpoq. Taamaalilluni nunap inoqqaavinut pisassiissutinik aalajangiisarnermi, matumanittaaq Kalaallit Nunaata pisassinneqarsinnaaneranut, EU aalajangiisutut inissisimalerpoq.

Naalackersuisut malugeqqujuarsimavaat neqimik 670 tonsinik pisariaqartinneqartut IWC-p 1990-imi akuerisaanik naammassinnittumik IWC sulii arfattassiisimangitsoq. Piffissamut 2003 – 2007 pisassiissutit arferup neqaanut 540 tonsinut naapertuupput. Piffissamut 2008-2012 pisassiissutit arferup neqaanut 608 tonsinut naapertuupput.

2006-imi Kalaallit Nunaat IWC-p ilisimatuussutsikkut ataatsimiititaanut apeqquteqarpoq arferup neqaanik pisariaqartit sinneri naammassiumallugit piujuartitsinermik, killilimmik arfernik eqqissisimatitaasimasunik Kalaallit Nunaatali imartaani amerlasoorsuannngorsimasunik, soorlu assersuutigalugu qipoqqaat arfiviillu, maleruagassiukkamik piniarneqarsinnaanerannut periarfissaqarnersoq. 2007-imi ukiumoortumik ataatsimiinnermi piffissamut 2008-2012 Kalaallit Nunaat arfivinnik marlunnik pisassinneqarpoq. 2008-mi ukiumoortumik ataatsimiinnermi Chilimi pisumi qipoqqaat amerlassusiinut missingineq IWC-p ilisimatuussutsikkut ataatsimiititaata akueraa naliliillunilu arfernik qulit angullugit pisaqartoqarnissaa arfernut akornutaassanngitsoq, kissaatigisarli tamanna 2008-mi isumaqatigiinniarnerni Kommissiomi itigartippaa 2009-milu taasinissaq kinguartillugu immikkut ilisimasallit arfanniartartunik peqateqarlutik maannamut neqinngorlugu naatsorsuisarnermik kiisalu Kalaallit Nunaanni arfanniarnepup pilattarnerullu ingerlanneqartarnerinut tunngasut naliliivigineqareernissaata tungaanut. Immikkut ilisimasallit suleqatigiissitat sulinerisa inerneraa nalunaarussiaq 2010-mi martsimi akunnequtitut ataatsimiinnermi saqqummiunneqartussa, tassanilu qipoqqaat pillugit taasineq pissaaq.

Pisassiissutit IWC-p nalinginnaasumik ukiut tallimakkuutaarlugit agguaattarpai, nutaamilli siunnersuisoqaraangat pisassiissutit ataasiakkaat qaqinneqarsinnaasarlutik. 2008-miit 2012-imut pisassiissutit IWC-mit akuerineqartut ukuupput:

Kitaa:

- Tikaagullit 200-t, ukiup siuliani pisassiissutinit pisarinngitsuukkat amerlanerpaamik 15-it nuunneqarnissaat periarfissaalluni.
- arfiviit 19 aamma
- Arfiviit marluk, ukiup siuliani pisassiissutinit pisarinngitsuukkat marluk nuunneqarnissaat periarfissaalluni.

Taamaattoq Kalaallit Nunaata Kitaani tikaagullit pisassiissutit ukiut tamaasa naliliivigeqqinneqarsinnaapput paasissutissanik nutaaqarpat imaluunniit IWC-p ilisimatuussutsikkut ataatsimiititaa kaammattuuteqarpat. 2009-mi nutaamik siunnersuinikkut ukiumoortumik

tikaagullittassat 178-inut kaammattuutigineqarput, taamaattorli 2008-mi pisassiissutit allanngortinneqarnissaat pillugu aalajangiisoqannigilaq isumaqatigiinniarnit sivitsorussimanerat aalajangiinissallu kinguartinneqarnera pissutigalugit.

Arfivik eqqarsaatigalugu arfanniarnep peqassutsimut ajoqutaannginnissaa ilisimatuussutsikkut ataatsimiititami naliliivigineqareertinnagu aallartinneqarsinnaanngilaq. Tamanna 2008-mi ukiumoortumik ataatsimiinnermi pivoq, tamatuma kinguneraa arfivinniarnep aatsaat 2009-mi aallartinneqarsinnaammat piniarneqarsinnaaffia april-maj pisarmat. Arfiviit 2009-mi pisarineqartut siulliit marluk piniariaaseq piniarnermilu atortut eqqarsaatigalugit misiliinertut ingerlanneqarpoq. Namminersornerup atuutilersinneqarneranut atatillugu neqi, mattak orsorlu innuttaasunut tamanut agguanneqarpoq.

Tunu:

- Tikaagulliit aqqaneq-marluk ukiup siuliani pisassiissutinit pisarinngitsuukkat amerlanerpaa-mik tikaagulliit pingasut nuunneqarnissaat periarfissaalluni.

Pisassiissutit najukkami atorneqartussatut aalajangigaapput, taamaattumik arfernit tunisassianik nerineqarsinnaasunik aningaasarsiutigalugu Kalaallit Nunaannit annissuisoqarsinnaanngilaq.

Siulittaasuuffik 2012-imi Danmarkip tigussavaa, taamaattumik Kalaallit Nunaata arfanniarnikkut soqutigisaanik Danmarkip isumaginninnerani allannguuteqarallartoqarsinnaanera naatsorsuutigineqarsinnaavoq, tamannalu nalorninartorsiutaasinnaavoq maannakkut EU-p IWC-mi ataatsimoorussamik isummertarnissaminik aalajangiusimanninnera innersuutigalugu.

Naalakkersuisoqarfiup naliliinera naapertorlugu EU-p ataatsimoorussamik isummertalerneratigut ilaatigut Kalaallit Nunaata nutaanik pisassinneqarnissaanut Kalaallit Nunaata/Danmarkillu periarfissaat ilaatigullu piffissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu pisassiissutit pigineqareersut pigiuarnissaat ajornarluinnarsissapput.

EU'p ataatsimoorussamik isummernerani ilanngullugu sammineqarpoq tamat imartaanni arferit illersorneqarnissaat kiisalu 1986-imi unitsitsinerup aalajangiusimaneqarnissaa. Arfanniarnermik ingerlatat tamarmik IWC-mit nakkutigisassanngortinneqarnissaat Kommissionip siunnummagu Naalagaaffeqatigiinnermi tamanna aamma pingaaruteqarluinnartutut isigineqarpoq. Tamanna ilaatigut isumaqarpoq Savalimmiuni Kalaallit Nunaannilu arfernik mikisunik piniarnerup oqartussaafigineqalernissaanik kissaateqarnermik. Arfernik mikisunik piniarnerup aqutsiviginissaanut IWC piginnaatitaanngilaq. Naalakkersuisut isumaqarput arferit mikisut sumiiffiit aalajangersimasut aamma nunat marluk isumaqatigiissuteqarsimasut aqutsinermut kattuffiisa aqutsivigisariaqaraat.

12.15 Canadap aamma Kalaallit Nunaata akornanni Qilalukkat qaqortat Qernertallu pillugit Ataatsimoorullugu kommissioni (JCNB)

Canadap Kalaallit Nunaatalu Akornanni Qilalukkat Qaqortat Qernertallu pillugit Ataatsimoorussamik kommissionip (JCNB) tunngavigaa Paaseqatigiinnermik Isumaqatigiissut (MoU) Canadamit aamma Kalaallit Nunaannit ilaasortaaffigineqartoq NAMMCO-lu alaatsinaattuulluni. JCNB Avannaata Imaani (Baffin Bugt) qilalukkat qaqortat qernertallu ataatsimoorussat pillugit ilisimatuussutsikkut aqutsinikkullu siunnersuisarpoq, NAMMCO uumasogatigiinnut Canadami pigineqannigitsunut aqutsinikkut siunnersuisartoq kiisalu Kalaallit Nunaata eqqaani qilalukkat qaqortat qernertallu ilisimatusarfigineqarnerannik suliaqartoq.

JCNB'p ileqquusumik ataatsimiinnera kingulleq Nuummi maj 2009-mi ingerlanneqarpoq. Kisitsinerit nutaat takutippaat qilalukkat qaortat amerliartortut qilalukkallu qernertat ikiliartorunnaarsimasut. Aammattaaq uumasogatigiit siusinnerukkut kisinneqarsimangitsut pillugit paasissutissat pigineqalerput. Kalaallit Nunaannut pisassiissutit ukiuni pingasuni piffissamut 2009-2012 aqutsinissamut pilersaarut malillugu ilisimatuussutsikkut aqutsinikkullu JCNB-p kaammattuineranik malinnissinnaavoq. 2009-mi ataatsimiinnermi isumaqatigiissutigineqarpoq JCNB-p siunissami sulinerani aarrit Kalaallit Nunaata Canadallu akornanni ingerlaartartut ilanngunneqassangitsut. Tamanna pillugu immikkut ilisimasallit eqimattat NAMMCO-p ataaniittut siunnersuisarput, kingusinnerpaamik 2009-mi novemberimi ataatsimiinnermi. JCNB'p ileqquusumik ataatsimiinnissaa tullegq Canadami 2011-mi ingerlanneqassaaq. Ilisimatuussutsikkut ataatsimiinneq 2011-mi februarip qaammataata ingerlanerani pissasoq naatsorsutigineqarpoq. Ataatsimiinnerup tamatuma kingorna JCNB nalinginnaasumik qaammatit marluk qaangiutsinnagit ataatsimiittarpoq. Ataatsimiinnermi tamatumani qilalukkanik qernertanik qaortanillu pisassiissutissatut kaammattuutit nutaat aallaaviujumaarput.

12.16 Nannut ataatsimoorussat pillugit Kalaallit Nunaata aamma Nunavut akornanni Paaseqatigiinnermik Isumaqatigiissut (PI)

Ukiut arlallit ingerlanerini Kalaallit Nunaata aamma Canada/Nunavut akornanni atorfilittatigoortumik attaveqatigiittoqareerneratigut ilaatigut Canadian Wildlife aamma Department of Environment sinniisaat peqataasoralugit Kane Bassinimi aamma Avannaata Imaani (Baffin Bugt) nannut ataatsimoorussat 30. oktober 2009-mi Kangerlussuarimi paaseqatigiinnermik isumaqatigiissuteqarfigineqarput. Suleqatigiinnissami tassani Ikersuaq Davisimi uumasuusut mininneqarput, kisianni Ikersuaq Davisimi nannut ataatsimoorussat pillugit Paaseqatigiinnermik Isumaqatigiissuteqarnissaaq sulissutigineqarpoq. Tamannali ungasissumi aatsaat pisinnaasorinarpoq, tassa Kalaallit Nunaata aamma Canadap akornanni uumasuusut imminnut qanoq ataqatigiitsiginerisa erseqqinnerusumik paasineqarnissaa Canadami kissaatigineqarmat.

Isumaqatigiissummut tunngaviuvoq piujuannartitsilluni mianersortumillu tunngaveqarluni atuinissamik ilaqartumik, ilisimatuussutsikkut ilisimasanik, piniartut ilisimasaannik kiisalu qangaaniit ilisimaarisanik atuiuarnermik tunngaveqarluni kinguneqarluartussamik aqutseriaatsip pilersinneqarnissaata kissaatigineqarnera.

Isumaqatigiissuteqarnerup kingorna Canada/Nunavut aamma Kalaallit Nunaata ataatsimoorullugu kommissioni pilersinnialerpaat, ataatsimoorullugu kommissioni, suleqatigiissitallu assigiinnngitsut suliasatik qaqugu aallartissaneraat, qaqugu pilersinneqassanersoq PI-mi aalajangersarneqarpoq. Taaneqareersutut ilaatigut piniartut kattuffii Pinngortitaleriffiup aqutsinermilu oqartussat sinniisuisa saniatigut sinniisuutitaqarput.

Tamatuma saniatigut ataatsimoorullugu kommissioni pilersinneqartussaaq Kalaallit Nunaanni aamma Nunavumi inuit akornanni suleqatigiinnernik aamma nannut pillugit aqutsinermi oqartussaasunik ataatsimiittartunillu attuumassuteqartut, soorlu Range States aamma IUCN-ip Polar Bear Specialists Group, iluaquteqassaaq.

Ataatsimoorullugu kommissionip ataatsimiinnera siulleq pissaaq januar-februar 2010-mi.

12.17 Nannup piujuannartinneqarnissaa pillugu Oslomi isumaqatigiissut

Nannup piujuaannartinneqarnissaa pillugu oqartussaasut attuumassuteqartut akornanni Oslomi isumaqatigiissut 1973-imi isumaqatigiissutigineqarpoq. Oslomi isumaqatigiissut tunuliaqutaralugu oqaloqatigiinnerit siunersioqatigiittarnerillu 1981-imiilli uninngatinneqarsimasut 2007-imi upernaakkut aallarteqqinneqarput.

Isumaqatigiissut taanna tunuliaqutaralugu nunat taakku tallimat Rusland (Chukotka), USA (Alaska), Canada (Nunavut), Kalaallit Nunaat aamma Norgep oqartussaasuisa sinniisaat 2009-mi upernaakkut naapeqatigiippit paasisimalikkanik paarlaasseqatigiinniarlutik, suleqatigiinnerup ingerlaqqinnissaanut periarfissat nannullu siunissami aqutsivigineqarnissaa oqallisiginiarlutik. Ataatsimiinneq isumaqatigiissuteqarnerup kingorna pingajussaraat.

Kalaallit Nunaata nanoqatigiiaat tallimaasut killiffigisaat Kalaallit Nunaata saqqummiuppaa, pisanillu nalunaarsueriaatsit, nioqutissanik eqqussuinermi/annissuinermi suleriaatsit, tammajuitsussarsiniarluni piniarnermut Kalaallit Nunaata isumaa, nannut inuillu akunnerminni sunneqatigiittarnerat, nannunut attuumassuteqartumik ilisimatusarnermik ingerlatat kiisalu nakkutilliinissami pilersaarutit nassuiaateqarfigineqarlutik.

Ukiut allortarlutik naapeqatigiittarniarlutik peqataasut isumaqatigiippit suleqatigiissitamillu pilersitsillutik, taassuma piffissalersuineq suliarissavaa nunallu nanoqarfiusut tullianik ataatsimiinnissaanni pisussat pilersaarusiussallugit.

Anguniakkat periusissallu qulaani taaneqartut pillugit tullianik 2011-mi atatsimiinnissami peqataasut eqqartueqatigiinniarlutik isumaqatigiissutigaat.

12.18 Polar Bear Specialist Group (PBSG)

PBSG Species Survival Commission-ip ilaatut IUCN-imit oqartussaaffigineqarluni pilersinneqarpoq. Siunertaapput nannut pillugit kingumut qivialaartarnissat paasissutissanillu paarlaasseqatigiittarnissat kiisalu ilisimatuussutsikkut misissuisarnissanut kaammattuutit suliarineqarnissaat nunanilu issittumiittuni nanoqatigiiaat aqutsivigineqarnissaat. PBSG Alaskameersunik, Canadameersunik, Norgemeersunik, Ruslandimeersunik kiisalu Danmarkimeersunik aamma Kalaallit Nunaanneersunik ilaasortaqarpoq. Nunat issittumiittut tallimat Kalaallit Nunaat, Norge, Rusland/Chukotka, USA/Alaska aamma Canada nanoqarfiupput.

1965-imiit PBSG 15-eriarluni ataatsimiissimavoq, kingusinnerpaamik 2009-mi.

12.19 Convention on International Trade in Endangered Species (CITES)

2009-mi ukiakkut USA-p nassiuppaa tusarniaassut nunanut 'range staterne' (Naalagaaffiit nanoqarfiusut, tassa imaappoq USA, Canada, Naalagaaffeqatigiit, Norge aamma Rusland), tassuuna USA-p siunnersuutigaa nannut CITES appendiks II-mi allattugaajunnaarlutik appendiks I-imi allattugaalissasut (takuuk immikk. 13.7). 14. oktober 2009-p kingornatigut USA nalunaarpoq siunnersuutini CITES-imut nassiunneqarsimasoq CITES COP15-iani 2010-mi oqaluuserineqarnissaa siunertaralugu. Siunnersuummut tunngavilersuutaapput silap pissusaata allangoriartornera, tamatumuuna siku annikilliartuinnarluni nannullu uumaffigisaat pitsaajunnaaraluttuinnarlutik. Nunani nanoqarfiusuni USA kisimi siunnersuummut tapersersuivoq,

Issittumi nunat nanoqarfiusut sinnerisa siunnersuut akerlerigaat, taakkununga ilaalluni Amerikami naalagaaffeqatigiinni ilaasoq Alaska.

Allattuiffik I-imut nuussinerup kingunerissavaa nioqqutissanik eqqussuinermi annissuinermilu killilersuutit ullumikkumiit sakkortunerulersinneqarnissaat. Tamanna pingaartumik atuutissaaq tammajuitsussarsiniarluni siunissami piniartitsisinnaanermut, aammali tunisassianut nannumeersunut eqqaassutigisartagassatut pisiassanut

Kalaallit Nunaata 1. april 2008-mili avammut nioqquteqarneq nammineerluni unitsinnikuuaa Kane Bassin-imi aamma Avannaata Imaani piniarnerup Pinngortitaleriffiup ataani Ilisimatuussutsikkut Siunnersuisooqatigiit pitsaanngitsumik nalileereernerisigut. Nanoqatigiit qanoq amerlatiginerisa ilisimaneqannginnera piujuaannartitsinissaq tunngavigalugu pisassiissutissat aalajangersaavigineqarnissaasa ajornakusoorneranut pissutaaqataavoq. Tamanna pissutigaluguttaaq allattuiffinni nuussineq imaaliallaannaq sunnuteqassanngilaq. Taamaattoq avammut nioqquteqarnerup inerteqqutigineqarnerata atorunnaarsinneratigut isertitsinerussutaasinnaasut peerutissapput. Takornariartitsinermik ingerlataqartut eqqugaanerisa saniatigut isorliunerusuni piniartut nannumit tunisassianik, amminik pinnersaatinik il.il. tuniniaasarnermikkut eqqugaassapput. Isorliunerusuni piniartut aningaasarsiornissaminnut allatut periarfissaminnik ajornartorsiuteqareersut isertitassaraluatik annaasassat.

Nannunik piujuartitsinissaq tunngavigalugu atuinissaq suli sulissutigineqarpoq, ilaatigut piujuartitsinissaq tunngavigalugu pisassanik amerlassusiliisarnikkut kiisalu nunat tamalaat akornanni suleqatigiiffinnik suleqateqarnikkut, matumanittaaq Canada/Nunavut suleqatigalugit ataatsimoorullugu aqutsilernissakkut.

Kalaallit Nunaata USA-mut pingaartillugu ersersinniarsimavaa nannut appendiks II-mi allattugaajunnaarlutik appendiks I-imi allattugaalernissaat pipallatumik aalajangiinerusooq. Tamatumani aallaaviupput paasissutissat ullumikkut pissarsiarineqarsinnaasut allattuivinnilu nuussinikkut piujuaannartitsiniarluni periusissanik kinguneqarluarsinnaasunik angusaqarniarnermut akerliummat. Sumiiffiit nanoqarfiit assigiinngitsut assigiinngitsunik sunniivigineqassapput. USA-p siunnersuutaa tunngavigalugu ilaatigut ilisimatuussutsimut ilaatigullu aqutsinermut tunngasut ilisariteqqullugit Kalaallit Nunaat aamma Canada EU Kommissionip november-december 2009-mi qaaqqusimavai. Kalaallit Nunaata aalajangiussimavaa EU-mut tunngatillugu inuit isummertarnerat sunniiniarfiginiarlugu EUmullu oqaatiginiarlugu USA-p siunnersuutaata tapersersornissaa tunngavissaqanngitsoq, pingaartumik nunat nanoqarfiusut USA minillugu siunnersuummut tapersersuinngimmata.

12.20 Pinngortitap Allanngutsaaliornera pillugu Nunat Tamalaat Kattuffiat (IUCN)

IUCN nunarsuarmi pinngortitamik illersuiniarneq pillugu kattuffiit pisoqaanersaralugulu annersaraat, siunertaralugulu uumassusillit amerlalluinnarnerisa piujuaannartinneqarnissaat piujuaannartitsinermillu tunngaveqarluni pinngortitamik atuinissaq. Kattuffiup ilaasortai tassaapput naalagaaffiit, naalagaaffiit oqartussaasui kiisalu soqutigisaqatigiit kattuffii. Naalagaaffeqatigiinneq aqutugalugu Kalaallit Nunaat ilaasortaavoq.

IUCN-ip aappalaartumik allattaaveqariaaseq ineriartortippaa nunallu tamalaat akornanni allattaavimmut aappalaartumut allattukkat saqqummiuttarlugit, allattukkat tassaapput naasut

uumasullu ulorianartorsiortitaasut. Allattaavinnut aappalaartunut allataqarnissamik naliliinermi pitsaassutsimik amerlassutsimillu aalajangiisunik ataasiakkaanik arlaqartunilluunniit eqquutitsinikkut naasumik uumasumilluunniit pineqartumik immikkoortiterinerit arlaannut inissiineq aallaavigalugu allattuisoqartarpoq.

13. Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalakkersuisoqarfik

13.1 Arktisk Råd (Issittumi Siunnersuisooqatigiit)

ICC (Inuit Circumpolar Conference), RAIPON (Russian Association of Indigenous Peoples of the North), Samerrådit, Aleutjit, Athabaskanerne og Gwitch'in. Taakku saniatigut nunat arlallit, NGO't kattuffiillu allat alaatsinaattutut peqataasarput.

Issittumi Siunnersuisooqatigiinni suleqatigiissitaliat arfiniliupput, pingaartumik Arctic Council Action Plan (ACAP); Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP); Conservation of Arctic Flora and Fauna (CAFF); Emergency, Prevention, Preparedness and Response (EPPR); Protection of the Arctic Marine Environment (PAME) aamma Sustainable Development Working Group (SDWG).

Kalaallit Nunaat suleqataalluni peqataavoq ilanngussaqaartarlunilu suleqatigiissitalianut sisamanut (AMAP, CAFF, PAME og SDWG) kiisalu SDWG siulittaasuuffigalugu (taanna immikkoortumi tulliuuttumi sukumiinerusumik allaaserineqarpoq)

Taakku saniatigut pilersinneqarsimapput 'task forces' marluk (suleqatigiissitaliat piffissami killilikkami sulisussat) taakku suliaqarfigaat 'short lived climate forces' aamma 'Search and Rescue (SAR)'. SAR pillugu 'task forcen'-imi Naalagaaffeqatigiit sinniisuiunut Kalaallit Nunaat peqataavoq. Naatsorsuutigineqarpoq suleqatigiissitaliat taakku sulinertik naammassisimassagaat 2011-mi ministerit tullianik ataatsimiilersinnagit.

Avatangiisinut immikkoortorta q Issittumi Siunnersuisooqatigiit suleqatigiissitaani ukunani: Arctic Monitoring and Assessment Programme (AMAP) aamma Protection of the Arctic Marine Environment (PAME) peqataavoq. Pinngortitamut immikkoortortap peqataaffigaa Conservation of Arctic Flora and Fauna (CAFF).

13.1.1 Issittumi Nakkutilliinermik aamma Nalilersuineramik Suliniut (Arctic Monitoring Assessment Program) – AMAP

AMAP-ip pingaarnertut siunertaraa saffiugassanik oqimaatsunik, akuutissanik seqilasunik aamma Issittumi pinngortitami akuutissat ulorianartut arrortikkuminaatsunik inuit pinngortitaannik mingutsitsinerup nakkutigineqarlunilu nalilersuiffigineqarnissaa kiisalu Issittumi Avaatangiisit killiffiat pillugu ministerinut ataatsimiittartunullu susassaqaartunut nalunaarusiornissaq. Suliniutit annertusineqarput qinngornerit UV-B, ozonip annikilliartortinneqarnerata aamma silap pissusaata allanngornerata sunniutaasa ilanngunneqarnerisigut.

Avatangiisinut immikkoortorta q AMAP-programmimut tamanut tunngatillugu susassaqaarpoq, taamaattoq Human Health-imut tunngasortaa Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfimmut inissineqarpoq, apeqqutit imminnut ataqatigiiaartut silap pissusaanut tunngasut Klima og

energikontoret, Oil and Gas Assessment Aatsitassanut Ikummatissanullu Pisortaqarfimmut, inissinneqarput avatangiisinulli immikkoortortaq ataqatigiissaarisutut suli inissisimalluni.

AMAP-imi danskit peqataanerat Danmarkimi Miljø- aamma Energistyrelsenimit isumagineqarpoq ministeriaqarfiit killingi akimorlugit ataqatigiissaarisutigut, tassanittaaq Kalaallit Nunaat aamma Savalimmiut sinniisuutitaqarput.

Danskit AMAP-imik atuutsitsilernerannut atatillugu ukiut tamaasa ingerlanneqartarput pilersaarutit Kalaallit Nunaanni aamma Savalimmiuni. Tamakku tasaanerupput pilersaarutit avatangiisini misiligitissanik katersuinerit saffiugassanik oqimaatsuni, akuutissanik seqilasunik pinngortitamilu akuutissanik ulorianartuni imaatigut silaannakkullu ingerlatinneqartunik misissueqqissaarnermut atugassanik.

Siunertaavoq pinngortitami akuutissat ulorianartut suut siumugassaanerisa ersarissarneqarnissaat kiisalu annertusiartoratarsinnaanerisa taamalu akuutissat sunniutaasa nakkutigineqarnissaat. Taakku saniatigut pilersaarutit pinngortitami akuutissanik ulorianartunut aqputaasut ersarissarneqarnissaannut peqataasussat. Ukiuni kingusinnerusuni annertusiartortumik sammineqarput silap pissusaata allanngorneranut pilersaarutit tamatumalu kingunerisaanik avatangiisinut inuiaqatigiinnullu kinguniusussanik takussutissiinnaasut.

Tamatuma kinguneranik danskit Miljøstyrelseata aamma Energistyrelseata Issittumi avatangiisinut tapersiisarnermik aqqissuussinerup (DANCEA) aqunneqarnissaa siunertaraat. Tapersiisarnermik aqqissuussinerup siunertaraa pingaartumik naalagaaffeqatigiit issittortaani piujuaannartitsineq tunngavigalugu avatangiisini ineriartortitsinissaq. Issittumi pinngortitami pisuussutit piujuaannartitsinermik tunngaveqarluni atorluarneqarnissaat, pinngortitamik allanngutsaaliuineq, Issittumi avatangiisinik mingutsitsinerup pitsaaliorneqarnera killilersimaarneralu aqqissuussinermi annerusumik pingaartinneqarput.

Issittumi Siunnersuisooqatigiinni Naalagaaffeqatigiinnerup peqataanera DANCEA aqutigalugu aningaasalersorneqarpoq, 1994-illi kingorna aqqissuussinermi atugassarititaasut amerlanersaat tamatumunnga atorneqartarput. Aqqissuussinermi atugassarititaasut affai sinnilaarlugit suliniutinut sulianullu AMAP-imut atasumik sulinermut toqqaannartumik attuumassuteqartunut atorneqartarput. Kalaallit Nunaata peqataanera aningaasanut inatsimmi aningaasaliissutinit aningaasalersorneqarpoq.

13.1.2 Issittumi Imartat Illersorneqarnerat (PAME)

PAME tassaavoq Issittumi Siunnersuisooqatigiit ataanni suleqatigiissitaq issittumi imartani avatangiisit illersorneqarnissaannik suliaqartoq. Issittup imartaanik nunamit imaanillu pinngorfeqartumik mingutsitsineq piffissaq ungasinnerusoq eqqarsaatigalugu politikikkut aqutsinikkullu sakkut atorlugit PAME-p suliaqarfigaa.

PAME 2009-mi saqqummersippaa 'The Arctic Marine Shipping Assessment' (AMSA). Umiarsuarnik angallannerup ineriartorneranik sunut tamanut sammisumik ilisimatusarneq, tamatumani umiarsuarnik angallanneruleriartorneq angallaviillu allanngornerisa kingunerisaanik Issittumi inuiaqatigiit aningaasarsiornikkut, inooqatigiinnikkut avatangiisitigullu sunniutaat matumani qulaajarniarneqarlutik. AMSA-p imarai imaani ingerlanneqartut amerlassusaasa 2020-mut siumoortumik nalilersorneqarnerat. AMSA-p nalunaarusiaani inerniliussat malitseqartinneqarnissaannut pilersaarutit ineriartortillugit sulineq aallartinneqarpoq.

Issittumi Siunnersuisooqatigiit Uuliamik Gassimillu Ujarlernermi ilitsersuutaasa ullutsinnut naleqqussarneqarnerannik suliaq PAME-imi naammassillugu 2009-mi suliariniarneqarpoq, ilitsersuutit siullermik 1997-imi saqqummersinneqarput kingusinnerusukkullu 2002-mi naleqqussarneqarlutik. Issittumi Siunnersuisooqatigiinnut uulia gassilu pillugit siunnersuisuisartuni kaammattuutit (2008) kiisalu silap pissusaata allanngoriartorneranik ilisimasat nutaat naleqqussaannermi tunuliaqutinut ilaapput. Teknikkikkut avatangiisillu eqqarsaatigalugit suleriaatsit pitsaanerpaat kaammattuutigineqarnerat aamma imaani qillerinermik suliaqarnerit aqunnissaannut nakkutiginnissaannullu kaammattuutit ilaatigut ilanngunneqarput. Imaani uuliamik gassimillu qalluinnermi 'Environmental Impact Assessment' suliarineqarnerini nunat ataasiakkaat qanoq iliortarneri misissorlugu aallartinneqarsimavoq.

'Regional Programme of Action for the Protection of the Arctic Marine Environment from Land-based Activities' 1996-imeersup naleqqussarneqarnera 2009-mi aamma naammassineqarpoq.

PAME-mi aamma sammeneqarpoq avatangiisini pinngortitamilu ataqatigiinnerup aqutsiviginerani. SDWG suleqatigalugu pilersaarut 'Best Practices in Ecosystems-based Oceans Management in the Arctic Countries' 2009-mi naammassineqarpoq. Tassani avatangiisini pinngortitamilu ataqatigiinnerup aqutsiviginerani nunat issittumiittut paasisimaligaat pissarsiariniarneqarput.

Pilersaarut nutaaq 'Arctic Ocean Review' 2009-mi aallartinneqarpoq. Pilersaarutit inernerissavaa issittup imartaani avatangiisit illersorneqarnissaannut nunarsuarmi nunarsuullu immikkoortuini anguniakkanik katersuineq. Pilersaarutikkut amigaatit sannguequtillu ersersinneqassapput issittoqarfimmilu piujuartitsineq aamma avatangiisini pinngortitamilu ataqatigiinnerup aqutsivigineqarnissaannut kaammattuuteqartoqassalluni.

PAME-mi suleqatigiissitap ukiup affakkaartumik ataatsimiittarnerini Kalaallit Nunaat peqataajuarpoq suleqatigiissitaliallu nalunaarusiaanut pilersaarutaanullu Kalaallit Nunaat aamma ilanngussisarluni.

PAME-mi Kalaallit Nunaat sinnerneqarpoq Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalakkersuisoqarfimmit Avatangiisinut allaffikkoortumik, pilersaarutinili uuliamik aatsitassanillu paaanissamut pingaaruteqartuni Aatsitassanut Ikummatissanullu Pisortaqarfik peqataasarluni. Suleqatigiissitap nalunaarusiaanun ilanngussaqaarnikkut suliniutaannullu tapertaanikkut peqataasoqartarpoq aamma suleqatigiissitap ukiut affakkaarlugit ataatsimiinnerini peqataasoqartarluni.

13.1.3 Issittumi Naasut Uumasullu Piujaannartinnerat (CAFF)

Eqimattat pingaarnertut suliaassaraat pinngortitamik illersuineq piujuartitsinissarlugu pillugit issittumi naalakkersuisunut siunnersuisarnissaq. Suleqatigiissitap CAFF ukiut ingerlanerini tassaaleriartorsimavoq issittumi pinngortitamik illersuinnermi siuttuusoq. CAFF-imiipput suleqatigiit immikkut ilisimasallit: CAFF Circumpolar Seabird Group (CBIRD) timmissat kiisalu nakkutilliinnermut pilersaarut annertoq "Circumpolar Biodiversity Monitoring Program" (CBMP).

Piffissami 2006-2009 CAFF-imi kalaallit siulittaasuunerat Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalakkersuisoqarfiup isumagaa. Siulittaasuunermi CAFF-illu sulinissaminut pilersaarutaani sammeneqarput pinngortitami uumasusilinni assigiinngiaassuseqarnerup

nakkutigineqarnera, silap pissusaata allanngornerata pinngortitami uumassusilinni assigiinngiiaassuseqarnermut kingunerisai aamma pinngortitami uumassusilinni assigiinngiiaassuseqarnerup killiffiata naatsorsuiffigineqarnera. CAFF-ip 2006-imiit 2009-mut suliassatut pilersaarutaasa piviusunngortinneqarnissaat Kalaallit Nunaata ajornannginnerulersippaa.

Kalaallit CAFF-imi siulittaasuunerat tapersersorniarlugu pilersaarut ineriartortinneqarpoq DANCEA. Pilersaarutikkut siulittaasoqarfik ulluinnarni suliatigullu tapersersorneqarpoq. 2009-p naalernerani inaarutaasumik isumasioqatigiissitsisoqarpoq ilaatigut kalaallit siulittaasuunerata naliliivigineqarnissaa siunertarlugu.

Kalaallit siulittaasuunerata nalaani suliniutit nutaat arlallit aallartinneqarput amerlasuullu isumaqarput CAFF-i inissisimanermini nukittunerulersimasoq nunarsuup immikkoortuani naapittarfittut nunat tamalaat isumaqatigiissutaasigut piumasaqaatinut nunat ilaasortaasut eqquutsitsinissaat pillugu nalilersuinikkut aqutsinikkullu suleqatigiinnerit aqqutigalugit. Taamaappoq Pinngortitami uumassusilinni assigiinngiiaassuseqarneq pillugu isumaqatigiissut, Ramsarimi isumaqatigiissut aamma silap pissusaa pillugu nalunaarusiami (ACIA-rapporten) 2004-meersumi kaamattuutit il.il. eqqarsaatigalugit Aamma Issittumi Siunnersuisooqatigiit iluanni CAFF 'ip inissisimanagera Kalaallit Nunaata CAFF-imi siulittaasuuneramik isumaginninnerata nalaani nukittunerulersimavoq. Taamaattumik kalaallit danskillu suliffeqarfiisa sulinerat – allaffissornermi aamma ilisimatusarfinni - nukittunerulerputtaaq.

2009-mi sulinermi pingaarnepaasimapput suliniutit annertuut pingaarutillit marluk: 'Arctic Biodiversity Assessment' (ABA), kiisalu CBMP-p piviusunngortinnera (atuutsinneqalerneru).

2008-mi aalajangiunneqarpoq pilersaarut ABA-mi Kalaallit Nunaat Co-lead-iussasoq (pisortaaraq). Aammattaaq Kalaallit Nunaat/Danmark DANCEA aqqutigalugu pilersaarummi ilisimatuut pisortaat aningaasalersorpaat. Taassuma suliassaa pingaaruteqartorujussuuvoq nuimasutullu inissisimaffiulluni, taamatut iliorneq nunanit issittumiittunit tamanit nersualarneqartorujussuuvoq. Pilersaarutip ingerlanerata ilaatut 2010-mi saqqummersinneqassaaq "trends report" -imik taasaq, taanna pinngortitami uumassusilinni assigiinngiiaassuseqarneq pillugu 10. partskonference-mi issittormiut ilanngutassaraat. Pinngortitami ataqatigiinnermut uumasullu suussusiini killiffimmut soqutiginnissutsimullu malunniutit assigiinngitsut nalunaarusiap imarai . Ilisimatuussutsikkut nalunaarusiarujussuaq taanna 2013-imi naammassisimassaaq, taamaalillunilu Issittumi uumassusillit assigiinngiiaarnerujussuat pillugu nalunaarusiaassalluni imalerujussuaq siulleq. Nunat immikkoortuini aamma nunat tamalaat akomanni suliaq taanna maluginiarneqartorujussuuvoq.

ABA-p ataani aqutsisooqatigiinni Kalaallit Nunaat 2010-mi siulittaasuussaaq tassungalu atatillugu nalunaarusiap qulaani taaneqartup pisariaqarneratut nunanit tamalaanit alaatsinaanneqarnissaa qularnaarniassallugu.

2009-mi aammattaaq Kalaallit Nunaata peqataaffigaa CBMP-p atuutsinneqalernissaata qulakkeerneqarnissaa, ilaatigut CBMP ataani immikkut ilisimasallit suleqatigiiffiini Kalaallit Nunaata peqataaneratigut. Aammattaaq CBMP-p siulittaasua Kalaallit Nunaata 2009-mi Danmarkimut qaaquaa Naalagaaffeqatigiinni Issittumi Siunnersuisooqatigiinnut susassaartut pilersarutip piviusunngortinneqarnissaata (atuutsinneqalernissata) qulakkeerneqarnissaanut Naalagaaffeqatigiit ilanngussaasa oqaluuserineqarnissaat pillugu. Pilersaarut kalaallit siulittaasuuneranni ilusinikkiartuaarlunilu tigussaasuuleriartorsimavoq. CBMP siunissami nakkutilliissutissatut pissuseqalereerpoq issittumi nakkutilliissut alla – AMAP taamaaqatilerlugu.

Siunertaavoq CBMP pinngortitami uumassusilinni assigiinngiaassuseqarnermi nakkutilliinerni amerlasuuni suleqatigiiffiussasoq. Tamatumani ilaapput uumasooqatigiiaanik, pinngortitami ataqatigiinneq, sumiiffiit eqqissisimatitat (allanngutsaaliukkat) nakkutilliiviginerat, pinngortitami uumassusilinni assigiinngiaassuseqarnermik allarpassuarnillu sumiiffinni najugaqartut nakkutilliinerat.

CAFF-ip sulinerata nukittorsarneqarnera 2010-mi Kalaallit Nunaata ingerlateqqissavaa suleqataaffigalugulu pinngortitamilu uumassusilinni assigiinngiaassuseqarneq pillugu issittumi sulinerup sammeneqarnerulernissaa qulakkeerniassallugu.

13.2. Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivi

13.2.1 Apeqqutinut avatangiisinut tunngasunut atorfilitsigut ataatsimiititaq

Nunat avannarliit avatangiisitigut suleqatigiinnerat Nunani avannarlerni avatangiisit pitsaassusaannik inuunerinnerunissallu attatiinnerneqarlunilu pitsaanerulersinneqarnissaanut, nunarsuup immikkoortuani nunallu tamalaat suleqatigiinnerannut sunniuteqassalluni, kiisalu piujuaannartitsilluni ineriartortitsinissamut nunat avannarliit iliuusissaata piviusunngortinneqarnissaanut ilapittuutaassaaq.

Nunani avannarlerni naalackersuisutigut avatangiisit suleqatigiiffiginerat Avatangiisinut ministerit siunnersuisooqatigiiffiatigut aquneqarpoq, tassani nunani avannarlerni nunanilu namminersortitani avatangiisinut ministerit ukiumut marluk-pingasoriarlutik ataatsimiittarlutik. Naalackersuinikkut sulinermut ilaattillugu suleqatigiinnermut tunaartassiat, nunat avannarliit avatangiisinut tunngasuni ataatsimoorlutik suliniutaat, nunanut tamalaanut tunngatillugu nunat avannarliit suleqatigiinnerat, suliffeqarfinnik aningaasalersuineq kiisalu iliuusissanut tunngasut apeqqutit aalajangiiffigisarpaat. Ministerit siunnersuisooqatigiiffiata ataaniippoq Apeqqutinut avatangiisinut tunngasunut atorfilitsigut ataatsimiititaqarpoq (EK-M). EK-M-ip ministerit siunnersuisooqatigiiffiata sulinera piareersaaffigalugulu malitseqartittarpaa kiisalu Avatangiisinut iliuusissanut pilersaarutip naammassineqarnissaa qularnaassallugu.

EK-M-ip pilersissimavaa Suliffeqarnermut ataatsimiititaliaq (AU)/(SA), tassani nunat avannarliit avatangiisitigut suleqatigiinnerat pilersaarusiorneqarlunilu ataqatigiissaarneqarpoq.

Piffissamut 2009-2012 avatangiisilerisut suliassaqrarfiit kinguliiniittut sisamat salliutippaat:

- Silap pissusaa silaannarlu
- Imaq sinerissallu
- Uumassusilinni assigiinngiaassuseqarneq aamma uumassusilinni ataqatigiinneq
- Piujuaannartitsilluni atuineq tunisassiornerlu

Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalackersuisoqarfiup 2009-mi ukiup affaa kingullermi EK-M-imi aamma AU/SA-mi peqataanissaq salliutissimavaa.

Apeqqutinut avatangiisinut tunngasunut atorfilitsigut ataatsimiititaq (EK-M) 2008-mi oktoberimi aalajangerpoq avatangiisinut suleqatigiissitaq ataavortoq siusinnerusukkut atuuttoq atorunnaarsinneqassasoq suleqatigiissitalu nutaat arfineq-marluk marts 2009-mi pilersinneqassasut.

Suleqatigiissitat nutaamik pilersitat ilaasa sisamat peqataaffigineqarnissaat Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalackersuisoqarfiup peqataaffiginialugit salliutippai uku: Immami uumassusillit avatangiisimillu akornanni ataqatigiinnerat pillugu Suleqatigiissitaq (Akvatisk Økosystem Gruppen), Silap pissusaa Silaannarlu pillugit Suleqatigiissitaq (Klima- og

Luftgruppen), Nunami Uumassusillit pinngortitallu akornanni ataqatigiinneq pillugit Suleqatigiissitaq (Terrestrisk Økologi Gruppen) kiisalu Eqqagassalerinermut Nunani Avannarlerni Suleqatigiissitaq (Nordisk Affaldsgruppe).

13.2.2 Immami uumassusillit avatangiisaasalu akornanni ataqatigiinneq pillugu Suleqatigiissitaq (Akvatisk Økosystem Gruppen) (AEG)

AEG-p, siusinnerusukkut Imaq Silaannarlu pillugit Suleqatigiissitanut ilaasup, siunertaraa nunat avannarliit ikiussallugit suliniutinut ilisimatuussutsikkut tunngavissat annertusarnissaannut ilapittuutaasussanik aammalu imaani mingutsitsinermut ataatsimoorluni iliuseqarnissamut tunngavissiuissanik. AEG ataani suliniutit ilisimariikkat katersorneqarnerannik nalilersorneqarnerannillu aallaaveqarajupput suliniutillu piffissaq sivikitsuinnaq atorlugu suliarineqartarlutik.

AEG-p pingaarnertut siunertai tassaapput nunat avannarliit imartaanni kingusinnerpaamik 2020-mi uumassusillit pinngortitallu akornanni ataqatigiinnerup pitsaasuunissaa (innarlerneqannginnissaa) aamma nunat avannarliit imartaat attanneqarsinnaasumik tunngaveqarluni atorneqassasut. Siunertaq taanna angujumallugu piffissami 2009-2012 Avatangiisit iliuseqarfiginissaannut suliniutissani pingaartinneqarsimapput suliniutit uumassusillit avatangiisaasalu akornanni ataqatigiinneq tunngavigalugu aqutsinermut, naggorissaatinik atuivallaarnermut imaanilu akuutissanut ulorianartunut arrortikkuminaatsunut tunngassutillit.

Silap pissusaata allanngornera tamatumalu imaani avatangiisinut aamma imaani uumassusillit avatangiisaasalu akornanni ataqatigiinnerup kingunerisaat pillugit kiisalu silap pissusaata allanngorneratigut immanik mingutsitsinermut kinguniusut pillugit ilisimasanik ineriartortitsineq AEG-p tapersersorpaa.

Suleqatigiit suliassanik 2009-mut pingaarnersiuneranni takuneqarsinnaavoq suliniutit aallartinneqartut Issittumi silap pissusaa aamma avatangiisini akuutissat ulorianartut arrortikkuminaatsut pillugit Nunat Avannarliit Periusissaanni anguniakkanik tapersersuisuusariaqartut. Ilaatigut kissaatigineqarpoq avatangiisini akuutissat ulorianartut arrortikkuminaatsut nutaat siammarsimanerisa misissuiffigineqarlunilu sumiiffissiorneqarnissaat kiisalu avatangiisini akuutissat ulorianartut arrortikkuminaatsut sunniutaat taakkulu qanoq ulorianaateqartiginnaaneri pillugit ilisimasat katersorneqassasut.

Ilanngullugu issittumi PAME-mi suleqatigiinnermut, EU-p imaq pillugu malitassiaanut, Helsingfors Kommissionip (HELCOM) aamma OSPAR-ip (Oslomi Parisimilu Isumaqaatigiissut) ataanni sulinermut atatillugu suliniutit AEG-p tapersersugarai.

AEG-p ukioq affakkaartumik ataatsimiittarnerini Avatangiisinut immikkoortortaq peqataasarpoq.

13.2.3 Silap pissusaa Silaannarlu pillugit Suleqatigiissitaq (Klima- og Luftgruppen) (KoL)

KoL-p, siusinnerusukkut Imaq Silaannarlu pillugit Suleqatigiissitamut ilaasup, silap pissusaanut silaannarmillu mingutsitsinermut tunngasuni, 2009-2012-imi nunat avannarliit avatangiisit iliuseqarfiginissaannut suliniutissaani aamma Issittumi silap pissusaa aamma avatangiisini akuutissat ulorianartut arrortikkuminaatsut pillugit periusissani anguniakkat

piviusunnngortinneqarnissaasa peqataaffigineqarnissaa akisussaaffigaa. Tamatuma saniatigut suleqatigiissitap peqataaffigissavaa 'Piujuartitsilluni ineriartortitsinermut Periusissat', immikkoortunut suliniutissani allani anguniakkat kiisalu siulittaasuunermi pilersaarutit malitseqartinneqarnissaat.

Taamaattumik suleqatigiissit pingaarnertut siunertaraa Nunarsuarmi silap pissusaata ilungersunartumik allannngornissaata pitsaaliornissaanut aamma silap pissusaata allanngorneratigut sunniutissat pitsaaliornissaanut kiisalu akuutissanik mingutsitsisunik silaannaap akuisa avatangiisinut inuilluunniit peqqissusaannut ajoqutaannginnissaasa peqataaffigineqarnissaat. Suleqatigiissitap suliaasaanut ilaapput suliniutit silaannaap mingutsinneqarneranik misissueqqissaarnissamut sammisitat aamma suliniutit silap pissusaata misissuiffigeqqissaarnissaanut sammisitat, KoL-illi minnerunngitsumik sammisarai silap pissusaata allanngornerata aamma silaannaap mingutsinneqarnerata akornanni sunneeqatigiittarneq . Taakku saniatigut salliutinneqarput issittumi suliniutit issittumi avatangiisini akuutissanut ulorianartunut periusissanut tunngasunut attuumassutillit.

KoL-ip 2009-mi ataatsimiinnerini Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalakkersuisoqarfik peqataasimanngilaq suleqatigiissitalli sulineranut ingerlaavartumik malinnaasimalluni. Suleqatigiissitap 2010-imi sulinerani naalakkersuisoqarfiup peqataanerunissaa naatsorsuutigineqarpoq.

13.2.4 Nunami uumassusillit pinngortitallu akornanni ataqatigiinneq pillugit Suleqatigiissitap (Terrestrisk Økologi Gruppen) (TEG)

TEG, siusinnerusukkut taaneqartoq Pinngortitaq, Pinngortitami silaannarmi Sukisaarsarneq (silaannarmiinneq) Kulturikkullu avatangiisit pillugit Suleqatigiit, Nunani Avannarlerni Avatangiisinut Ministerit Siunnersuisooqatigiivisa apeqqutinut avatangiisinut tunngasunut atorfilitsigoortumik ataatsimiititaata ataani suleqatigiissitaavoq.

2009-2012-imut Nunat avannarliit avatangiisit iliuuseqarfiginissaanut suliniutissaat Nunani Avannarlerni Avatangiisinut Ministerit Siunnersuisooqatigiivisa suliaasaqarfiisa iluini sulinissamut sinaakkusiipput. TEG allat sinnerlugit iliuuseqarnissamut piginnaatitaanermi pingaarnertut akisussaaffigaa nunami uumassusillit pinngortitallu akornanni ataqatigiinneq, pinngortitami uumassusilinni assigiinngiaassuseqarneq, pinngortitami nunap isikkuata illersorneqarnissaa, inuit iliuusaasigut avatangiisit (kulturikkut avatangiisit) aamma silami sukisaarsarneq.

Suleqatigiissitap 2009-mi pingasoriarluni ataatsimiissimavoq, taakkunani oqaluuserisassanut suliniutinullu ataatsimiinnerni oqaluuserineqartunut pisariaqartinneqartutut Kalaallit Nunaat oqaaseqaateqartarsimavoq. Aammattaaq suliniutini aalajangersimasuni marlunni Kalaallit Nunaat suleqataasimavoq. Pineqartoq tassaavoq pinngortitami uumassusilinni assigiinngiaassuseqarneq pillugu isumaqatigiissut pillugu paasisutissiiniarluni suliniut taaneqartoq "Nunani Avannarlerni Pinngortitaq - 2010-p tungaanut ilimagisat" ("Nordens Natur - Tendenser mod 2010"). Suliniutip siunertaraa pinngortitami uumassusilinni assigiinngiaassuseqarnerup kinguariartorfiunerata unitsinnissaanik isumaqatigiissummi siunertap 2010 nallertinnagu paasisitsiniutiginissaa, soorluttaa suliniutikkut Nunani Avannarlerni uumassusilinni assigiinngiaassuseqarnerup killiffiata sumullu tikkuussinera pillugu paasisutissiinissaq.

Suliniut: "Nordic Indicators of Climate Effects (NICE)" silap pissusaanut uumassusilitsigut malunniutit pitsaasut, silap pissusaata allanngornerata pinngortitamut sunniutaasa malinnaavigineqarsinnaanissaannut periarfissanik qulakkeerisinnaasut, suussusersineqarnissaannik siunertaqartoq 2009-mi naammassineqarpoq.

Aamma 2009-mi Norgemi ingerlanneqarpoq isumasioqatigiissitsineq 'Conference on BioDiversity' (CBD) pinissaani 2010 kingorna nunat avannarliit anguniagassaasa sukumiisumik oqaluuserineqarnissaat siunertaralugu. Isumasioqatigiisitsineri tassani Kalaallit Nunaat peqataavoq.

2010-mi Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivini danskit siulittaasuunerannut atatillugu TEG-p sulissutigaa suliassanut pilersaarummi pinngortitami uumassusilinni assigiinngiiaassuseqarnermut tunngasup malitseqartinneqarnissaata qulakkeerneqarnissaa. Pinngortitami uumassusilinni assigiinngiiaassuseqarnerup allanngutsaaliornissaa nunani avannarlerni nunanilu tamalaani 2010-mi annertuumik isiginiarneqassasoq naatsorsuutigineqarpoq, tassami Naalagaaffiit Peqatigiit aalajangiummassuk 2010 Pinngortitami uumassusilinni assigiinngiiaassuseqarnerup nunani tamalaani ukioritinneqassasoq ('Biodiversitetsåret 2010'). Siunertaq ilaatigut Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivisa ukiunut 2009 – 2012 avatangiisit suleqatigiiffineqarnissaannut pilersarutaanni ilaavoq.

2010-mi TEG-mi suleqataalluni Kalaallit Nunaat peqataassaaq.

13.2.5 Eqqagassalerinermut Nunani Avannarlerni Suleqatigiissitaq (Nordisk af-faldsgruppe)

Eqqagassalerinermut Nunani Avannarlerni Suleqatigiissitap pingaarnertut siunertaraa eqqakkat uumassusillit pinngorneriniit peerunnerinut avatangiisaannut kingunissaasa minnerpaaffimminiitinnissaa.

Eqqagassalerinermut suleqatigiissitap sulinerani/ataatsimiittarnerini peqataanikkut sammineqartarput nunat avannarliit akornanni suliatigut oqaluuserisassat paasissutissanillu paarlaasseqatigiittarneq. Tamanna ilaatigut nunani avannarlerni suliassanik suliarinnittartut aamma oqartussaasut akornanni suliatigut attaveqaatit pilersinneqarnerannut pissutaaqataasarpoq'. Paasisimalikkanik paarlaasseqatigiittarneq piginnaasanillu qaffassaaneq nunanut namminersortitanut nunanilu avannarlerni nunanut mikinerusunut assorsuaq iluaqtaapput. Ilaatigut ukiaq ingerlanneqarpoq eqqagassanik killiliineri malitassiaq pillugu nunani avannarlerni eqqagassalerineq pillugu isumasioqatigiinneq.

13.3 Environmental Subcommittee under Permanent Committee

USA-p, Danmarkip Kalaallit Nunaatalu akornanni avatangiisit pillugit suleqatigiinnissamik Igalikumi-nalunaarut 6. august 2004-meersoq tunuliaqutaralugu, Permanent Committeemi avatangiisit pillugit ataatsimiititaliaq, Environmental Subcommittee, marts 2005-imi pilersinneqarpoq. Ataatsimiititaliap apeqqutit avatangiisinut tunngasut paasiniartassavai suliarisarlugillu, avatangiisinik mingutsitsinerup, Pituffimmi Sakkutooqarfimmut taassumalu eqqaanut attuumassuteqartut kingunerisaanik ulorianartorsiornerit iliuuseqarfigineqarnissaannut attuumassuteqartut kaammattuutigissallugit. Avatangiisinik illersuineq sunilluunniit ingerlataanit tamarmiusunit peqqissutsimik innarliisut pitsaaliornissaat inunnullu isumannaatsuunissaat

ataatsimoorussamik anguniakkat aamma suliassaraat. Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalakkersuisoqarfik ataatsimiitaliami peqataavoq.

13.4 Oslo-Paris Konventionen (OSPAR)

OSPAR-ikkut (Atlantikup avannaata kangiani immatigut avatangiisit illersorneqarnissaat pillugu isumaqatigiissut) 2003-mi kaammattuutigineqarpoq uumassusillit pinngortitallu akornanni ataqatigiiffiusumik imartani sumiiffinnik 2010-mi illersuiffeqalissasoq (MPA).

OSPAR-imi isumaqatigiissuteqarfiuvoq kujataani Gibraltarimiit avannaani Barentshavimut taamaalilluni Kalaallit Nunaata kangimut sineriaa 3-sømilemut killeqarfiup avataaniittoq aamma 3-sømilep iluaniittoq ilaatinneqarput. Isumaqatigiissutip siunertaraa imaani mingutsitsinerup pitsaaliornissaanut akiuinissamullu iliuusaasinnaasut naammassineqarnissaat.

2008-mi OSPAR-imi isumaqatigiissutigineqarpoq Charlie Gibbs Fracture, naalagaaffiit arlaata oqartussaaffiata avataaniittoq, pillugu MPA-mik pilersitsinissamik siunnersuutip suliarinera ingerlateqqinneqassasoq. Kisianni 2009-mi sumiiffiup toqqarneqartup ilarujussuani nunaviup ilaa immap ataaniittoq Islandip piumasaqaatigaa. Tamatuma pilersippaa Charlie Gibbs Fracture pillugu MPA-p pilersinniarnarata qanoq ililluni ingerlateqqinneqarsinnaanerata annertuumik oqallisigineqarnera . Sumiiffinnik naalagaaffiit arlaata oqartussaaffiata avataaniittunik, 2014-llu tungaanut nunaviup ilaanik immap ataaniittumik piumasaqaateqarfigineqaratarsinnaasunik, toqqarneqarnissaanut periusissatut qinigaq allanut tunngaviulersinnaavoq.

Taanna pillugu Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalakkersuisoqarfik, Aalisarnermut, Piniarnermut Nunalerinermullu Naalakkersuisoqarfik kiisalu Aatsitassanut Ikummatissanullu Pisortaqaarfik qanimut suleqatigiissimapput kaammattuutugalugulu Charlie Gibbs Fracture-p ilaata nunaviup ilaa immap ataaniittoq Islandip piumasaqaateqarfiginngisaa MPA-mik pilersitsivigineqassasoq. Tamatuma saniatigut Naalakkersuisut kaammattuutigisimavaat MPA-nik toqqaanerni siunissami nunaviup ilaanik immap ataaniittumik piumasaqaataasinnasut eqqarsaatigalugit aalajangiigallartoqartassasoq.

Taamaaliorneq akornutaassanngilaq Island-ip (imaluunniit siunissami pisinnaasut eqqarsaatigalugit Kalaallit Nunaata) sumiiffimmik nammineerluni MPA-liorsinnaaneranut tamatuminnгалu uumassusillit pinngortitallu akornanni ataqatigiiffiusumik imartani sumiiffinnik illersugaasusutut OSPAR-imut nalunaaruteqarsinnaaneranut. Tamanna sumiiffiit sorliit qanorlu annertutigisumik eqqissimatitaassanerisa nammineerluni aalajangiiffiginissaanut taamaallaat periarfissiissutaassaaq.

13.5 Espoo-Konventionen

Isumaqatigiissutip Espoo 1991-imeersup siunertaraa pilersaarutit annertuut sanaartornerisigut killeqarfiit qaangerlugit avatangiisinut sunniutaasinnasut qulaajaaffigineqarsinnaanissaat. Siunertakkut isumaqatigiissuteqaqataasut pisussaatinneqarput sanaartukkat killeqarfiit qaangerlugit avatangiisinut sunniisinnasorinartut pillugit avatangiisit naliliiffigineqartarnissaanut, taamaalilluni tamakku sakkukinnerulersinneqarsinnaassallutik, annikinnerulersinneqarsinnaassallutik avatangiisillu pitsaaliuilluni suliniuteqarfiginerisigut akiorniarneqarsinnaassallutik.

Kalaallit Nunaat siusinnerusukkut isumaqatigiisummik atuisimangilaq, tassa pilersitseqqaartutut imaluunniit eqqugaasutut, tamannalu isumaqarpoq Kalaallit Nunaata sanaartukkat pillugit pasissutissanik tigusaqarsimanginneranik imaluunniit sanaartukkat isumaqatigiisummi taaneqartut pillugit paasissutissanik nassiussaqaarsimanginneranik. Isumaqatigiissut Alcoa aluminiuumik aatsitsiviliorneranerat atatillugu soqutiginaateqalersimavoq isumaqarlunilu Avatangiisinut immikkoortortap isumaqatigiisummut akisussaasuusutut 2009-mi aasap ingerlanerani Canadami avatangiisinut oqartussaasunut attaveqarsimaneranut. Siullertut siunertaavoq isumaqatigiisummut Espoo tunngatillugu oqartussaasut kikkut saaffigineqartussanerisa paasissutissallu suut paarlaateqatigiiffiussanerisa paasineqarnissaat. Canada isumaqatigiisummik Espoo siusinnerusukkut atuisimangimmat piareersarluni sulineq annertungaatsiarsimavoq.

2009-mi ukiaanerani qanimut oqaloqatigineqartarsimavoq Canadian Environmental Assessment Agency (CEAA), taanna isumaqatigiisummut Espoo Canadami akisussaasuvoq. Suleqatigiinnerup nassataara pisortatigoortumik allakkap siulliup 2009-mi decemberip aallartinnerani nassiunneqarnera, neriuutiginarporlu isumaqatigiissut Espoo eqqarsaatigalugu, aammali avatangiisini suliaassarfik ataatsimut eqqarsaatigalugu, qanimut suleqatigiinnissamut aallarniutaassasoq.

Isumaqatigiissutip piumasaraa sanaartugassatut pilersaarutit ajoqutaasinnaasunik nassataqarsinnaasut eqqugaaratarsinnaasunut nalunaarutigineqartassasut sanaartugassallu avatangiisinut sunniutigisinnaasai misissorneqassasut. Isumaqatigiisummi atuarneqarsinnaavoq sanaartugassat isumaqatigiisummi taaneqartut avatangiisinut sunniutissaasa nalilersuiffigineqarnerat (VVM) ingerlanneqassasoq. Avatangiisinut sunniutissat nalilersuiffigineqarnissaat pillugu Kalaallit Nunaat suli maleruagassiorsimangilaq, naatsorsuutigineqarporli avatangiisinut sunniutissat nalilersuiffigineqarnissaat pillugu nalunaarut 2010 ingerlanerani suliarineqassasoq taamaalillunilu isumaqatigiissut Espoo atuutsinniarneqalissalluni.

13.6 Nunarsuarmi kulturikkut pinngortitamillu kingornussat, World Heritage, illersorneqarnissaat pillugu UNESCO-mi isumaqatigiissut

UNESCO-mi isumaqatigiissut 1972-imeersoq tassaavoq nunat tamalaat kulturinik pinngortitamillu illersuineramik isumaqatigiissutaannik ilanngussaqq siulleq. Nunat ilaasortaasut kulturikkut pinngortitamillu kingornussanik namminneq nunaminniittunik illersuisunik, piujuaannartitsisunik ingerlatitseqqittunillu kingunissalimmik suliniuteqartoqarnissaanik qulakkeerinninnissamik imminnut tassuuna pisussaaffilerput.

Ilulissat eqqaanni Kangia Kalaallit Nunaanni nunaminertani siullersaalluni Nunarsuarmi kingornussat pillugit UNESCO-p allattugaataanut 2004-mi ilaalerpoq.

Kalaallit Nunaata Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalackersuisoqarfikkoortumik eqqissisimatitsinissamik nalunaarutip 2007-imeersup atuuttup atuutsinneqarnissaa 2009-mi nangissimavaa. Aammattaaq Ilulissat Kangerluata aqutsivigineqarneranut pilersaarutip 2009-miit 2014-imut atuuttup iluarsaannera Qaasuitsup Kommunia qanimut suleqatigalugu Naalackersuisoqarfiup suliarisimavaa.

Aqutsivigineqarnissaanut pilersaarutip imarai nunarsuarmi kingornussap illersorneqarnissaanut innuttaasullu eriagisassamik misiginnissinnaanermut periarfissaasa arlalitsigut suliniuteqarfigneqarnerat. Assersuutigalugu Kangerlummi timmisartut aqutissaannik pilersitsisoqarpoq, tamatumuuna Ilulissani innuttaasut sapinngisamik minnerpaamik akornusersorneqassallutik illoqarfik 300 m-inik qutsissuseqarlutik qulaattassallugu 1000 m-inillu isorartussuseqartumik uirtissallugu. Tamatuma saniatigut Kangiani miffiusartoq naasoqassuseq eqqarsaatigalugu innarleruminaannerusumik sermillu sinaanut qaninnerusumik Isuani miffiusartumik taarserneqarpoq.

Sumiiffimmut eriagisassatut UNESCO-p toqqagaanut nunani tamalaani malitassatut pisussaaffiliussat ilaatigut malinniarlugit Qaasuitsup Kommunia 2009-mi aalajangerpoq site manager-imik aamma nakkutilliisumik (ranger) kommunimi atorfinitsitsiniarluni. Aammattaaq Kangerluk pillugu allaffik kommunimit aqunneqartoq pilersinneqarsimalerpoq. Suliniutit tamakku tamarmik allanngutsaaliuinissaq illersuinissarlu siunertaralugit sumiiffimmik isumannaatsumik aqutsinissamut qularnaareqataassapput.

Nunarsuarmi kingornussat pillugit Kronborgimi Danmarkimiittumi Nunat avannarliit 2009-mi ataatsimiinneranni Kalaallit Nunaat peqataavoq, tassani nunani avannarlerni nunarsuarmi kingornussanit allanit ilisimasat paasisimalikkallu paarlaassueqatigiiffigneqarput .

13.7 Washingtonimi isumaqatigiissut (CITES)

Uumasunik Nujuartanik Naasunillu Nungutaanissamik Ulorianartorsiortunik Nunat Tamalaat akornanni Niuerneq pillugu Isumaqatigiissummut (CITES) Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalakkersuisoqarfik allaffissornikkut oqartussaasuvoq Isumaqatigiissummi ilaapput nunat 175-it uumasullu assigiinngitsut 4.800-nit amerlanerusut naasullu 25.000-t, taakkunannga assigiinngitsut 35 missaat Kalaallit Nunaanni akulikikannersumik naammattoorneqarsinnaasut, CITES-imi pineqarput.

- **Allattuiffik I**-miippat uumasut naasullu niuernermit ulorianartorsiortinneqartartorujussuit. Taakkuninnga niuerneq inerteqqutaavoq siunertarli iluanaarniarnerunngikkaangat inerteqquteqartoqarneq ajorpoq.
- **Allattuiffik II**-miippat uumasut naasullu niuernermit ulorianartorsiortinneqalersinnaasut. Niuerneq nakkutigineqaraangat inerteqqutaaneq ajorpoq.
- **Allattuiffik III**-miippat uumasut naasullu najukkami ulorianartorsiortinneqartut. Niuerneq nakkutigineqarluni ingerlanneqaruni akuerisaavoq.

Isumaqatigiissummi malitassiat tamakkiisumik atuutsinneqalernissaat qulakkeerniarlugu 2009-mi sulinermi pingaarnertinneqarsimavoq. Allattuiffik I-imi aamma Allattuiffik II-mi taaneqartut annissornissaannut/eqquassornissaannut akuersissutit tunniutinnginnerini piujuaannarsinnaanerannik (NDF) nalunaarutinik taaneqartut suliarinissaat ilanngullugu. Taanna uumasup naasulluunniit annissorneqarnera taassumunnga ajoqutaassannginneranik nalunaarutaavoq. Kalaallit Nunaata aalajangiussimavaa aaveq pillugu NDF suliarineqassasoq, taanna allattuiffik III-miippoq, ilaatigut tunisassiat aavermit pisut iluanaaruteqarnissaq siunertaralugu eqquassorneqarnerata unitsinneqarnissaa EU-p aalajangiussimammagu. Tamanna tunuliaqutaralugu nanoq, qilalugaq qaqorta qaverlu pillugit apequteqaat Ilisimatuussutsikkut Siunnersuisooqatigiinnut (Pinngortitaleriffik) 2008-mi nassiunneqarpoq.

Nanoq pillugu NDF-imi tiguneqartumi inerniliussat tunuliaqutaralugit taamani Naalackersuisuusut aalajangerput tunisassiat nanumeersut annissornissaannut akuersissuteqartarnek 2008-mi unitsikkallarnekqassasoq. Taanna 2009-mi aamma atuuppoq.

Aaveq pillugu Ilisimatuussutsikkut Siunnersuisooqatigiinnit NDF-imi tiguneqartumi annissuineq taassumunnga ajoqutaannginnerarneqarsinnaanngitsoq inernilunneqaraluartoq annissuinerup unitsinneqarnissaa atuutsinneqalissanngitsoq Naalackersuisut 2009-mi aalajangiipput. Aalajangiinnermut tunngavilersuutaapput aarrit piniarneqarsinnaasutut pisassiissutigineqartut ilisimatuussutsikkut siunnersuinnermut naapertuuttumik ikilineqarnerat aammalu tunumi kitaanilu aavernut pisassiissutigineqartunut pissatat annaasallu ilaatinneqarnerat, avannaani aavernik piniarnerup inuuniarnermut aningaasarsiornermullu pingaaruteqarnera pissutigalugu aalajangiunneqarmat pissatat annaasallu pillugit nalunaarutiginnittarneq pitsaanerulersinniarlugu paasisitsiniaaneq ingerlanneqassasoq. Ilisimatuussutsikkut siunnersuineq nutaaq 2010 qiteqqunnerani pissasoq naatsorsuutigineqarpoq, tamanna pereerpat aarrit pillugit piujuaannarsinnaanerannik nalunaarut (NDF) nutaaq suliarineqarumaarluni.

Qilalugaq qernertaq pillugu Ilisimatuussutsikkut Siunnersuisooqatigiinnit NDF-imi (piujuaannarsinnaanerannik nalunaarummi) annissuinerup taassumunnga ajoqutaasinnaannginneraasoqarsinnaannginnerannik inernililunneq tunuliaqutaralugu taamani Naalackersuisuusut 2006-imi aalajangerput annissuineq unitsinneqassasoq. Taamaattumik takornariat tunisassianik qilalugaq qernertameersunik annissinissaminnut 2006-imiit periarfissaarutsinneqarput, soorluttaaq tunisassianik qilalugaq qernertameersunik iluanaaruteqarnissaq siunertaralugu annissuinissaq aamma periarfissaqarfiusimannngitsoq. Taamaattoq qilalugaq qernertaq pillugu Kalaallit Nunaanni Ilisimatuussutsikkut Siunnersuisooqatigiit 2009-imi (CITES-imut) piujuaannarsinnaanerannik nalunaarut (NDF) suliaaraat. Tassani inernilunneqarpoq piujuaannartitsisinnaalluni pisassiisoqartoq. Annissuisinnaanerup unitsinneqarsimanera atorunnaarsinneqassanersoq ingerlaannartinneqassanersorluunniit Nackersuisut 2010-p ingerlanerani aalajangiiffigiumaarpat.

CITES-isumaqatigiissuteqarfiusumi illuatungeriaat ukiut pingasukkuutaat ataatsimeersuartinneqartarput. Illuatungeriaat 15-issaanik ataatsimeersuarnissaat (COP15) 2010-mi Qatar-imi ingerlanneqassaaq. COP15-imi allaffissornikkut susassaqarfiit arlaqartut, matumanittaaq isumaqatigiissutit naammassineqarnissaanut suliniutissat kiisalu uumasut naasullu pillugit allattuiffinni assigiinngitsutigut allannguutissatut siunnersuutit oqaluuserineqassapput. Uani immikkut pingaarnerusutut oqaatigineqassaaq nannup allattuiffik II-miit allattuiffik I-imut nuunneqarnissaanik siunnersuut. Kisianni aamma allaffissornermut tunngasut siunnersuutit arlallit Kalaallit Nunaannut soqutiginaateqartut saqqummiunneqarsimapput. Matumani ilaatigut pineqarput ukiumoortumik nalunaarusiortarnernut piumasqaatit, piujuaannarsinnaanerannik nalunaarutit (NDF) suliarineartarnerat pillugu paasissutissat, annissuinissamut akuersissutinik tunniussisarnek kiisalu nunagisani inatsisiliat pillugit oqaluuserinninnissat.

13.8 Masarloqarfiit nunat tamat akornanni pingaarutillit pillugit Isu- maqatigiissut (Ramsarkonventionen)

Ramsarimi isumaqatigiissut naapertorlugu masarloqarfiit nunat tamat akornanni pingaarutillit qulakkeernissaat illersorneqarnissaallu, kiisalu masarloqarfiit atorluarneqarpata atorluanerup piujuaannartitsinermik tunngaveqarnissaanik qulakkeernissaq siunertarineqarpoq. Masarloqarfiit

aqqanillit nunat tamalaat masarloqarfinnut allattuiffianni ilanngunneqarsimasut Kalaallit Nunaata toqqarsimavai.

Ramsarimi isumaqatigiissut pillugu Allattoqarfik juni 2009-mi siunnersuiartorluni Kalaallit Nunaannut tikeraarpoq taamanikkut Namminersornerullutik Oqartussaasunit qaaqquneqarluni. Tikeraartunut peqataapputtaaq Qaasuitsup Kommunia, Pinngortitaleriffik, Aatsitassanut Ikummatissanullu Pisortaqarfik aamma Danmarkip Avatangiisinut ministeriaqarfiata ataaniittoq By- og Landskabsstyrelsen. Tikeraarnermut atatillugu ataatsimiinnerit arlallit ingerlanneqarput Qeqertarsuullu eqqaani masarloqarfiit pinngortitamik illersuinnermut aamma aatsitassanik ikummatissanillu paaanermut/qalluinnermut akisussaallutik oqartussaasut peqatigalugit takusarneqarlutik. Tassunga atatillugu Ramsarimi isumaqatigiissummut attuumassutilik ataaseq Kitsissunnguit pillugu suliniut ingerlareersoq DANCEA-millu tapersorneqartoq nittarsaanneqarpoq. Suliniut sumiiffimmi soqutigisanut aamma isumaqatigiissutip sumiiffimmi atuutsinneqalernissaanut sammivoq. Tassunga atatillugu Kitsissunnguit pillugit saqqummersitsinerup Avannaani Ilinniarnertuunngorniarfimmi ilinniartunit suliarineqartup ammarneqarnerani Ramsarimi isumaqatigiissut pillugu Allattoqarfik peqataavoq.

Ramsarimi isumaqatigiissut pillugu Allattoqarfiup tikeraarneranut tunuliaqutaasumut pissutaavoq Tunumi (Malmbjerget) molybdænimik paaaffimmik ammaanissamik Kalaallit Nunaata kissaateqarnera, taassuma nassatarissavaa Ramsarimi isumaqatigiissummi pineqartunut ilaasumi "Heden" aqqusinernik, umiarsualivimmik timmisartunullu mittarfimmik sanaartortoqarnissaa.

Suliamik ilisimasalinnit nalunaarusiaq Danmarkimi Avatangiisinut misissuisoqarfiup Aatsitassanut Ikummatissanullu Pisortaqarfinnut suliarisimasaani inernilunneqarpoq sanaartornissaq kingornalu molybdænimik paaaneq Ramsarimi isumaqatigiissummi pineqartunut ilaasumut ajoqutaasumik sunniuteqassasoq, taamaattumik Namminersornerullutik Oqartussat Ramsarimi isumaqatigiissut pillugu Allattoqarfinnut siunnersuutigaa Ramsarimi isumaqatigiissummi pineqartut ilaat taanna annikillineqassasoq sumiiffillu alla arlallilluunniit taarsiutissatut toqqarneqassasut. Tamanna isumaqatigiissummi "Nunap Soqutigisaa Pisariaqavissoq" ("Urgent National Interest") atuutsillugu tunaartassiat malillugit Ramsarimi isumaqatigiissummi pineqartut ilaata annikillineqarnissaa periarfissaqarpoq. Suliaq tamakkerlugu kalaallit oqartussaasuisa, danskit oqartussaasuisa kiisalu Ramsarimi isumaqatigiissut pillugu Allattoqarfiup akornanni ataatsimiinnermi marts 2009 Danmarkimi ingerlanneqartumi oqaluuserineqarpoq, tassani Kalaallit Nunaata allakkatigut ataatsimiinnerpialu "Nunap Soqutigisaa Pisariaqavissoq" soq atornerarneranut pissutaasut nassuiaateqarfigai. Ramsarimi isumaqatigiissut pillugu Allattoqarfiup april 2009-mi Namminersornerullutik Oqartussanut nalunaarutigaa aatsitassamik paaanissaq siunertaralugu suliniut taarsiutissatullu toqqaasoqarnissaata iliuuseqarfiginissaa tassungalugu atasumik misissuinissat siunnersuutigineqartut Ramsarimi isumaqatigiissummi aalajangersakkanut naapertuuttut.

Ramsarimi isumaqatigiissut pillugu Allattoqarfiup Kalaallit Nunaannut tikeraarnerminit nalunaarusiaa 2010-mi tamanut saqqummiunneqarumaarpoq. Naatsorsuutigineqarpoq isumaqatigiissutip tamanut tunngatillugu Kalaallit Nunaanni atuutsinneqalernissaa pillugu siunnersuinissaq pineqassasoq, tassa suliami Ramsarimi isumaqatigiissummi pineqartunut ilaasup "Heden" annikillineqarnissaa pillugu tigussaasumik isumaqatigiissuteqartoqareemat.

Ramsarimi isumaqatigiissut pillugu Allattoqarfiup nalunaarusiaani kaammattuutigineqartussatut naatsorsuutigineqartut malitseqartinnissaat Kalaallit Nunaata 2010-mi sulissutigissavai.

Matumanittaaq Kalaallit Nunaanni masarloqarfiit pingaarutillit illersorneqarnissaat pillugu nalunaarutip suliarineqarnissaata aallartinnissaa, tassuuna Ramsarimi isumaqatigiisummi tunaartassiat nunagisami inatsisiliornikkut atuutsinneqalernissaat siunertarlugu. Kiisalu Ramsarimi isumaqatigiisummi pineqartunut ilaasunik nutaanik toqqaanissamik pisariaqartitsineq nalilersorniarlugu sulineq Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalackersuisoqarfiup 2010-mi aallartissavaa. Tamanna pinngortitap aqutsivigineqarneranut atatillugu ilaatigut silap pissusaata allanngorneratigut aatsitassanillu piiaanissamik soqutiginninnerup annertusiartuinnarneratigut unammilligassat annertusiartornerannut atatillugu isigineqassaaq. Kiisalu ramsarimi isumaqatigiisummi pineqartunut ilaasut aqutsiviginissaannut pilersaarutit tigussaasut suliarineqarnerat ingerlaqqippoq. Isumaqatigiissutip Kalaallit Nunaanni inaarutaasumik atuutsinneqalernissaanut ilapittuutaasussamut suliniummut DANCEA-mut aningaasaliussat aqqutigalugit tapersiinnissamut tunngavissat danskit Avatangiisinut ministeriaqarfiannik maannakkorpiaq isumaqatigiinniutigineqarput.

13.9 Pinngortitami uumassusilinni assigiinngiaassuseqarneq pillugu isumaqatigiisut (CBD)

Pinngortitap pillugu isumaqatigiisutini pinngortitami uumassusilinni assigiinngiaassuseqarneq pillugu isumaqatigiisut kisiartaalluni pinngoqqaatitigut pissutsinik, uumasut suussusiinik aamma uumassusillit avatangiisaannik imaqarpoq. Isumaqatigiisut 1992-imeersuuvoq Danmarkimit Kalaallit Nunaat sinnerlugu 1993-imi atortussanngortinneqartoq. Taamanikkut Kalaallit Nunaata Danmarkimut nalunaarutigaa atuutsitsilernerup aningaasatigut pisussaaffiliineri Kalaallit Nunaata pisussaaffigilersinnaanngikkai.

FN aalajangersimavoq ukioq 2010 Pinngortitami uumassusilinni assigiinngiaassuseqarneq pillugu nunanit tamalaanit ukioritinneqassasoq. Siunertaavoq pinngortitami uumassusilinni assigiinngiaassusillit nunarsuaq tamakkerlugu ikiliartornerisa isiginiarneqarnerulernissaa, aammalu Pinngortitami uumassusilinni assigiinngiaassuseqarneq pillugu FN-imi isumaqatigiisuteqartut aamma den Europæiske Union arlariillutik aalajangersimammata pinngortitami uumassusilinni ikiliartortoqarnera taanna ukioq 2010-p naanerani unitsinneqareersimassasoq.

Pinngortitami uumassusilinni assigiinngiaassuseqarneq pillugu isumaqatigiisut malillugu pisussaffinnik Kalaallit Nunaata eqquutsitsinissaa qulakkeerniarlugu Kalaallit Nunaata Nunamut Namminermut, Pinngortitamut Avatangiisinullu Naalackersuisoqarfikkoortumik suliniutit kinguleriaat arlaqaqisut aallartissimavai.

2009-mi sulineri ukioq 2010 Pinngortitami uumassusilinni assigiinngiaassuseqarneq pillugu ukiuusoq aamma CBD-p ataani anguniakkatut aalajangersarneqarsimasut immikkut isiginiarneqarsimapput. Taamaalilluni ilaatigut Pinngortitami uumassusilinni assigiinngiaassuseqarneq pillugu isumaqatigiisutip Kalaallit Nunaanni atuutsinneqalernissaa qulakkeerniarlugu Pinngortitami uumassusilinni assigiinngiaassuseqarneq pillugu Periusissanut Iliuusissanullu pilersaarummik suliaqarneq immikkut isiginiarneqarsimavoq.

Pinngortitami uumassusilinni assigiinngiaassuseqarneq pillugu isumaqatigiisutip iluani Isumaqatigiisuteqaqataasimasut ukiut allortarlugu ataatsimeersuartinneqartarput, taakkunani aalajangigassat kaammattuutillu arlaqaqisut akuersissutigineqartarput, kingornatigut nunanit ilaasortaasunit malitseqartinneqarlutillu atuutsinneqalernissaat piumasaqaataasarluni. Isumaqatigiisuteqaqataasimasut qulissaannik ataatsimeersuartinneqarnerat (COP 10) 2010-mi Japanimi ingerlanneqassaaq. Isumaqatigiisuteqaqataasimasut ataatsimeersuarnissaat taanna

soqutigineqarluarumaartoq naatsorsuutigineqarpoq, tassa qulaani taaneqareersutut 2010 toqqarneqarsimammat Pinngortitami uumassusilinni assigiinngiaassuseqarneq pillugu nunanit tamalaanit ukiorititassatut.

CBD-p anguniagai ilumut anguneqarsimanersut COP 10-mi nalilersuiffigineqarumaarput.

13.10 UNESCO: Man and the Biosphere (MAB)

Uumassuseqarfiusut tassaapput nunami imaluunniit sinerissamut qanittumi nerisareqatigiiffiusut, UNESCO-p "Man and the Biosphere" -imi anguniagaatigut nunat tamalaat akornanni akuerisaasut. (Uumaffiusinnaasut tassaapput nunami imaluunniit sinerissamut qanittuni uumassusillit avatangiisaasalu akornanni ataqatigiiffiusut UNESCOp "Man and the Biosphere" pillugu anguniagaatigut nunanit tamalaanit akuerisaasut). Anguniakkap 1974-imi ineriartortinneqartup siunertaraa inuit pinngortitallu akornanni oqimaatigiissitsineq pillugu ilisimasaniq siaruaanissaq tamatuminngalu attassiinnarnissaq. Uumaffiusinnaasut aallaavigalugit suleriaaseqarnikkut suliasat pingasuusut pingaarnerutillugit naammassiniarneqartarput:

- Assigiinngiaassuseqarnerup tamarmiusup pinngortitatut illersugaanera
- Nerisareqatigiittarnermi kulturikkullu piujuaannartitsineq aqutugalugit ineriartortitsineq. (Uumassusillit avatangiisaasalu akornanni ataqatigiinneq aamma piorsarsimassuseq pitsaasumik kingunilik aqutugalugit ineriartortitsineq).
- Pinngortitamik illersuineq piujuaannartitsinermillu tunngaveqarluni ineriartortitsineq pillugit ilisimatusarnermi ilinniartitaanermilu tapertatut piareersaaneq aqutsinerlu

Kalaallit Nunaata avannaarsuani kangianilu Nuna Allanngutsaaliugassatut Immikkoortitaq 1977-mili "Man and Biosphere Reserve" -itut, tassalu uumassuseqarfiusut toqqagaavoq. Tamatuma kingornatigut Nuna Allanngutsaaliugassatut Immikkoortitaq pillugu Periusissatut pilersaarummut atatillugu qulaajaaneq Naalakkersuisuusimasut aallartissimavaat, tamatumani ilaatigut siunertaalluni Nuna Allanngutsaaliugassatut Immikkoortitami uumaffiusinnaasut pillugit pilersaarutip atuutinneqalernissaanut suut pisariaqartinneqarnerisut misissoqqissaarneqassallutik. Suleqatigiissitaliaq Nuna Allanngutsaaliugassatut Immikkoortitap siunissami qanoq inissisimalernissaanut siunnersuummik 2010-p ukiuata affaani siullermi saqqummiussaqaasaaq, taanna tamatuma kingorna "Man and the Biosphere"-mut pilersaarut Kalaallit Nunaannit atuutinneqalissanersoq atuutinneqalissannginnersorluunniit pillugu naalakkersuinikkut aalajangiinissamut tunngaviusaaq.

14. Ineqarnermut, Attaveqarnermut Angallannernullu Naalakkersuisoqarfik

14.1 Silap pissusaa pillugu Københavnimi Ataatsimeersuarneq (COP 15)

December 2009-mi silap pissusaa pillugu FN-ip ataatsimeersuartitsinera COP15 Københavnimi ingerlanneqarpoq. Ataatsimeersuarnissaq sioqqullugu neriuutigineqarpoq silap pissusaa pillugu nunat tamalaat nutaamik isumaqatigiissuteqassasut Kyoto-mi isumaqatigiissummut taartaasussamik. Kyoto-mi isumaqatigiissutikkut nunat suliffissuaqarfiit 37 imminnut pisussaattippat gassinik silaannarmik kissakkiartuaartitsisunik piffissami 2008-2012 aniatitsinertik 1990-imi aniatitsinerminnut naleqqiullugu agguaqatigiissillugu 8 procentinik annikinnerulersissallugu.

Kalaallit Nunaanni Namminersorlutik Oqartussat aallartitaat ataatsimeersuarnermi peqataapput Kalaallit Nunaata soqutigisaasa mianerineqarnissaat, matumanittaaq minnerunngitsumik suliffissuaqarnikkut ineriartortitsinissamik pisariaqartitsineq pillugu Danmarkimik isumaqatigiissuteqarnissap qulakkeerneqarnissaa siunertaralugu.

Gassit silaannarmik kissakkiartuaartitsisartut annikillineqarnissaat pillugu Kalaallit Nunaata anguniagaasa Danmarkimik ataatsimut paaseqatigiiffiqarnissaat kalaallit aallartitaasa COP 15-ip ingerlanerani iluatsippaat. Tamatuma kinguneraa gassinik silaannarmik kissakkiartuaartitsisartunik piffissami 2012-2020 innuttaasut aniatitsinerisa 2007-imi aniatinneqartumut naleqqiullugu 5 procentinik annikillinissaanik Kalaallit Nunaata anguniagaqarnerata Danmarkimit akuerineqarnera. Tamatuma saniatigut innuttaasunut innaallagissiornerup 60%-ia 2020-mi nukissiuutinit ataavartuneersuusaaq, pingaarnermik erngup nukinganit.

Aatsitassarsiornermik suliaqarfik pingaartumillu gassinik aniatitsiffiusunik ingerlatsineq eqqarsaatigalugit piffissami 2013-2020 annikillisaanissamut Kalaallit Nunaat imminut pisussaaffilinngilaq. Kisianni Kalaallit Nunaat imminut pisussaattippoq aatsitassarsiornermik ingerlatsinerit nunat tamalaat uuttuutaat nalinginnaasut tunngavigisallu, matumanittaaq Best Available Techniques (BAT) aamma Best Environmental Practices (BEP), pitsaanerpaat naapertorlugit ineriartortitsinissaminut.

COP 15-ip ingerlanerani Kalaallit Nunaata silap pissusaa eqqarsaatigalugu anguniagaasa Danmarkimit nunanillu allanit akuersissutigineqarnissaat, tamatumuunalu nunat tamalaat akornanni ersarinnerulernissap pilersinneqarnissaa, Kalaallit Nunaata sulissutigaa. Nunat tamalaat isumaqatigiissuteqarneranni ersarinnerulernissap anguniarnera ajoraluartumik iluatsinngilaq, tamannali Kalaallit Nunaata silap pissusaa eqqarsaatigalugu anguniagaasa atorsinnaassusiannut sunniuteqanngilaq.

COP 15-imut atatillugu angusat inatsisitigut Kalaallit Nunaannut, Danmarkimut imaluunniit nunanut allanut pisussaaffiliinernik kinguneqanngillat.

14.2 Angallanneq

14.2.1 Kalaallit Nunaata nunarsuarmioqatigiinnut attaveqarnera

Siunissamut isiginiarluni angallannermut assartuiner Mullu politikkip pigineqalernissaa siunertaralugu november 2009-mi Naalakkersuisut pilersippaat Assartuussineq pillugu Isumalioqatigiissitaq.

Assartuussineq pillugu Isumalioqatigiissitap Namminersorlutik Oqartussat aningaasaqarnikkut imminut nammassinnaanissamik anguniagaqarnerat tunngavigalugu suliassaraa Kalaallit Nunaanni assartuussinermit tunngatillugu anguniakkanik suliaqarnissaaq, aammalu anguniakkat taakku qanoq iliorluni piviusunngortinneqarsinnaanerinit takussutissiornissaaq. Naatsorsuutigineqarpoq Assartuussineq pillugu Isumalioqatigiissitap isumaliutissiissutini juni 2010-mi tunniutissagaa.

Assartuussineq pillugu Isumalioqatigiissitap pingaarnertut suliassa qarfiit kinguliiniittut paasinarsitissavai:

- Periutsit imminnut ataqatigiinnerisa, ilanngullugit kiap sumik aalajangersaasernerata, kia sunik aalajangiiffiginnittarnerata aamma pisortanit aningaasaliissutit kimit agguataarneqartarnerisa kinaassusersineqarnissaasa misissoqqissaarneqarnissaa,
- Unamilligassat pingaaruteqartut ineriartortitsinissamullu periarfissat misissoqqissaarneqarnissaat,
- Sakkut suussusersineri nalilersornerilu, iliussissanik toqqaasarneq aamma pingaarnersiuisamut periarfissat,
- Aningaasalersuisoqarfiit avataaneersut aamma aningaasalersuinissamut ilusissat suussusersineqarnissaat,
- Assartuussinermi suliassaqarfiup aaqquissuusaanerata tigussaasumillu ilusiligaanerata misissoqqissaarnissaat nalilersornissaallu,
- Anguniagassanut siunnersuutitik saqqummiussissalluni kaammattuutiminillu tunniussissalluni.

14.2.2 Issittumi SAR

Issittup imartaani umiarsuarnik angalanissamut periarfissat annertusiartornerisigut, imaatigut angallannerup annertusiartorneranut pissutaqaataasoq, ukiuni kingullerni SAR-ip suliniutiginerata atitunerusumik suleqatigiiffigineqarnissaa soqutigineqaleriartorpoq. Sammisag taanna pillugu 2009-mi ataatsimiinnerit marluk Ineqarnermut, Attaveqarnermut Angallanermullu Naalackersuisoqarfiup peqataaffigai. Junimi amerikkarmiut illersornissamut ministeriaqarfiat The Arctic Game-mut Londonimi ingerlanneqartumut qaaqquisuuvoq tassani peqataatitaqarput naalagaaffiit issittup imartaanut soqutigisallit. Pisinnaasutut takorloorneqarsinnaasut arlallit nunat killeqarfii apequtaatinnagit ataatsimoorluni annaassiniarfiusinnaasut, soorlu uuliaarluerujussuarneq aamma umiarsuup takornarianik angallassissutip tiguarneqarnera, misissuataarneqarput. Pisinnaasutut takorluukkanut atatillugu suliassaqarfiit arlallit immikkut suliniuteqarfiusariaqartut suussusersineqarput. Matumani taaneqarsinnaavoq Issittumi Kode (nalunaariaasissaq) qanittukkut pilersinneqartariaqartoq, tassani pineqassallutik issittup imartaani angalanermi nunanit tamalaanit malittarisassiat.

Naalagaaffeqatigiit Issittumi Siunnersuisooqatigiinni siulittaasuunerannut atatillugu Naalackersuisoqarfiup aalajangiussimavaa peqataaffiginiarlugu SAR-mi Task Force, tassani Tromsø-mi nalunaarut tunngaviuvoq. Suliaq tassaavoq issittup imartaani ajunaartoqarnerani SAR-mut atatillugu ikioqatigiittarnissaq pillugu nunat amerlasuut isumaqatigiissutaat sularineqarnissaa. Sulineq siulersorneqarpoq USA-mit aamma Ruslandimit, tassani Naalagaaffeqatigiit aallartitaanni Kalaallit Nunaat peqataavoq. Peqataanerput suliamut tunngasuusimavoq, tassa SAR suliassaqarfittut upalungaarsimanermit atammat. Tamatuma saniatigit Kalaallit Nunaat danskit aallartitaasa ilaanni sungiusaqataasutut peqataasimavoq suliamik ingerlataqartut tamarmik soqutigisaasa sularineqarnissaat qulakkeerneqarsinnaaqqullugu. Oqaatigineqassaaq Kalaallit Nunaanni SAR suleqataaffigineqarmat Grønlands Kommando-mit, Kalaallit Nunaanni Politiinit kiisalu Timmisartumik annaassiniartarfik Kangerlussuarmiittumit. Task Force'p ataatsimiinnera siulleg 2009-mi Washingtonimi decemberimi ingerlanneqarpoq ataatsimiinnerullu aappaa 2010-mi februarimi Moskvami ingerlanneqarluni. Suliaq Nunanut allanut Pisortaqaarfiup aamma Nunanut allanut ministeriaqarfiup kiisalu danskit aallartitaasa Illersornissaqarfimmeersut, Statens Luftfartsvæsenimit, Søfartsstyrelsenimit, Grønlands Kommandomit kiisalu Savalimmiunit peqataaffigineqartup qanimut suleqatigiinnerisigut ingerlanneqarpoq.

Issittumi isumannaallisaanermut tunngatillugu ilanngullugu oqaatigineqarsinnaavoq kalaallit nunaanni umiarsualiviit pinerliiniarfigineqarsinnaaneritut isumannaallisaanermut atatillugu Kalaallit Nunaata septemberimi tikeraartorimmagit amerikamiut Coast Guard-ianneersut. Nunat Tamalaat Akornanni Imarsiortut Kattuffianni (IMO) Naalagaaffeqatigiit ilaasortaapput tassuunalu The International Ship and Port Facility Security Code (ISPS Code) Rigsfællesskabet er medlem af den Internationale Maritime Organization-ip maleruagassaasa malinneqarnissaannut pisussaaffeqarlutik. Taakkua tassaapput maleruagassiat umiarsuarni umiarsualivinnilu isumannaallisaanerup qaffatsinneqarnissaanik siunertaqartut. USA inatsisitigut Kalaallit Nunaannut pisussaaffeqangilaq, kisianni suleqatigiinneq ikiorsiinerlu aqutigalugit umiarsualiviit pingaarnerutillugit pinerliiniartoqarsinnaanerata annikillisarnissaanut ikiuulluni. Tikeraarneq pillugu pisortatigoortumik oqaaseqaateqartoqarnissaa Naalakkersuisoqarfiup suli utaqqivaa, kisianni isumannaallisaanerup qaffasissusiani ajornartorsiuteqartoqangilaq. 2010-mi akisilluni tikeraarnissaq naatsorsuutigineqarpoq.

14.2.3 Assartuussineq pillugu Isumalioqatigiissitaq

Assartuussineq pillugu Isumalioqatigiissitap isumaliutissiissutini 2010-mi aasap ingerlanerani naammassissavaa. Isumalioqatigiissitat kaammattuutaat siunissamut isiginiarluni assartuussineq pillugu politikkissaq siunertaralugu Naalakkersuisut isumaliutersornissaannut aallaaviussapput.

14.2.4 Air Greenlandip timmisartui nutaat

2010-mi upernaap ingerlanerani Air Greenland-ip timmisartuutini Dash 7 pisoqalisut timmisartunik nutaanerusunik Dash 8-nik taarsissagai naatsorsuutigineqarpoq. Peqatigisaanik ingerlatseqatigiiffiup timmisartuutaa Boeing-eq annerusumik Narsarsuarmut timmisartuussinermi atorineqarsimasoq atorunnaarneqassaaq. Naatsorsuutigineqarpoq Air Greenlandip Kalaallit Nunaannut Kalaallit Nunaanniillu timmisartuussisarnini sunniuteqarnerulersissagai, tamatumani Kangerlussuaq pingaarnertut timmisartunut mittarfiussalluni, taamaalillutik Kujataanut Kujataaniillu angalasut Kangerlussuakkoortalissallutik Air Greenland 2010-mi aasap kingorna Narsarsuarmut toqqaannartumik timmisartuussisarunnaarniarmat.

14.3 Nalunaarasuartaatitigut attaveqatigiinneq

14.3.1 Nunat tamat akornanni nalunaarasuartaatitigut peqatigiinneq (Den Internationale Telekommunikations Union, ITU)

Nalunaarasuartaatitigut attaveqarnerup ineriartortinnerata atorineqarneratalu siuarsarnissaat ITU-p anguniagaraa; radiokkut attaveqarnerup siammarsarnerata teknikkikkullu ineriartortinnerata siuarsarnissaa aamma anguniagaralugu. Kalaallit soqutigisaat IT- og Telestyrelsen aamma Ilisimatusarnermi, Teknologimik Ineriartortitsinermilu Ministereqarfik isumaqatigalugit suliarineqartarput.

Nunani assigiinngitsuni frekvensikkut ataqatigiissaarineq/agguaaneq ITU-mi sulinermi Kalaallit Nunaata soqutigisani pingaartinneqarpoq, tassani radarip maligaasaanik Kalaallit Nunaata atuinerani pingaartillugit sinaakutissat aalangersarneqartarlutik. Frekvensitigut kissaatigineqartut pissarsiarineqarnissaat suli ajornartorsiutigineqangilaq. Danmarkip naalagaaffiata inassuteqarnerata kingorna TELE Greenland A/S ROA-mit akuerisaalluni nunat tamat akornanni atuisutut ITU-mut ilannguppoq. Atugassarititaasunik atuneq IT- og Telestyrelsemit aamma

Ilisimatusarnermi, Teknologimik neriartortitsinermillu Ministereqarfimmit kiisalu TELE Greenlandimit akilerneqartarpoq.

Naalackersuisut IT- og Telestyrelsemik aamma Ilisimatusarnermi, Teknologimik Ineriartortitsinermillu Ministereqarfimmik suleqateqarnerat maannakkutut iinnassasoq ilimagineqarpoq.

14.3.2 Qaammataasanut tunngasut

Qaammataasatigut Attaveqatigiinnermi Nunat Tamalaat Suleqatigiiffianni ITSO-mi (International Telecommunications Satellite Organization) suliaqartut tassaapput ataatsimeersuartut, ataatsimiititaliaq siunnersuineramik sulialik aamma allattoqarfeerannguaq ataavartoq. Kingulliullugu taaneqartup Intelatimik piginneqatigiiffik pisussaaffimminik eqqortitsinersoq nakkutigisarivaa, pingaartumik (annaassiniarnerluni attaveqaateqartitsinermi pisussaaffinnut tunngasut) LCO-isumaqatigiissutit nakkutigalugit. Kalaallit Nunaata LCO-isumaqatigiissutai 2013-imi atorunnaassapput. Ajornartorsiutinik siunissami saqqummersoqassagaluarpat Kalaallit Nunaanni qaammataasatigut attaveqarnek qulakkeerniarlugu danskit naalagaaffiat aqutugalugu suliaqarfik taanna sulissuteqartussaassaaq.

Kalaallit Nunaata ITSO-mi soqutigisai IT- og Telestyrelsep aamma Ilisimatusarnermi, Teknologimik, Ineriartortitsinermillu Ministereqarfiup isumagisarai. Naalackersuisoqarfiup nunat tamalaat akornanni suliniuteqarfia, qaammataasaqarneq, nalunaarasuartaateqarnermik aqutsisoqarfik aamma TELE Greenland A/S suleqatigalugit taamatut isumaginnittoqartarpoq.

14.3.3 Nalunaarasuartaatigut attaveqarnek pillugu anguniakkat periusissallu

Inuiaqatigiit kalaallit ullutsinnut naleqquttumik nalunaarasuartaatigut attavimmik nunani suliffissuqarfiusuni allani pigineqartutut qaffasitsigisumik peqarnissaat anguniagaavoq. Taamaalilluni Kalaallit Nunaanni namminermi aamma Kalaallit Nunaannut Kalaallit Nunaanniillu attaveqarnissami piginnaasat naammattut piginissaat unammillernartuuvoq. Nalunaarasuartaatigut sullinneqarnerup pinngitsoorneqarsinnaajunnaaraluttuinnarnera ilutigalugu pilersuinerup isumannaatsuunissaa atorluannissarlu isiginiarneqarnerulerput. Immap naqqatigut kabelip anguniakkanik taakkunannga tapertaasussap pilersinneqarnera siuarsaanermi ilaatigut isiginiarneqassaaq.

Qaammataasanut tunngasuni IT- og Telestyrelsep, Ilisimatusarnermi, Teknologimik Ineriartortitsinermillu Ministeriaqarfiup, TELE Greenland-ip, Ineqarnermut, Attaveqarnermut Angallanermullu Naalackersuisoqarfiup kiisalu Telestyrelsenip akornanni suleqatigiinnissaq isumaqatigiissuteqarpoq. Danmarkip Kalaallit Nunaatalu akornanni attaveqaatitigut pissutsit pillugit suleqatigiissitamik pilersitsisoqarpoq. Kalaallit Nunaanni qaammataasatigut pilersorneqarnermi pissutsit pillugit suleqatigiissitaq ataani allattukkat aallaavigalugit killiffiit pillugit ukiumoortumik nalunaarusiortarpoq:

- Kalaallit Nunaata qaammataasatigut attaveqaatinik atuinerata killiffia.
- Kalaallit Nunaata qaammataasatigut attaveqarnissami pisariaqartilluinngai pillugit ungasinerusoq eqqarsaatigalugu pilersaarutit iluarsartuuteqqinnerat.
- Kalaallit Nunaata qaammataasatigut attaveqarnissami pisariaqartilluinngaasa eqquutsinneqarnissaat anguniarlugu pilersaarutit.

- Akit pisiillu tunniunneqarneranni atugassarititaasut ineriartornerat.
- Ajornartorsiutaasinnaasut ilisimaneqareersut.
- Iliuseqarfiusinnaasutut siunnersuutit.

14.3.4 Nukinnik atuineq

Nunat tamalaat akornanni suleqatigiiffiit attaveqarfigineqartarneri Telestyrelsenip, IT- og Telestyrelsemit aamma Ilisimatusarnermi, Teknologimik Ineriartortitsinermillu Ministeriaqarfimmit isumagineqartarput. Danmarkip Kalaallit Nunaatalu akornanni nalunaarasuartaatitigut pissutsit pillugit ataatsimiititaliami ukiumut marloriarluni ataatsimiittoqartarpoq. Ataatsimiinnerit Kalaallit Nunaanni Danmarkimilu pisarput, Ineqarnermut, Attaveqarnermut Angallanermullu Naalackersuisoqarfik, Telestyrelsen, TELE Greenland A/S, Ilisimatusarnermi, Teknologimik Ineriartortitsinermillu Ministeriaqarfik, IT- og Telestyrelsen kiisalu TDC peqataatitsisarput. ITSO-p tullianik ataatsimeersuarnissaa 2010-imi pisussatut (AP-34) pilersaarutigineqarpoq, Telestyrelsenip naatsorsuutigaa Danmarkip aallartitaatut peqataassalluni. International Telecommunications Unions ITU Plenipotentiary Conference (PP-10) tulliuq 2010-mi oktoberimi ingerlanneqartussatut pilersaarutaavoq.

14.3.5 Qaammataasatigut piginnaasat pineqarsinnaanerat

Qaammataasatigut piginnaasanik piniarnermi TELE Greenland-ip pisiniartarfia ataasiuvoq tassalu Intelsat, 2009-mi attartukkat makkuninnga piginnaasaqarput:

- Qaammataasami IS 903 sammivik 325,5E-mi 108 MHz (transponderet marluk 72 aamma 36 MHz) .
- Qaammataasami IS 907 sammivik 332,5E-mi 72 MHz (transponderi ataaseq 72 MHz).

Piginnaasanik atuineq ukiuni tallimani kingullerni annerulertorujussuuvoq. Maanna 180 Mhz missaanniittut atugassarititaasut illoqarfinnut qaammataasanik atuiffiusunut naammattussatut naatsorsuutigineqarput, immap naqqatigut kabelikkut radiokædikkullu illoqarfiit sinnerisa pisariaqartitsinerat eqqarsaatigalugit tamanna naammassinnaassaaq. Pisariaqalissappat Intelsatimi piginnaasanik amerlanernik pisisinnaanissaaq TELE Greenland A/S-ip naatsorsuutigaa.

Nunatsinnut nunatsinniillu nalunaarasuartaatinik atorneqarnerulernerata kinguneranik Islandip, Kalaallit Nunaata New Foundlandillu akornanni immap naqqatigut 2008-mi kabelilersuisoqarpoq. Peqatigisaanillu TELE Greenland A/S-ip radiokædi piginnaasaqarnerulersippaa oqarasuaatitigut internetikkullu attaveqarnermi piginnaasaqarnerulernermik tamanna kinguneqarpoq.

14.3.6 Immap naqqatigut kabile

September 2009-mi Milton kabelstation New Foundlandimiittoq atoqqaartinneqarpoq. Tamanna Kalaallit Nunaata, Canadap Islandillu akornanni immap naqqatigut kabilimik pilersitsinissamik sivisuumik pilersaarutaasup naammassineqarneranut nalunaaqutaavoq. Tamatuma peqatigisaanik Tele Greenlandip oqaluttuarisaanerani kapitali nutaaq aallartippoq nunarsuarmi avatitsinniittunut attaveqarnissamut nutaanik, taamalu IT-kkut periarfissanut arlalinnut pitsaaneruumik attavilernissamut, periarfissaqalerpoq.

Immap naqqatigut kabeli pilersinneqartoq atorlugu Nunatsinnut Nunatsinniillu attaveqartarnermi piginnaasat siusinnerusukkut takuneqarsimanngisaannartut Kalaallit Nunaanni atorneqarsinnaalerput, IT-llu atorneqarnerulernissaa ammaanpeqarpoq peqatigisaanillu inuiaqatigiinni atueriaaseq tamarmi allanngorluni.

15. Aatsitassanut Ikummatissanullu Pisortaqarfik

15.1 Inatsisitigut tunngaviusoq

Kalaallit Nunaanni Namminersorneq pillugu inatsisip 21. juni 2009-mi atortuulersinneqarneratigut namminersorlutik oqartussat periarfissaqalerput suliassa qarfiit arlaqaqisut tiguneqarnissaannut, matumanittaaq aatsitassanut ikummatissanullu suliassa qarfimmik aamma sullivimmi avatangiisinut suliassa qarfimmik.

Namminersorluni Oqartussaaneermik nutaamik aqqissuussinikkut Kalaallit Nunaanni aatsitassarsiornermik ingerlatsinermit isertitat tamarmik, matumanittaaq kalaallit danskillu oqartussaasuinit akuersissutinit, akileraarutinit, piginnittoqataassutinit allatullu isertitat, Namminersorlutik Oqartussanit isertitaassapput. Taamaattoq aatsitassarsiornermit isertitat ukiumut 75 mio. kr.-init amerlanerugaangata Naalagaaffiup ataatsimoortumik tapiissutai isertitat affaannut naapertuuttumik annikillineqartassapput. Naalagaaffiup Kalaallit Nunaannut tapiissutai 0 kr.-inngorpata Naalakkersuisut danskillu Naalakkersuisuisa akornanni isumaqatigiinniarnert aallartinneqassapput. Isumaqatigiinniarnerni ilaatinneqassaaq Kalaallit Nunaanni aatsitassarsiornermit isertitat agguataarneqarnissaat pillugu apeqqut.

Namminersorluni Oqartussaaneq pingaarutilimmik kinguneqassappat aatsitassarsiornermi suliassa qarfiup Namminersorlutik Oqartussanut siulliutillugu nuunneqarnissaa pingaarutilerujussuovoq. Aatsitassat pillugit ingerlatallu tamtumunnga pingaarutillit pillugit inatsisartut inatsisaat nr. 7, 7. decemberimeersoq 2010-mi januarip aallaqqaataani atortuulerpoq taarsarlugu Kalaallit Nunaanni atortussiassat aatsitassanit pisut pillugit danskit inatsisaat atuuttoq, tak. inatsimmik nalunaarut nr. 368, 18. juni 1998-imeersoq.

15.2 Aatsitassanut ikummatissanullu tunngasutigut ineriartorneq

Kalaallit Nunaanni aatsitassarsiornermi ikummatissarsiornermilu periarfissaasinnaasut siusinnerusukkut naammattoorneqanngitsumik nunat tamalaat akornanni aatsaat taama ukiuni kingullerni soqutigineqalernerat Kalaallit Nunaanni misigineqarpoq. Aatsitassarsiornermik ikummatissarsiornermillu suliffissuaqarfiusunit annerusumik soqutiginninnermi ilaatigut Kalaallit Nunaanni aatsitassarsiornermi ikummatissarsiornermilu periarfissat nittarsaassutigineqarnerujussuat pissutaavoq, ilaatigullu uuliap, aatsitassat saviminissallu akiisa pitsaasumik ineriartornerat pissutaaqataalluni. Aningaasarsiornerup ajornartoorfiunera nunarsuarmi tamarmi atuuttoq, matumanittaaq aatsitassat arlallit niuerutigineqarneranni akit appararnerat, aatsitassarsiornerissamut akuerineqarnissamik qinnuteqaatit akuerineqartullu, suli amerliartuinnartut, amerlassusiinut sunniuteqarsimanngilaq.

15.2.1 Aatsitassanut tunngasut

Qinnuteqaatit kiisalu pīaanissamut ujaasinissamullu akuersissutit amerlassutsimikkut 2009-p naanerani Kalaallit Nunaata oqaluttuarisaanerani aatsaat taama amerlatigipput. Taamatut soqutiginninnermi minnerunngitsumik Kalaallit Nunaanni aatsitassarsiornissamut periarfissat sakkortuumik pilerinarsarneqarnerat ilaatigullu kuultip aatsitassallu suliffissuaqarnermi atorneqartartut akiisa ukiuni arlaqartuni qaffakkiartuaarneri taamatut soqutiginninnermi pingaaruteqarput.

Aningaasarsiornerup ajornartoorfiunera nunarsuarmi tamarmi 2008-mi 2009-milu atuuppoq. Aatsitassarsiornermi ujaasinerup pīaanerullu iluini pilersaarutit aningaasalersorneqannginnerisa nassataraa 2009-mi ujaasinerit kinguartinneqanngikkunik annikillineqarnerat. Ajornartoorneq tamanna pilersaarutiniq arlalinnik eqquisimagaluartoq akuerineqarnissamik qinnuteqatit tunniunneqartullu amerlassusiisa ikilinerannik kinguneqarsimanngilaq. 2010-mi ujaasinermik ingerlatsisoqangaatsiartuqarnissaa naatsorsuutigineqarpoq.

15.2.2 Ikummatissanut tunngasut

2002-miit 2007-imut arlaleriarluni neqerooruteqartitsisoqareersoq kisermaassinissamik akuersissutit qulingiluat tunniunneqarput kiisalu 2008-miit Kalaallit Nunaata kujataata kitaata ammaaffigineqarnera iluatsittoq kisermaassinissamik akuersissutiniq sisamanik nassataqarpoq, 2009-mi naalakkersuinikkut aalajangiunneqarpoq 2010-mi Avannaata Imaani aamma 2012/2013-imi Tunup Imaani neqerooruteqartitsinerit ingerlanneqassasut.

Sumiiffinnut avannarpasissunut taakkununga soqutiginninneq aamma annertuvoq. Qinnuteqarnissamut killiliussap 1. juli 2009 nallernerani nunat tamalaat ingerlatseqatigiiffii 13-it Avannaata Imaanut akuersissutiniq qinnuteqartitsineri qinnuteqarsimapput.

Taamaattumik ujaasinermik ingerlatsiumaneq nunarsuarmi aningaasarsiornikkut ajornartoortoqaraluartoq suli annikillismanngilaq. Taamaalilluni 2009-mi Kalaallit Nunaata imartaani qaartitsilluni sajuppillatsitsisarnikkut paasissutissanik katersisoqarpoq. Qeqertarsuup-Nuussuullu avataani imartani piginnaatitsissutiniq pigisaqartut ujarlernerminni ima ingerlatsisimatigipput ujaasilluni qillerinissanut pilersaaruserneq aallartereersimallugu. Naalakkersuisut akuersissuteqarnissaat tunngavissaatillugu qillerinerit siulliit 2010-mi aasaanerani ingerlanneqalereersinnaapput. Kalaallit Nunaata iluani paasiniaanermut ingerlatseqatigiiffiit milliardilikkaanik aningaasalersuinerat Kalaallit Nunaata periarfissaqarluarneranik upperinninnermut takussutissaavoq.

15.3 Nunani tamalaani aatsitassarsiornermut tunngasuni akuuneq

Aatsitassanut Ikummatissanullu Pisortaqarfik nunat tamalaat akornanni ataatsimiiffiusartuni naleqquttuni akuuvoq Kalaallit Nunaanni aatsitassarsiornermik ingerlatsinerit nunani tamalaani periutsinut avatangiisinut tunngasunut uuttuutit, teknologiit nutaat allallu suli ineriartortinneqartut eqqarsaatigalugit pitsaanerpaamik malinnaanissaq pillugu.

Issittumi Siunnersuisooqatigiit iluanni ilisimasanik avitseqatigiinnerni paasisimalikkanillu paarlaateqatigiittarnerni Aatsitassanut Ikummatissanullu Pisortaqarfik peqataavoq taamaalilluni qularnaarniarlugu nunat Issittumiittut tamarmik assigiimmik pitsaassusilimmik isumannaallisaanermut, peqqissutsimut avatangiisinullu tunngasuni periuseqarnissaat taamaalilluni

Kalaallit Nunaata aatsitassarsiornermut tunngasuni unammilleqataasinnaassutsi pigiinnarniassammagu mianerisassat siuliani taaneqartut akiginagit.

Aatsitassanut Ikummatissanullu Pisorta qarfiup aamma ukiut ingerlanerini suliniutigisimavaa avataani uuliasiorneq eqqarsaatigalugu paasissutissanik paarlaasseqatigiiffiusussamik nunat avannarliit oqartussaasuisa naapittarfeqarnissaat.

Naapittarfinni qulaani taaneqartuni ingerlaavartumik peqataanerup saniatigut suliniutit nunanut tamalaanut sammititat ataasiakkaat Aatsitassanut Ikummatissanullu pisorta qarfiup 2009-mi peqataaffigai. Assersuutigalugu Aatsitassanut Ikummatissanullu Pisorta qarfiup peqataaffigaa nunat OLT-mut ilaasut Avatangiisinut Sunniutinik Nalilersuineramik sammisaqarnerat.

Pisorta qarfiup aammattaaq, infrastrukturstyrelsen aamma danskit oqartussaasoqarfii allat kiisalu nunat issittumiittut allat, peqatigalugit peqataaffigaa Issittumi ajornartorsiornerit sungiusarfigineqarnerat amerikami 'National Intelligence Council'-ip aqqissuussaa. Tamatumani siunertaavoq silap pissusaata allanngorneratigut naalagaaffiit issittumiittut allallu ingerlatallit akornanni attaveqatigiinnerannut qanoq sunnuteqarnissaaata misissuiffigineqarnissaa upalungaarsimaneq ajutoornerillu aqutsivigineqarnissaa pingaarnertut siunertaralugu.

Kiisalu silap pissusaa pillugu Københavnimi ataatsimeersuarnerup saniatigut ingerlanneqartoq: "In The Eye of Climate Change" Aatsitassanut Ikummatissanullu Pisorta qarfiup peqataaffigaa. Siunertaavoq aningaasarsiornikkut ineriartortitsinissamik, matumanittaaq aatsitassarsiornermik ingerlatsineramik iluaquteqarnermillu, Kalaallit Nunaata pissutissaqavissumik pisariaqartitsinerata ersersinneqarnissaa.

15.4 Kimberley-mi suliap Akuersissutigineqarnerani aqqissuussinermut Kalaallit Nunaata peqataanera (KPCS)

Kalaallit Nunaanni aligoqqinnik ujarlerneq ukiuni kingullerni soqutigineqaleriartorpoq. Taamatut ujarlernikkut aligoqqeqarfiit arlaqartut nassaarineqarput.

Kalaallit Nunaanni aligoqqinnik ujarlerneq soqutiginarnerulersinniarlugu Kimberley-mi Suliap akuersissutigineqarnerani aqqissuussinermut (KPCS) Kalaallit Nunaat peqataasutut nalunaarsorneqartariaqarpoq. Aligoqqiit Kalaallit Nunaanneersut avammut tuniniarneqarsinnaaneranni tamanna piumasaqaataavoq.

Taamanikkut Naalakkersuisuusunit piginnaatitsissut tunuliaqutaralugu Nunanut Allanut Pisorta qarfik Danmarkimilu nunanut allanut ministeria suleqatigalugit Aatsitassat Ikummatissallu pillugit Pisorta qarfiup Kalaallit Nunaata KP-mi KPCS-imi peqataanissaanut periarfissai aallarniutaasumik misissorlugit aallartippai.

KP-p ukiumoortumik peqataasunit tamanit peqataaffigineqartumik ataatsimiinnera Namibiami oktober 2009-mi ingerlanneqartoq peqataaffigaa EU'p aallartitaanut peqataasutut . Kommissiوني aqutigalugu kalaallit aallartitaat suleqatigiinni matoqqasuni peqataasarput, taamaalillutillu KPCS-imi peqataanermi piumasaqaataasut qanimut ilisimalersarlugit.

16. Inuussutissarsiornermut Suliffeqarnermullu Naalakkersu-isoqarfik

16.1 Inuussutissarsiorneq

Nunani avannarlerni nunanilu avannarlerni killerni inuussutissaqarnermut tunngasut nunallu immikkoortuini anguniakkanut tunngasut inuussutissarsiorneq pillugu suliaqarfiup ataaniipput. Inuussutissaqarnermut tunngasunut ilaatigut ilaapput avannaamioqatigiit takornariaqarneq pillugu suleqatigiinnerat nunallu immikkoortuini ilaallutik killeqarfiit eqqaanni suleqatigiinneq Avannaamioqatigiit Atlantiku qulaallugu Suleqatigiiffiat (NORA) aamma Nunat Avannarliit Killiit Aningaasaateqarfiat.

16.1.1 Nunani Avannarlerni Siunnersuisooqatigiinni inuussutissaqarneq pillugu anguniakkani suleqatigiinneq

Nunat Avannarliit Siunnersuisooqatigiivini (www.norden.org) siulitaasoqarfik Islandip Sverigemiit 2009-mi tiguaa. Islandip siulittaasoqarfiunerata nalaani sulineq ingerlanneqarpoq qulequtaralugu 'Det nordiske kompas' immikkut sammisaralugu ilisimatusarnerup nutaaliernerullu, minnerunngitsumik silap pissusaa pillugu, nukissiuutit pillugit avatangiisillu pillugit suliaqarfinni sakkortunerusumik suleqatigiinnissaq.

Siulittaasoqarfiup suliaasanut pilersaarutaani pineqarput makku:

- Nunat Avannarliit Ingerlatigisaat (Nordens Drivkraft) – sammillugu Nunat Avannarliit unammillersinnaassusiat pikkorissuseq ilinniartitaanermik tunngavilik, ilisimasanik avitseqatigiinneq, nutaaliorneq, naleqqussarsinnaassuseq aamma suliniuteqarneq.
- Nunat Avannarliit Nakooqtaat (Nordens Styrke) – sammillugu pilersitsisinaanerup nutaaliorsinnaanerullu ataatsimoorluni kajuminnalersitsinissamut aallaavik. Assigiinngitsunik suliallit pilersaarusiornissaasa suliniutiginera kulturip, ilisimatusarnerup suliaasinissinnaasut ataatsimootinneqarnissaat siunertaralugu.
- Nunat Avannarliit Silap pissusaanut akisussaassuseqarnerat (Nordens Klimaansvar) - nukissiuutit ataavartut nunarsuarmi sumiiffinni sapinngisamik amerlanerpaani atorneqarsinnaaqullugit nunat avannarliit immikkut ilisimasaat atorneqassapput. Taamaattumik europap nunallu tamalaat nukissiuutit pillugit suleqatigiinneranni nunat avannarliit suleqataaniarput avatangiisinut teknologiinik ineriartortitsinissaq, pingaartumik assartuussinerup iluani, siunertaralugu suliniutinik aallartitsinikkut.
- Nunat Avannarliit Nunarsuarmioqataasut (Et Globaliseret Norden) – immap illersorneqar-nissaa issittumullu tunngasut pillugit nunanik sanilerisanik kitaaniittunik, pingaartumik Canadap kangimut sineriaaniittut, Skotland aamma Irland akornanni suleqatigiinnissaq sammillugu. Ilisimatusarneq nutaaliernerlu pillugit suleqatigiinnissaq sammineqarpoq. Tamatumasaniatigut Nunat Avannarliit Atlantiku pillugu suleqatigiinnerat suli pingaartinneqarpoq.

16.1.2 North Atlantic Tourism Association (NATA)

Suliniutinut atugassiissutit DKK 2 mio.-nik aningaasartaqartut NATA-p aqutarai, taakkulu nunani marlunni pingasuniluunniit takornariartitsiner-mut attuumassuteqartunut tapiissutitut agguaanneqarsinnaapput. NATA-p aamma Vestnorden Travel Mart-ip ingerlanneqarneranni aningaasartuutit nunat pineqartut takornariartitsiner-mut siunnersuisooqatigiivinit akilerneqartarput.

Aningaasarsiornerup ajornartoorfiunerata, pingaartumik Islandimik eqquisup, kingorna ukiuni kingullerni marlunni NATA-p sulinerata nalilersorneqarnissaa kissaatigineqaleriartorpoq siulersuisut sunniteqarnerulernissaat NATA-llu suliniteqarfiisa tigussaasuunerulersinneqarnissaat siunertaralugit. Nalilersuineq pissaaq siulersuisuni ilaasortat qulingiluaasut akissutiminnik oqqussinerisigut siulersuisullu aaqqissuuteqqinneqarnissaannut NATA-llu sammisaata pingarnerup nassuiaqqinnissaanut tunngaviussalluni. Tamatuma saniatigut Islandip kissaatigaa Islandip NATA-mut akileeqaataassutigisagai 50%-imiissimagaluartut appaartinneqassasut.

16.1.3 Uumassusilinnit isumalluutit pillugit nunat tamalaat isumaqatigiissutaat

Pingortitami uumassusilinni assigiinngiaassuseqarneq pillugu isumaqatigiissut (Rio-mi isumaqatigiissut) Kalaallit Nunaata atsiorsimavaa tamannalu tunuliaqutaralugu uumassusilinnit isumalluutit pillugit inatsit nr. 20, 20. november 2006-imeersoq suliarisimallugu. Inatsimmi allassimavoq Kalaallit Nunaanni uumassusilinnit isumalluutit teknikkikkut atorneqarsinnaaneri tunuliaqutaralugit iluanaarutinit Kalaallit Nunaat naammaginartumik pissarsissasoq.

Nunat avannarliit, taakkununga ilaalluni Danmark, kingornatigut atsiorsimavaat ”The International Treaty on Plant Genetic Resources for Food and Agriculture (ITPGRFA)” . Isumaqatigiissut isumaqarpoq naasut taakkulu taamaaqataasa pingortitami naasartut pinngoqqaatitigut isumalluutitaat inuussutissaliornermi naatitsinermilu atorneqarsinnaasut aammalu pingortitami uumassusilinni assigiinngiaassuseqarneq pillugu isumaqatigiissumi pineqartunut ilaassanngitsut aammalu ilisimatusarnermi, kinguaassisitsinermi inuussutissaliornermilu atorneqarsinnaasasut. Kalaallit Nunaata ITPGRFA atsiqataaffigisimangilaa nunamut sivisuumik naasorissaasoqarfusimangitsumut annikitsuinnarmik soqutiginaateqarmat.

Taamaattoq ITPGRFA’i nunat avannarliit NordGen ataani pinngoqqaatinit isumalluutit piunnartinneqarnissaat pillugu suleqatigiinnerannut pingaaruteqarpoq. Taamaattumik pinngoqqaatinit pigisat ataatsimoorullugit katersanut qanoq annertutigisumik ilanngunneqarsinnaanerat pillugu NordGen-imik isumaqatigiissut Kalaallit Nunaata atsiortussaassavaa. Isumaqatigiissutip kalaallit inatsisaanni ilisimatusarneq, tunisassiorneq, kinguaassisitsinerlu atorunnaarsissavai, kisiannili uumassusilinnik (genteknikki ilanngullugu) teknik atorlugu ilisimatusarnissaq pinngoqqaatitigullu isumalluutit atorneqarnissaat immikkut aalajangiivigigallarneqarnissaat imarissavaa.

16.1.4 Nunani avannarlerni nunat immikkoortuini politikikkut suleqatigiinneq

Kalaallit Nunaata nunani avannarlerni nunat isorliunerusut pillugit suleqatigiinnermi Atlantikup avannarpassissuani NORA-mi killeqarfiit pillugit suleqatigiinneq soqutigisarineruaa. NORA suliniutit sammisut nunat killeqarfiini suleqatigiinnikkut ataatsimiititaliat arfineq pingasuusut ilagaat. Ataatsimiititaliap Kalaallit Nunaata, Savalimmiut, Islandip kiisalu Norgep sineriaata akornanni suleqatigiinneq ineriartortitsinerlu nukittorsarpai.

Nunat immikkoortuini suleqatigiinnermut atugassiissutit DKK 30 mio. missaanniipput, taakkulu affaasa missaat killeqarfiit qanittuini suleqatigiiffinnut atorneqartarput.

Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisoqatigiivini danskit siulittaasoqarfiuneranni suliassatut pilersaarutit ilusilersorneqarnerat Kalaallit Nunaata suleqataalluni peqataaffigisimavaa.

Taamaalilluni suliassatut pilersaarutini ilaatigut immikkut sammineqarpoq atlantikup avannaaniittut suleqatigiinnissamut periarfissaasa ineriartortinneqarnissaat.

Nunat immikkoortuini inuussutissarsiornermullu suleqatigiinnermi 2009-mi atugassiissutit 470.000 kr.-it missaanniissimapput nalunaarusiat sularinissaannut atugassat, taakku NORA-mi nunanillu sanilerisanik suleqateqarnissamut periarfissanik OECD-p misissueqqissaarnissaanut tunuliaqutaassallutik.

16.1.5 Nunani Avannarlerni Atlantiku ikaarlugu suleqatigiinneq (NORA)

NORA-p pingaarnertut siunertaraa atlantikup avannaani nunani aningaasarsiornerup ineriartortinneqarnissaanik nukittorsaanissaq. tamanna ilaatigut pissaaq periusissat arlallit suliniutiginerisigut ilaatigullu suleqatigiilluni suliniutinut nunanit NORA-mi ilaasunit sisamanit peqataaffigineqartumut aningaasatigut tapersiinikkut.

'Periusissatut suliniutit' 2009-mi pingasunik sammisaqarfiupput.

Siullertut Nunat atlantikup avannaaniittut innuttaqassutsikkut unammilligassaat.

Ataatsimeersuarnermi 'Challenged By Demography', oktoberimi Altami ingerlanneqartumi, NORA-mut atasuni, atlantikup avannaani sinerianni innuttaasut ikittuinnaasutut ilisarnaatillit, innuttaqassutsikkut unammilligassat pingaarnertut sammineqarput. Kalaallit malunnarluartumik peqataapput.

Aappaatut atuakkap 'Climate Change – and the North Atlantic' saqqummersinneratigut silap pissusaa pillugu Københavnimi ataatsimeersuarnerup pinngilaattaani nunat tamalaat silap pissusaa pillugu oqallinneranni nunat atlantikup avannaaniittut isumaat NORA-p saqqummiuppai.

Pingajuattut NORA-mi ilaasut OECD-mit misissuiffigeqqissaarneqarnissaat NORA-p aallartissimavaa, naatsorsuutigineqarpoq taanna 2010-p naalernerani nunat atlantikup avannaaniittut naalakkersuinnikkut aningaasarsiornikkullu suleqatigiinnerisa nukittorsarneqarnissaanut kaammattuutunik arlalinnik naggaserneqarumaartoq. Tassunga atatillugu 2010-mi januarip naanerani OECD-meersut Kalaallit Nunaanniinniarput.

NORA-p nunat illugiitillugit suleqatigiissitsinera sakkortusarniarlugu nunani avannarlernit nunanilu sisamaasunit taakkunani peqataasunit NORA-p aningaasaqarnikkut tunngavia nukittorsarneqassasoq kissaatigineqarpoq. Nordisk Ministerrådi NORA-p 2010-mi missingersuutaanut katillugit DKK 6,27 mio. koruuninik tapiissuteqarpoq. Tamatuma saniatigut nunat taakku sisamat peqataasut katillugit 1,7 mio. koruuninik tapiisarput, taakkunannga 250.000 koruunit Kalaallit Nunaanni tapiissutaasarlutik.

NORA katillugit 22,7 mio. DKK-it nalinginik 2009-mi qinnuteqaatinik tigusivoq, naatsorsuutigaaalu suliniutit 26-t katillugit DKK 4,7 mio. koruuninik naleqartut akuerissallugit. Imaani isumalluutit takornariaqarnerullu ineriartortinnissaannik, nunat immikkoortuini nutaaliorsinnaanermik pilersaarusiornermillu aamma IT atorlugu attaveqatigiiffeqarnissamik suliniutit arlaqartut 2009-imi suliniutaapput. Suliniutit ukioq manna akuerineqartut aqqanillit Kalaallit Nunaata toqqaannartumik peqataaffigai.

Pissusiviusunik paasiniaalluni suliniut oktober 2008-mi naammassineqartoq tunngavigalugu kitaani nunanik sanilerisanik suleqateqarneq ukiumi qaangiuttumi NORA-p malunnarluartumik nukittorsarniarimavaa. Naatsorsuutigineqarpoq ineriartorneq taanna 2010-mi suli annertusarneqassasoq, tassa Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivini danskit

siulittaasuuffeqarneranni sulinissamut pilersaarutini NORA immikkut ersarissarneqarmat, taassuma atlantikup avannaamiut suleqatigiinnerannut Nunallu avannarliit kimmuk sanilerisaannut, pingaartumik Canadamik aamma Skotlandimik, suleqateqarnermut tunngatillugu ataqatigiissaarisutut inissisimanerata nukittunerulernissaa kissaatigineqarmat. NORA suliniutit ineriartortinnissaannut tapersiinnermigut aamma suliniutinut kingusinnerusukkut EU-p suliniutaanit Northern Periphery Programme (NPP) tapiiffigineqarumaartunut pingaaruteqartorujussuuvoq.

NORA-p suliniutaani kalaallit peqataanerat annertusiartorpoq. NORA-p immikkut paasisitsiniaanermigut ineriartorneq tamanna nukittorsarniarsimavaa 2010-mullu iliuusissanut pilersaarummi anguniagaq taanna ersarissarneqaqqissimavoq, tassa NORA-p 2010-mi immikkut suliniuteqarnikkut qularnaarniarmagu nunarsuup immikkoortuani tassani ikittukkuutaarlutik innuttaasut maannamumiit annertunerusumik suliniutit suleqatigiiffiusut ingerlannerini peqataasalernissaat.

Kalaallit Nunaanni Takornariaqarnermut Inuussutissarsiutinullu Siunnersuisooqatigiit NORA-p Kalaallit Nunaanni immikkoortoqarfiani allaffiatut atugaavoq.

16.1.6 Nunat Avannarliit Killiit Aningaasaateqarfiat (VNF)

Nunat Avannarliit Killiit Aningaasaateqarfiata VNF-ip nunani avannarlerni killerni inuussutissarsiutitigut ineriartorneq siuarsarniarlugu nunat avannaamioqatigiit aningaasaateqarfiatut sulivoq. Sulinermini sakkui annerusumik tassaapput; suliffeqarfinnik pilersitsinerit, nunani avannarlerni killerni allani suliffeqarfinnik allanik suleqateqarnerup ineriartortinnerani aningaasanik taarsigassarsitsisarnertit. Aningaasaateqarfiup 1988-imi aallartinneraniilli Kalaallit Nunaat peqataavoq, suliffeqarfiillu arlaqaqisut aningaasanik taarsigassarsipput.

2009-mi Kalaallit Nunaannit qinnuteqartunut arfinilinnut VNF DKK 22,475 mio.-nik taarsigassarsitsisimavoq. Takornariaqarnermik sullissinermillu inuussutissarsiutinut taarsigassarsitsisinerit matumani pineqarput. VNF-ip 2006-miit 2008-ip tungaanut suliniutit pilersaarutaani Kalaallit Nunaat sallerpaavoq. 2010-2011-mut suliniutinut pilersaarut nutaaq VNFp nittartagaani www.vestnorden.is. atuarneqarsinnaapput.

16.2 Suliffeqarneq

16.2.1 Nunani tamani sulisartut kattuffissuat, International Labour Organisation (ILO)

Isumaqatigiissutit kinguliani taaneqartut ukiut tamaasa nalunaarusiuutigineqartarput:

- Sapaatip akunnerata ingerlanerani qasuersaarfeqarneq (suliffissuit) pillugu isumaqatigiissut, 1921 (Nr.14)
- Sulisoqarneq pillugu isumaqatigiissut sakkortusisap, 1930 (Nr. 29)
- Sulisoqarneq pillugu isumaqatigiissut sakkortusisap atorunnaarsinnera, 1957 (Nr.105)
- Sapaatip akunnerata ingerlanerani qasuersaarfeqarneq (Niuerneq Allaffissornerlu) pillugu isumaqatigiissut, 1957 (Nr.106)

Aammattaaq ILO-p tunngaviusumik isumaqatigiissutaasa arfineq-pingasusut ilaasa sisamat Kalaallit Nunaanniit ilannguffigineqarnissaat siunertaralugu piareersaalluni sulinerit Nalakkersuisut aallartissimavaat:

<i>Isumaqatigiissut nr.</i> 98	Ataatsimoorluni	peqatigiillunilu
<i>Isumaqatigiissut nr.</i> 100	Assigiimmik sulianik	suliaqarnermi angutit arnallu assigiimmik aningaasarsiaqartitaanissaannut tunngasoq.
<i>Isumaqatigiissut nr.</i> 138	Sulisinnaatitaanermi	ukiukinnerpaaffissaq.
<i>Isumaqatigiissut nr.</i> 182	Meeqqat sulisinneqartarneranni	suliat ajornerpaat inerteqqutaalernissaat ingerlaannartumillu tamatuma suliniuteqarfiginissaa.

ILO-p tunngaviusumik isumaqatigiissutaanut qulaani allassimasunut Kalaallit Nunaata 2010-p ukiuata affaani siullermi akuersissuteqarnissaa naatsorsuutigineqarpoq.

16.3 Inuussutissalerinermi suliassaqarfik

Inuussutissalerinermi immikkoortortaqarfik suliniummut ”Ny Nordisk Mad” aqutsisooqatigiinni Helsingforsimi ulluni 2. – 4. juni 2009 peqataasimavoq. Suliniutip ingerlanera pillugu inaarutaasumik nalunaarusiaq oqaaseqateqarfigineqarpoq piffissamullu suliniuteqarfissamut nutaamut (2010-2012) Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivnut qinnuteqaat nutaaq suliarineqarluni. Hotel Arctic-imut Ilulissaniittumut 2009-mut Nersorinninniut nunat avannarliit Reykjavikimi ulluni 16.-17. November ataatsimeersuarneranni tunniunneqarpoq. Suliniuteqarfiup sivitsorneqarnerani suliniutip aqutsisooqatigiivini Inuussutissalerinermi immikkoortortaqarfiup peqataanissani naatsorsuutigaa. Paasissutissat amerlanerusut uaniippat www.nynordiskmad.org.

Islandimi, Savalimmiuni aamma Kalaallit Nunaanni inuussutissalerinermi oqartussaasut akornanni suleqatigiinnerup annerulersinnissaanut NORA aningaasatigut tapersiissuteqartinneqarpoq. Suleqatigiinnerup siunertarai nunat ataasiakkaat inuussutissalerinermi piginnaasaasa pingarnerit atorluarneqarnissaat aammalu nunat nunallu pingajuusut, soorlu EU, akornanni eqqussuineri/annissuineri inuussutissalerinermi maleruagassat ataqatigiissaarneqarnissaat, taamaaliornikkut nunat taakku akornanni niueqatigiinneq EU-mullu annissuineq pitsaanerulersinniarlugit. Suliniut aallaqqaammut oktober 2010-p tungaanut ingerlassaaq. Paasissutissat amerlanerusut uaniippat www.nora.fo.

17. Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfik

17.1 Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivisa iluani suleqatigiinnermut tunngasut

17.1.1 Peqqinnissaqarfimmi pitsaassutsimik uuttuineq

Peqqinnissaqarfimmi pitsaassutsimik uuttuineq pillugu Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivisa suliniutaat Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfiup peqataaffigaa. Naalackersuisoqarfiup peqataaffigai ilaatigut aqutsisooqatigiit, ilaatigullu 'Suussutsimut? nappaatinullu aalajangersimasunut malunniutit pillugit Suleqatigiissitaq (Arbejdsgruppen omkring generiske og sygdomsspecifikke indikatorer)' ilaatigulluttaaq 'napparsimasut isumannaallisaavigineqarnerat pillugu Suleqatigiissitaq (Arbejdsgruppen omkring patientsikkerhed)'. Aqutsisooqatigiit siunertaraat nunani avannarlerni nunagisami peqqinnissamut oqartussaasut aamma Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivisa akornanni suleqatigiissitallu ingerlatsineranni atassuteqaataanissaq. Suleqatigiissitat suliarissavaat malunniutitut siunnersuutit nalunaarsuineranut aammalu peqqinnissaqarfiit sullissinerisa pitsaassusaanik nakkutilliinermut tunngaviulersinnaasut.

Aqutsisooqatigiit aamma 'Suussutsimut? nappaatinullu aalajangersimasunut malunniutit pillugit Suleqatigiissitaq' oktober 2009-mi ataatsimiinneranut Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfik ataatsimiisitsisuuvoq.

'Suussutsimut? nappaatinullu aalajangersimasunut malunniutit pillugit Suleqatigiissitaq (Arbejdsgruppen omkring generiske og sygdomsspecifikke indikatorer)' Nordisk Medicinalstatistisk Komité (NOMESKO) suleqatigalugu saqqummersippaa kræfteqarnermut, qaratsakkut aanaartoornermut aamma anernikilliortarnermut malunniutit akuerisaagallartut pillugit nalunaarusiaq. Nalunaarusiaq taanna 2010-mi upernaakkut saqqummissaaq. Naatsorsuutigineqarpoq sulineq tamarmiusoq naammassineqassasoq nunat avannarliit ataatsimoorlutik 2010-mi ukiakkut Københavnimi ataatsimeersuarneranni".

17.1.2 Nunani Avannarlerni qarasaasiakkoortumik nakorsaatisannut allagartat (Nordisk eHelseforum)

Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfiup peqataaffigaa qarasaasiakkoortumik nakorsaatisannut allagartat pillugit Nordisk eHelseforum-imi sulineq. Sulineranut tassunga aallaaviusoq tassaavoq qarasaasiakkoortumik nakorsaatisannut allagartat nunat avannarliit atoriinngikkunikkit atulernissaannik pilersaaruteqarnerat. Taamaattumik nunat killeqarfii apeqqutaatinnagit qarasaasiakkoortumik nakorsaatisannut allagartat atorneqalernissaannut periarfissat killiliissutillu misissornissaat pisariaqartinneqarpoq. Nordisk eHelseforum-ip suliarisimavaa 'Nunani Avannarlerni nunat killeqarfii apeqqutaatinnagit qarasaasiakkoortumik nakorsaatisannut allagartat' pillugit nalunaarusiaq. Tamatuma saniatigut Naalackersuisoqarfiup peqataaffigisimavaa Nordisk eHelseforumip oktober 2009-mi Reykjavíkimi ataatsimiinnera.

17.1.3 Peqqissutsikkut upalungaarsimaneq pillugu nunat avannarliit suleqatigiinnerat (Svalbardgruppi)

Svalbardgruppip 2009-mi ataatsimiinnera Peqqissutsimut Naalackersuisoqarfiup peqataaffigaa. Ataatsimiinneq Nordic Health Preparedness Conference-p 2009-mi septemberimi Danmarkimi ingerlanneqartup ingerlanneqarneranut atatillugu pivoq. Ataatsimeersuarnermi sammineqarput ilaatigut H1N1 nualluut nunarsuarmi tamarmi tuniluuttoq, pingaartumik uummatinik annaassineq pillugu 'Bornholm saves lives'-imiit nalunaarusiaq, aamma ajunaarnerni annertungaatsiartuni Øresundi ikaarlugu Region hovedstadenip aamma Region Skåne akornanni pinasuartariaqartunut upalungaarsimaneq.

17.2 Issittumi suleqatigiinneq

17.2.1 Arctic Human Health Expert Group

Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfiup sinniisoqarfigaa Issittumi Siunnersuisooqatigiit 2009-mi pilersitaat Arctic Human Health Expert Group (AHHEG). AHHEGp suliaasaqarfiini pingaarnarpaapput tarnikkut peqqissuseq, imminortarnej, nerisassat, peqqinnissaqarfik aamma peqqissutsimi naligiinnginneq. 2012-ip tungaanut Kalaallit Nunaata Canada siulittaasoqarfigeqatigaa. 2009-mi AHHEG inissitsiterluni ataatsimiippoq ataatsimiinnertaaq alla ukioq taanna ingerlanneqarpoq. Suleqatigiissitap sulinissaanut pilersaarut suliaasaqarfiillu pingaartitassat november 2009-mi Issittumi Siunnersuisooqatigiinnit akuersissutigineqarput.

17.2 Pitsaaliuineq peqqissutsimillu siuarsaneq

Juli 2009-mi Peqqissutsimut Naalakkersuisoqarfiup peqataaffigaa '14th International Congress on Circumpolar Health' Canadami Yellowknife-mi ingerlanneqartoq. Ataatsimeersuarneq aaqqissuunneqarpoq Nunat tamalaat issittumut ukiorititaata (International Polar Year) ataani qulequtaralugu 'From Research to Action'. Peqataanermi siunertaavoq immikkoortortat akimorlugit suleqatigiinnermi ilisimasanik paasisimasanillu katersuinissaq. Ataatsimeersuarnerup nalaani Kalaallit Nunaanni pitsaaliuinermik suliaqarnerup qitiusumik sumiiffinnilu aaqqissuussaana nittarsanneqarpoq.

17.2.3 Ikiaroorartut aannajaarniutillu

Nordisk Narkotikaforumip ukiumoortumik ataatsimiinnerani Islandimi ingerlanneqartumi PAARISA peqataavoq. Ataatsimiinnermi sammineqarput pitsaaliuineq inuusuttunillu atornerluisunik katsorsaaneq. Ataatsimiinnermut atatillugu peqataasunit pulaarneqarpoq inuusuttunik atornerluisunik katsorsaavik.

Aannajaarniutit pillugit Nunat Avannarliit 2009-mi ataatsimeersuarnerat Sverigemi Visbymi ingerlanneqarpoq. Imigassaq Ikiaroorartorlu pillugit Siunnersuisooqatigiit siulittaasuat peqatigalugu PAARISA peqataavoq. Pingaarnertut sammisaavoq: 'Unga (16-30 år) och riskförebyggande drogpolitik' (immaqa inuusuttut aamma pitsaaliuilluni ikiaroorartorlu pillugu politikki).

Ataatsimiinnerup nalaani imigassamik atornerluinerup annikillisinniarneqarnerani Kalaallit Nunaata angusai malunnarluartut nittarsanneqarput.

17.2.4 Meeqqanik naalliutsitsinerup sumiginnaanerullu pitsaaliorneqarnerat

Meeqqanik Naalliutsitsineq Sumiginnaanerlu Akiorniarlugit Nunani Avannarlerni Peqatigiiffiup (Nordisk Forening mod Børnemishandling og Omsorgssvigt (NFBO)) siulersuisui 2009-mi aprilimi ataatsimiippat PAARISA-mi siunnersortimit Kalaallit Nunaat sinnisuutitaqarluni. Maannakkut ataatsimeersuarnerit arfinilissaata pilersarusiorneqarnera suliarineqarpoq, taanna Københavni ingerlanneqassaaq qulequtaralugu "Inuiaqatigiit allanngoriartortut - meeqqat inuusuttullu ajornartorsiortitat? (Samfund i forandring – børn og unge i klemme?)". Ataatsimeersuarnermi siunertat pingaarnersaraat meeqqat isumannaallisaavigineqarnissaat inerilluarnissaallu. Ataatsimeersuarnermi siunertaq alla tassaavoq ataatsimeersuarnermi peqataasut assigiinngissitaartunik suliallit akornanni attaveqatigiinnerup pilersinneqarnissaata tapersorsomissaa

kiisalu suliassaqarfimmi ilisimasanik paasisimasanillu nittarsaassineq, paarlaateqatigiinneq oqallinnerlu.

17.2.5 Imminortarnerup Pinngitsoortinniarnera (pitsaaliornera)

Ulluni 7. – 8. november 2009 Naalackersuisunit ingerlanneqarpoq imminortarnerup pitsaaliornera pillugu issittormiunik isumasioqatigiissitsineq ”Neriunneq Nukissaqarnelu Imminortarnerup Pinngitsoortinniarnera (Hope and Resilience in Suicide Prevention”). Isumasioqatigiissitsinermut PAARISA aaqqissueqataavoq. Isumasioqatigiissitsinermi sammineqarpoq issittoqarfimmi ilisimatuut, politikerit ulluinnarnilu suliaqartut akornanni pasisimalikkanik paarlaasseqatigiinnissaq.

Isumasioqatigiissitsinermut atatillugu peqatigisaanik issittoqarfimmi inuusuttut naapeqatigiippat. Inuusuttut peqataasut inaarutaasunik ataatsimoorluni saqqummiussinerni peqataapput peqataasullu allat naligalugit aalajangiisartunut kaammattuutiminnik tunniussillutik. Imminortarnerup pitsaaliorneqarnissaa pillugu amerlasuunit sammineqarpoq meeqqat kinguaassiuutaannik atornerluisarnerup sumiginarneqartarnerisalu akiorniarneqarnissaasa pingaassusia. Sammisaaq alla pingaarutilik tassaa voq imminortarnermik pitsaaliuiniarluni sulinermi ataatsimoorluni unammilligassarisaq iluaqusiiviginarlugit suliniutit kulturimut sumiiffinnullu naleqqussakkat pingaaruteqarluinnarnerat. Isumasioqatigiissitsinermiit nalunaarusiaq 2010-p aallartinnerani naammassineqarsimassasoq naatsorsuutigineqarpoq.

18. Isumaginninnermut Naalackersuisoqarfik

18.1 Isumaginninnermi suliassaqarfik

Nunani avannarlerni nunallu immikkoortuini imminnut naalackersortuni isumaginninneq pillugu suleqatigiinneq Nunani Avannarlerni Isumaginninneq Peqqissuserlu pillugit Ministerit Siunnersuisooqatigiivini (MR-S), Nunani Avannarlerni Isumaginninneq pillugu Ataatsimiititaliami (EK-S), tassungalu attuumassuteqartumi ingerlatsinermut suleqatigiissitaliami (EK-S administrationsgruppen-imi), Innarluutilit pillugit anguniakkanut Nunat Avannarliit Siunnersuisooqatigiivini kiisalu Nunani Avannarlerni Attaveqataasutut suleqatigiiffimmi pisarpoq. Suleqatigiiffinni pineqartuni tamani Kalaallit Nunaat sinniisuutitaqarpoq.

Kalaallit Nunaata aamma peqataaffigisimavaa Nunani Avannarlerni Isumaginninnermi pisortat september 2009-mi Thorshavnimi Savalimmiiuniittumi ataatsimiinnerat, tassani pingaartumik sammineqarput nunani avannarlerni naammagittaalliornissamat aaqqissuussinerit kiisalu nunani avannarlerni nakkutilliinermik ingerlatsinerit.

18.1.1 Isumaginninnikkut ikiorsiineq isumannaarinerlu

Nunani avannarlerni innuttaasut, nunami pineqartumi isumaqatigiissummut ilaasumi inatsisit naapertorlugit akuerisaallutik najugaqartut najugaqarallartulluunniit, isumaginninnermi ikiorsiissutit isumaginninnikkullu sullissinerit pillugit isumaqatigiissummi naligiissitaapput.

Suliassanik suliarinnittartut ukiumoortumik pikkorissartinneqarneranni september 2009-mi Ystadimi Sverigemiittumi ingerlanneqartumi Isumaginninnermut Naalackersuisoqarfik peqataavoq. Tassani ilaatigut nalinginnaasumik ajornartorsiutaasartut ajornartorsiutaasartullu nalinginnaanngitsut pillugit misilittakkanik paarlaaqatigiittoqarpoq EU-llu peqqussutissatut

siunnersuutaani nutaami immikkoortut pingaernerit saqqummiunneqarlutik, peqqussutissaq naapertorlugu isumaginninnikkut isumannaarinq pillugu nunat avannarliit isumaqatigiissutaat nutaaq suliarineqartussanngusaaq.

Isumaginninnikkut isumannaarinerup ataqatigiissaarneqarnissaa pillugu EU-p peqqussutaata 1. maj 2010-mi atortuulernissaanut atatillugu isumaginninnikkut isumannaarinq pillugu nunat avannarliit isumaqatigiissutissaannut nutaamut siunnersuut suliarineqarpoq, piareersaalluni sulinermi Isumaginninnermut Naalackersuisoqarfik peqataasimavoq. Isumaginninnikkut isumannaarinq pillugu nunat avannarliit isumaqatigiissutaat nutaaq nunani avannarlerni ministerinut MR-S-imi 2010-mi pisussami saqqummiunneqassaaq. Isumaqatigiissummut atatillugu allaffissornikkut isumaqatigiissut suliarineqassaaq, taassumattaq suliarineqarnerani Isumaginninnermut Naalackersuisoqarfik peqataassaaq.

18.1.2 Meeqqat atugarisaat

Meeqqat inuusuttullu pillugit suliassaqarfik, pingaartumik sammillugit islandimi kommunit meeqqanik illersuinerat (sernissuinerat) kiisalu islandimi 'Barnahus' pillugit 2009-mi april - majimi Isumaginninnermut Naalackersuisoqarfik Islandimut tikeraarpoq.

Siunertaavoq islandimi paasisimalikkat pissarsiarinissaat meeqqat inuusuttullu pillugit suliassaqarfimmi Kalaallit Nunaanni ingerlatsinermi atorneqarsinnaasunut isumassarsiorniarluni. Sammineqarput ilaqutariinnik siunnersuisarnej, meeqqanik illersuineq (sernissuineq) tamanut tunngatillugu, angerlarsimaffiup avataanut inissiisarnej, meeqqanut tunngatillugu kinguaassiuutaasigut innarliineq atonerluinerluunniit, suliniutit pillugit suliassanik suliarinnittarnej aaqqissuussaanerallu 'Barnahuset' p aaqqissuussaanaera katsorsaanermillu suliaqarnera, kiisalu meeqqanik suliassaqarfimmi nakkutilliineq.

Nunani Avannarlerni Meeqqanik illersuineq (sernissuineq) pillugu ataatsimeersuarnermi Bergenimi september 2009-mi ingerlanneqartumi Isumaginninnermut Naalackersuisoqarfik peqataavoq. Peqataaffiqineqarput ilaatigut workshop makku: 'Meeqqanik angerlarsimaffiminni angerlarsimasinnaanngitsumik isumassuineq (tunngiineq)'; 'Inuusuttunik angerlarsimaffiisa avataannut inissiisarnej, suliniuteqarnej qanoq pitsaanerulersissinnaavarput?'; 'Ilisimatusarnerup pissusiviusullu akornanni sunneeqatigiinneq'; 'Angerlarsimaffimmi nakuusernej – meeqqanik illersuisut (sernissuisut) qisuariarneri'; 'It takes a village to raise a child'; 'Aanaanap nakuuserfiqineqarneranik meeqqat misigisaqarsimasut'.

18.2 Naligiissitaaneq

Atuarfimmi naligiissitaaneq aamma naligiissitaaneq pillugu nunani avannarlerni inatsisit pillugit Nordens Husimi Savalimmiuni Thorshavnimiittumi isumasioqatigiissitsinerit marluk Kalaallit Nunaanniit peqataaffiqineqarsimapput. Isumasioqatigiissitsinerit ilaatigut pissutaapput islandimi inatsisip sukumiisumik misissuiffigalugu iluarsaanneqarnera, iliuusissatut pilersaarutit aamma arnat pillugit FN-ip ataatsimiititaa (CEDAW) pillugu isumaqatigiissutip ukiut 30-nngortorsiuqineqarnerani suaassutsit Nunani avannarlerni inissisimanerat.

22. juli 2009-mi New Yorkimi FN-ip illorsuani Danmark, Kalaallit Nunaat Savalimmiullu ilanngullugit CEDAW-imi naliliiffiqineqarpoq.

Kalaallit Nunaat pillugu FN-komitép sammivai isumaqatigiissummi aalajangersakkat atuutsinneqalernerat aamma naalagaaffeqatigiinni kalaallit pisinnaatitaaffii. Ilanngullugit apeqquteqarfigineqarput Kalaallit Nunaanni naligiissitaanissap suliarinerata ineriartornera, ngo-nik suleqateqarneq, arnat nakuuserfigineqarnerat, ilinniartitaanermi pisinnaatitaaffiit, trafficking atorittartoqarnerlu kiisalu inuiaqatigiinni sutigut tamatigut suaassutsimut tunngasut ilanngussuunneqartarnissaasa qulakkeerneqarnissaa (mainstreaming).

Naliliinermi aallaavigineqarpoq piffissalikkamik Danmarkip arfineq-aappassaaneerluni CEDAW-imut nalunaarusiaa.

Kalaallit Nunaata sinniisuutitaqarfigai ministerráði- aamma Naligiissitaanermut atorfilittatigut ataatsimiititaq (MR-JÄM og EK-JÄM). Pilersaarutigineqarpoq EK-JÄM-p 2010-mi ataatsimiinnissaa Kalaallit Nunaanni ingerlanneqassasoq.

19. Kultureqarnermut, Ilinniartitaanermut, Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfik

Kalaallit Nunaata Issittumi maligassiuisunngorluni siumut isigisumik anguniagaqartumillu periuseqarluni ineriartortinneqarnissaanik politikikkut inuiqatigiinnilu kissaatigineqartut malitsigisaannik, nunat tamalaat akornanni suleqatigiinneq Kultureqarnermut, Ilinniartitaanermut Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu Naalakkersuisoqarfiup pingaartittorujussuuvaa. Kalaallit issittormiullu piginnaasaasa Issittumilu pissutsinik ilisimasaasa ineriartortinnissaat malunaateqartunngortinnissaallu anguniagaapput.

19.1 Kulturi Sunngiffillu

19.1.1 Kulturimut sunngiffimmullu tunngasut pillugit nunani avannarlerni suleqatigiinneq

Nunani avannarlerni ministerit, atorfillit suliamullu tunngassuteqartut suleqatigiinneranni Naalakkersuisut peqataapput. Ministerit siunnersuisooqatigiivini aamma Kulturi pillugu Atorfilittatigoortumik aaatsimiititami (EK-K)sulinermi pingaartinneqarpoq nunat namminersortitat (Savalimmiut, Kalaallit Nunaat aamma Ålandip qeqertai) soqutigisaasa qulakkeerneqarnissaat.

Eqqumiitsuliornikkut kulturikkullu anguniakkat nutaat immikkut ilisimasalinnik suleqatigiissitani nunat immikkoortuini imminnut naalakkersortunit sinniisut nunat sinnerisa sinniisui naligalugit pissusiviusut aallaavigalugit suleqataapput. Malittarisassanik aalajangersaaneq ilaatigullu qinnuteqaatinik takkuttunik suliarinninneq suleqatigiissitani ilaatigut suliarineqartarput.

Nunat Avannarliit Oqaatsit pillugit Nalunaarutaanni, Nunat Avannarliit Oqaatsit pillugit Isumaqatigiisutaanni kiisalu Nunat Avannarliit Oqaatsit pillugit ukiut tamaasa ataatsimiinnerini Oqaasileriffik peqataasarpog. Tamatuma saniatigut nunat imartallu aqqi pillugit immikkut ilisimasallit Naalagaaffiit Peqatigiit suleqatigiissitaanni, United Nations Group of Experts on Geographical Names-imi, aamma nunat inoqqaavisa ikinnerussuteqartullu aqqi pillugit suleqatigiissitaanni, Indigenous and Minority Group Names-imi, nunat avannarliit aallartitaanni, Nordens Division-imi, Oqaasileriffik suleqataavoq.

19.1.2 Ilinniartitaaneq, Ilisimatusarneq Kulturilu pillugit Naalagaaffiit Peqatigiit Suleqatigiiffiat (UNESCO)

Namminersorlutik Oqartussat UNESCO-mut tunngasuni sulinerannut Kulturreqarnermut, Ilinniartitaanermut, Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu Naalackersuisoqarfik, matumanittaaq Danmarkip UNESCO Nationalkommissioniani Namminersorlutik Oqartussat sinniisoqarneranni, nunarsuarmi kingornussassat pillugit UNESCO-p allattuiffianut ilaalernissamik qinnuteqaatinut (World Heritage List) kiisalu Namminersorlutik Oqartussat UNESCO-mut attuumassuteqartunik ingerlataasa ataqatigiissaarneranni allaffissornikkut akisussaa voq. Maannakkorpiaq Namminersorlutik Oqartussat sinniisuutitaqarfigaat danskit Nationalkommissioniat aamma kulturi pillugu ataatsimiititaliaq kommissionip pilersitaa.

Aage V. Jensenip aningaasaateqarfiisa 2006-imi aningaasaliissuteqarnerisigut Kujataani nunap kulturimut attuumassuteqartup Nunarsuarmi Kingornussassat Allattorsimaffiannut ilanngunneqarnissaa siunertaralugu sulineq aallartinneqarpoq. Nunap immikkoortuanut pineqartumut ilaapput Igaliku, Qassiarsuk aamma Qaqortukuluumi qallunaatsiat oqaluffikuata sinnikui, taakku UNESCOp misiligutitut allattuiffianut ilaapput. Ilanngutitsiniarluni suliaq naammassingajalerpoq, taamaattoq ilanngutitsiniarnermi atortussat tunniunneqariaannanngornissaat aatsaat 2011-mi naammassissangatinneqarput.

Kalaallit Nunaata qeqqani nuna kulturikkut eriagisassap nunarsuarmi kingornussassanut allattuiffimmi ilanngutitinneqarnissaata sulissutiginerata aallartinneqarnissaa siunertaralugu Qeqqata Kommunia 2009-mi Naalackersuisut attaveqarfigaat. Nuna pineqartoq UNESCO-p misiligutitut allattuiffianik taasami ilaavoq - tassa sumiiffiit nunarsuarmi kingornussassanut allattuiffimmi ilanngunneqartussat kissaatigisat allattorsimaffianni. Nunami pineqartumi ilaapput kangiatungaani Aasivissuit aamma kitaatungaani Arnangarnup Qoorua (Paradis dalen). Nuna pineqartoq ilanngutitsiniarnermi atortussat suliarineqarnerannut atatillugu sukumiinerusumik killilerneqassaaq.

Inatsisartut 2009-mi ukiakkut ataatsimiinnerminni akueraat kulturikkut eriagisassat tigussaangitsut illersorneqarnissaat pillugu UNESCO-mi isumaqatigiisummi aamma kulturikkut saqqummeriaatsit assigiinngisitaarnerisa illersornissaat siuarsarnissaallu pillugit UNESCO-mi isumaqatigiisummi Kalaallit Nunaat pineqartunut ilanngutissasoq.

19.1.3 Kulturimut sunngiffimmullu tunngasutigut Nunavumik suleqateqarneq

Oqaatsit ilitsoqqussat nunani tamalaani ulluat pillugu Naalackersuisunut ilaasortap ataatsimiititaliaq pilersitaa suli suliaqarpoq. Oqaasileriffiup Inuit Circumpolar Youth Council tassani suleqatigaa soqutigisaqatigiillu assigiinngitsut Inuit oqaasiisa inuusuttut akornanni atorneqarnissaannik siuarsaniartut attaveqarfigisarlugit.

19.1.4 Nunat tamalaat akornannni suleqatigiinnernut tunngasut allat

Arctic Winter Games Internationale Komitee-mi Kalaallit Nunaat suleqataavoq marlunnik sinniisoqarluni. Ukioq allortarlugu Arctic Winter Games ingerlanneqartarput. Aammattaaq nunani tamalaani unammiauarnerit unamminassusii assigiinngisitaartut arlaqaqisut kalaallit timersortartuisa peqataaffigisarpaat, tamakkununga ilanngullugu Island Games, ukioq allortarlugu ingerlanneqartartoq aamma Kalaallit Nunaata peqataaffigisarpaat.

Nunatta Katersugaasivia Toqqorsivialu ilisimatusarnikkut ingerlatitseqqittarnikkullu arlaqartunik suliniuteqarpoq; Kalaallit Nunaanni, Norgemi, Islandimi, Savalimmiuni Danmarkimi kiisalu nunat EU-mut ilaasortaasut ilaanni katersugaasiviit, toqqorsiviit, ilisimatusarfiit ilisimatuullu arlaqaqisut ukiuni makkunani akuuffigisaannik suliaqartarluni. Taamaalilluni nunat avannarliit killiit oqaluttuarisaaneq pillugu suliniutaanni, nunanit avannarlernit killernit aamma Norgemit Danmarkimillu ilaasortaqaqtumi, kiisalu Nunat Avannarliit Killiit ataatsimoorussamik oqaluttuarisaanerata atuaganngorlugu saqqummersinneqarnissaanik siunertaqaqtumi, Nunatta Katersugaasivia Toqqorsivialu siuttutut suliaqartuuvoq. Katersugaasivik Tunumi etnografica pillugu Museum Volkenkunde-mik Holland-imi Leiden-imiittumik ilisimatusarnikkut ingerlatitseqqittarnikkullu suleqatigiinnissamik isumaqatigiissuteqarsimavoq. Attakusiorluni ilisimasimatusarnermi annermik kalaallit danskullu suleqatigiinnerat ilaatigullu avannaamioqatigiit suleqatigiinnerat sulinermi tunngaviuvoq, kisiannili USA-mit Canadamillu suleqatigisat peqataatinneqalerujartorput. Toqqorsivik Savalimmiuni Islandimilu nunat toqqorsiviinik ilisimatusarnerup tunngasutigut pisortatigoortumik suleqatigineqarpoq, Danmarkimilu naalagaaffiup toqqorsiveqarfianik ataavartumik attaveqartarluni.

19.2 Ilageeqarneq

Februarip qaammataani biskoppip tikeraarpaa Kalaallit Nunaata Bruxellesimi Sinniisoqarfia. Tikeraarneq den europæiske union-ip suliffeqarfiinut paasisassarsiorluni angalanermut ilaatinneqarpoq.

Septemberip qaammataani Kirkernes Verdensråds Centralkomité (WCC)-p ataatsimiinnerani nunat inoqqaavinut biskoppi sinniisuuvoq. Taamaalilluni kattuffiup generalsekretæriatut nutaatut norgemiu Olav Fykse Tveit Kalaallit Nunaallu toqqaqataaffigaat. WCC nunarsuaq tamakkerlugu kristumiunut 350 millioninut sinniisuuvoq.

Nunani avannarlerni erinniornermi tussiusiornermilu ileqqut pillugit suleqatigiinnermut nutaamut tapersersuinini biskoppip 2009-mi nalunaarpaa. Naatsorsuutigineqarpoq suliniutip inerneriumaaraa nunani avannarlerni netportal-i, tassuuna tusarnaarneqarsinnaassallutik ilagiinni erinnianut nunat assigiinngitsut ilanngussaata, tassa nalinginnaasumik soqutiginnittunut nuannaarutissatut aammali ilagiinni sulisuusut ineriartoqatigiinnissaat ilinniarteqatigiittarnissaallu siunertaralugit.

Ilagiinni erinniornikkut tussiusiornikkullu nunani avannarlerni suleqatigiinneq Ilagiit Kalaallit eqqarsaatigalugit nunani avannarlerni suliniutip taamaaqataata 2008-mi aallartinneqartup nalinginnaasumik malittaatut isigisariaqarpoq, tassa nunat avannarliit nunallu atlantikup avannaaniittut assigiinngitsut taamatulli siunertaqarfiusumik naalagiarfitsinermi ileqqorisassiat netportalimi aamma katersorneqarmata. Atortussat assigiinngitsut Kalaallit Nunaanni ilisimalersinniarneqassapput ilagiinni siammarteriffitsigut, ataatsimeersuarnertigut palasillu ataatsimiinnerisigut.

19.3 Ilinniartitaaneq

19.3.1 Ilinniartitaanermut ilisimatusarnermullu tunngasutigut Nunat Avannarliit suleqatigiinnerat

Ministerit atorfillillu aqutugalugit sulianullu tunngasutigut nunani avannarlerni suleqatigiinneq Naalakkersuisut peqataaffigisimavaat. Ministerit siunnersuisooqatigiivini aamma Ilinniartitaaneq Ilisimatusarnerlu pillugit suleqatigiissitani atorfilinnik inuttaqartuni (EK-U) sulinermi nunarsuarmioqatigiit imminnut qanilligaluttuinnarneranut atasunik sulinerup ingerlateqqinneqarnissaa aammalu Ålandsdokumentimik taasap malitseqartinnissaa annerusumik sammineqarpoq, taanna nunat avannarliit suleqatigiiffiit peqataanissamik nunat namminersortitat tamatuminnga kissaatiminnik saqqummiussaqaarunik peqataalersinnaanerannut aqutissiuisuussaaq.

Taamaattumik assersuutugalugu NordForskip siulersuisuini tamakkiisumik ilaasortanngornissamut Kalaallit Nunaat, Savalimmiut aamma Åland ataatsimoorlutik qinnuteqaateqarput. NordForskimi tamakkiisumik ilaasortaalernissamik qinnuteqaat 2009-p naalernerani EK-U-mit oqaluuserineqarpoq, tassani qinnuteqaat itigartinneqarpoq tamatuminnga Nunat Avannarliit Ministeriisa Siunnersuisooqatigiivisa Allattoqarfiata inassuteqaateqarnera tunngavigalugu. Naalakkersuisut EK-U-mi ilaasortat Savalimmiuneersut Ålandimeersullu suleqatigalugit suliaq ingerlateqqinniirpaat nunani avannarlerni ilinniartitaanermut ilisimatusarnermullu ministerinut saqqummiussinissaq siunertaralugu.

19.3.2 Suli atualertussanngunngitsut

Suli atualertussanngunngitsut tungaasigut University of Hawaii-mik aamma University of California, Berkely-mik suleqateqartoqaqqippoq. Suleqatigiinneq taanna 2009-mi annerusumik email aqutugalugu ingerlanneqarpoq.

Nunat avannarliit killiit siunnersuisooqatigiivisa augustimi ataatsimiisitsineranni suli atualertussanngunngitsut atuarfinnillu iluarsartuusseqqinneq pillugit oqallisissiamik saqqummiussisutut Naalakkersuisoqarfik peqataavoq.

19.3.3 Meeqqat atuarfiat

Meeqqat atuarfiannik iluarsartuusseqqinnerup Atuarfitsialaap ineriartortinneranut atatillugu Naalakkersuisut Inerisaavillu nunani allani universitetinik ilisimasaaqarfinnillu suleqatigiinnissamik arlalinnik isumaqatigiissuteqarput; meeqqat atuarfiini ilinniartitaanerit iluarsartuuteqqinneri atuartunillu ataasiakkaanik nalilersueriaatsit eqqarsaatigalugit ilisimasamik misilittakkanillu paarlaasseqatigiittarnissaq siunertaralugu:

Professorit marluk aappaa Southern Oregon University-meersoq aappaalu Oslo Universitetimeersoq isumaqatigiissuteqarfigineqarsimapput. Professorit taakku marluk master-itut kandidatitullu ilinniagaqartunik perorsaariaatsinik nalinginnaasunik ilinniartitsisarput.

Coachingimi allamiullu oqaasiinik ilinniartitsinermi diplomitaarniarluni peqatigisaanik aamma ilinniartoqarpoq, taamaaliornikkut ilinniagaqartut perorsaariaatsimik sungiusarneq atuagarsornerlu ataatsikkoortillugit ilinniagaqarsinnaapput. Center for Research in Education, Diversity, and Excellence (CREDE), Californiami Santa Cruz-imiittoq suleqatigalugu taamatut ilinniagaqartoqartitsisoqarpoq. Suliniut taanna 2010-mi ingerlaqqissaaq. Suliniummi coachit marluk Santa Cruzimi University of Californiameersut coachingimik ilinniartitsinermi Kalaallit Nunaannilu coachit piginnaaneqaleriartortitsinermi peqataapput.

Inerisaavik ukiuni sisamani malittuinnarni University of Hawaii-Manoe-imi professorimik tikeraartitaasartumik isumaqatigiissuteqartarpoq. Ilisimatusarnermik suleqataasoq taanna diplomitaarniarluni qaffasissumik ilinniartitaanermut aamma kingunissalimmik perorsaariaatsimik ilisimatusarnermut piffissap suliffiup pingajoraarterutaa ataaseq - 1/3 - atorlugu ilinniartitsisarpoq. Piffissap suliffiusussap sinneri, pingajoraarterutai marluk - 2/3-it - GU-p iluarsartuuteqqinneranut Meeqqerivitsialammullu atorneqartarput. Aaqqissuussineq taanna 2009-mi julip naanissaata tungaanut ingerlanneqarsimavoq.

Pilgrims House, Tuluit Nunaanni Canterbury-miittoq suleqatigalugu meeqqat atuarfianni ilinniartitsisunik oqaatsitigut piginnaanngorsaqqillugit pikkorissartsinerit marluk 2009-mi Inerisaaviup ingerlassimavai, aammattaq sulisut marluk tassani ingerlanneqartumi allamiut oqaasii pillugit ataatsimeersuarnermi nunanit tamalaanit peqataaffigineqartumi peqataasimapput.

Inooqatigiinnermik misigissutsillu atornissaannik ilinniartitsineq eqqarsaatigalugu ilinniartitsissutit pineqartunillu ilinniartitsinerimik pikkorissarnerit pillugit Inerisaaviup ukiuni arlaqartuni iluanaarniutiginaq suleqatigiiffik Committee for Children, USA-mi Seattlemiittoq suleqatigaa. Atortussat siammarterneqarsimapput nangissutaatalu saqqummersinneqarnissaa sulissutigineqarluni.

19.3.4 Ingerlaqqiffiusumik ilinniartitaaneriit nunani tamalaani ingerlanneqartut

31. december 2009-mi kalaallit nunani allani, tassa imaappoq Kalaallit Nunaata Danmarkillu avataanni, ilinniagaqartut 48 nalunaarsorneqarsimapput. Nunani allani ilinniagaqartuni taakkunani amerlaneriit gymnasiami imaluunniit ingerlaqqiffiusumik ilinniartitaanermi ilinniakkamik Norgemi imaluunniit Sverigemi ingerlataqarput. Ilinniagaqartut allat nunarsuup ilaani allami ingerlaqqiffiusumik ilinniartitaanermut atatillugu paarlaateqatigiittarneq aqqutigalugu imaluunniit ilinniakkamik tamakkiisumik nunami allami ingerlatsisut assigiiakannersumik agguataarsimapput.

19.3.5 Ilimmarfik

Ilimmarfiup pilersinneqarneratigut iserterfigineqarneratigullu Ilisimatusarfiup nunat tamalaat akornanni attuumassutai nukittorsaavigineqarput.

Ilisimatusarfik 1. januar 2010-miit atuutilersumik ERASMUS University Charterimi ilaasortaalerpoq, taanna europami universitetit qaffasinnerusumillu ilinniagaqarfiit allat akornanni suleqatigiiffiuvoq. Ilaasortaanikkut europami ingerlaqqiffiusumik ilinniartitaaneriit iluini suleqatigiinnissamik ingerlatanut arlaqartunut, assersuutigalugu ilinniartitsisunik - ilinniagaqartunik aamma ilisimatusartunik paarlaasseqatigiinneq, kiisalu suliniutinut il.il. aalajangersimasunut aningaasanik agguaffigineqarnissamut Ilisimatusarfik periarfissaqalerpoq.

ERASMUS University Charter-imi suleqatigiinnermik kiisalu nunani tamalaani universitetinut tunngasuni allatut suleqatigiinnermut tunngassutillit isumagineqarnissaannut 2009-mi ukiakkut Ilisimatusarfiup pilersippaa Nunanut tamalaanut Allattoqarfik nunanullu tamalaanut tunngassutilinnik ataqatigiissaarisussaag atorfinitsinneqarluni.

ERASMUS-imi ilaasortaaneq Ilisimatusarfimmi ilinniartitaaneriit nunanut tamalaanut attuumassuteqalersinnissaannut aammalu Ilisimatusarfiup ilinniartitsinerimik ilisimatusarnermillu

ingerlataasa nunani tamalaanisut pitsaassutsimik piginniinnarnissaannut ineriartortinnissaannullu ingerlaavartumik sulinermi sakkussaavoq pingaarutilik.

Tassunga atatillugu ilanngullugu oqaatigineqarsinnaavoq Ilisimatusarfiup 2010-mi suliaralugu aallartikkaa nunani tamalaani piginnaatitsissutinut uuttuutit, tassa imaappoq nunani tamalaani uuttuutit suut Ilisimatusarfiup ingerlataasa nunani tamalaanisut qaffasissuseqarnerisa pigiinnarnissaannut ineriartortinnissaannullu Ilisimatusarfimmut naleqquttut suunerisa qulaajaavigineqarnerat.

Ilisimatusarfiup ingerlatsinerani aqqissuussaanikkut sinaakkutissat sapinngisamik pitsaanerpaat pilersinniarlugit 1. januar 2010-miit atuutilersumik aqqissuussaanikkut ilusiliineq nutaaq atulersinneqarpoq ilisimatusarfiup ingerlataanut assigiinngisitaqisunut, matumanittaaq nunanut tamalaanut tunngasut suliassat isumagineqarnerannut, pitsaanagerusumik ikorfartuutaasussat. Ilaatigut ilisimatusarfimmi institutit qulingiluat mikisut institutinut pingasunut angisuunut kattunneqarput, 2010-milu upernaakkut atorfinitsinneqassaaq prorektori ilisimatusarfimmi siulersuinerup nukittunerulersinneqarnissaa siunertaralugu.

Ilimmarfiup University of the Arctic suli peqataaffigaa. Ilinniagaqartulli tungaanniit soqutiginningaartoqanngilaq pikkorissarnerit ilinniagaqartunut issittoqarfiup avataaneersunut annerusumik sammisitaammata.

Nunat avannarliit suleqatigiinneranni Nordisk Ministerrådip ataani aqutsisooqatigiinni arlaqartuni Kalaallit Nunaat sinniisuutitaqarpoq. Tassani qaffasinnerusumik ilinniartitaanerit ilisimatusarnerlu pillugit aqutsisooqatigiit aamma inersimasunik ilinniartitsineq sunngiffillu pillugit aqutsisooqatigiit pineqarput; soorlu aamma Ilinniartitaaneq Ilinniartitaanerlu pillugit suleqatigiissitami Atorfilinnik Inuttaqartumi pisortaq peqataasartaq.

19.3.6 Nunani allani ilinniartitsisutut ilinniarsimasut meeqqat atuarfiini sulilern- issaannut akuersisarneq

Kalaallit Nunaanni, Danmarkimi Savalimmiunilu ilinniartitsisunngorniat ilinniarfiini ilinniartitsisutut ilinniarsimaneq maannamut kisiartaalluni Naalakkersuisunit akuerisaavoq. Inuit nunani allani imaluunniit qaffasinnerusumik ilinniartitsisutut ilinniarsimasut, Kalaallit Nunaanni meeqqat atuarfiini suliffissarsioraangamik timelæreritut taamaallaat atorfinitsinneqarsinnaasarput.

Nunani allani aamma qaffasinnerusumik ilinniartitsisutut ilinniartitaanerit akuersissutigineqarneri ilaatigut meeqqat atuarfiini ilinniartitsisussaaleqinerup millinissaanik, ilaatigullu meeqqat atuarfiini ataasiakkaani suleqatigiiaat assigiinngiaarnerulernissaannut isumassarsiorfissaginnerulernissaanullu tapertaajumaartoq Naalakkersuisut naatsorsuutigaat.

19.3.7 Anguniakkatigut EU-mik suleqateqarneq

OLT-mik aqqissuussineq aqputigalugu kalaallit ilinniagaqartut EU-p ilinniartitaanikkut pingaannerusutut anguniagaanut ERASMUS-imut pisortatigoortumik peqataasinnaapput, tamatumunngalu peqataasinnaanerup kingunerisaanik ilinniagaqarfiit ataasiakkuutaat iluaqutiginnaasamittut atorluanaanissaat siunertaavoq.

Ilisimatusarfik suleqatigiiffimmi 'Erasmus University Charter' januar 2010-mi ilaasortaalerpoq. Ilaasortaaneq isumaqarpoq Ilisimatusarfiup ilinniartuminik ilinniartitsisunillu EU-mi universitetinut allanut aallartitsisinnaaneraniq paarlattuanillu Ilisimatusarfiup EU-mi universitetinit allanit ilinniartunik ilinniartitsisunillu tikisitsisarsinnaaneraniq.

Ingerlaqqiffiusumik ilinniagaqarfinni EU-p ilinniatitaanikkut suleqatigiiffigisaani periarfissarpasuit ilisimaneqarnerat annerulersinniarlugu siammarsarniarlugulu sulineq Naalakkersuisut suli ingerlattuarpaat. 2009-mi 2010-milu siunertamut tassunga aningaasanik immikkoortitsisoqarpoq.

19.4 Ilisimatusarneq

19.4.1 Joint Committee-mi suleqatigiinneq

Joint Committee-mi suleqatigiinnerup iluani ilisimatusarneq pillugu suleqatigiilluni suliniutit arlaqaqisut pilersinneqarsimapput. Joint Committee-mi sulineq Kultureqarnermut, Ilinniartitaanermut, Ilisimatusarnermut Ilageeqarnermullu Aqutsisoqarfiup nunanut tamalaanut tunngatillugu suliaasa ilaattut nukittorsarneqarsimavoq suleqatigiillunilu suliniutissanut Joint Committee-p sinaakkutaanera annertusarneqarlunilu sakkortunerulersinneqassasoq naatsorsuutigineqarpoq.

Ilinniartitaaneq pillugu suleqatigiissitaq aamma ilisimatusarneq pillugu suleqatigiissitaq Joint Committee-p ataaniittut 2009-mi ataatsimiinnermi suliaasaqarfiit taakku marluk akornanni suleqatigiinnissaq pilersinneqarsimavoq. Ilisimatusarnikkut suliniutit arlallit Joint Committee-p ataaniittut kalaallit ilinniagaqartut nunani allani ilinniarfissaqalernissaannut periarfissiipput. Ilinniarfissat amerlanerit taamatukanneq periuseqarluni pilersinneqarnissaat sulissutigineqarpoq.

National Science Foundationimik (NSF) 2004-imi isumaqatigiissutip kingunerisaanik Joint Committee-p ataani NSF-imi ataatsimiittoqartarpoq. Tamatuma kinguneraa amerikamiut Kalaallit Nunaanni ilisimatusarnermik suliniutaanni kalaallit ilinniartitsisut ilinniagaqartullu ingerlatsiviusuni suleqataalersinnaanerat. USA-mi universitetit Kalaallit Nunaannilu pisortat suliffeqarfii ilisimatusarnermik suliaqartut ataatsimoorussamik suliniutit allaaseraat, taakkunungalugu NSF aqutugalugu tapiissuteqartoqarluni.

19.4.2 Topforskningsinitiativet

Nunani avannarlerni statsministerit 2007-imi isumaqatigiissutigaaq silap pissusaata ilisimatusarfigineqarnera nunat avannarliit suleqatigiinneranni sammisassat ilagissagaat. Tamatuma nassataraa Topforskningsinitiativet-ip 2008-mi pilersinneqarnera.

Taassuma (topforskningsinitiativet) siunertaraa nunat avannarliit ilisimatusarnikkut anguniakkani suleqatigiinneranni Issittumi silap pissusaata allanngornerata sunniutaasa misissorneqarneranni naleqqussarfiginerinilu ilisimatusarneq nukittorsarneqarnissaa. Nukissiorneq, silap pissusaa aamma avatangiisit pillugit programmit pioreersut maannakkuugallartoq atugarissaarneq peqqinnerlu pillugit programmimik nutaamik ilaneqarput. Topforskningsinitiativet-ip pilersinneqarneraniit Kalaallit Nunaat suleqatigiissitaliaagallartumi suleqataalluni peqataavoq. kiisalu Kalaallit Nunaat Topforskningsinitiativet-imut aqutsisooqatigiinni ilaavoq.

19.4.3 NordForsk

Ilisimatusarnermut suliassaqarfik NordForsk aqqutigalugu nunanit avannarlernit suleqatigiiffiuvoq, tassani Kalaallit Nunaat sinniisuutitaqarpoq Nunani Avannarlerni Ministerit Siunnersuisooqatigiivisa ataatsimiittartuini allani peqataasarneq assigalugu. NordForsk-ip tapersersugarai nunani avannarlerni spidsforskningscentre-t aamma nunani avannarlerni ilisimatusartut aamma ilisimatusarnermik ilinniagaqartut attaveqaataa.

19.4.4 EU-mik suleqateqarneq

Kalaallit Nunaanni Takornariartitsineq Inuussutissarsiornerlu pillugit Siunnersuisooqatigiit pilersissimavaat EU FP7-mut, taanna EU-mi ilisimatusarnermut teknologiimillu ineriartortitsinerlut sineaakkutitut programmit arfineq-aapparaat, kalaallit attaveqaatasut. Attaveqaataasuni taakkunani Aqutsisoqarfik suleqataalluni peqataavoq, tamatumani ilisimalikkat Kalaallit Nunaanni ilisimatusarfiit ilisimatusarluni suliniutinut EU-p aningaasaliinissaanik qinnuteqarsinnaanerannut siunnersuinerlut atorveqassapput.

19.4.5 Klimaforskningscenteret (silap pissusaanik ilisimatusarfik)

Silap pissusaanik ilisimatusarfik (Klimaforskningscenteri) 2009-mi majimi Nuummi ammarneqarpoq Professor Søren Rysgaard pisortaralugu. Taassuma tuluttut taaguutigaa: Greenland Climate Research Centre – Nature, society & Technology.

Silap pissusaanik ilisimatusarfiup anguniagaraa silap pissusaata allanngornera tamatumalu issittumi uumassusillit avatangiisaasalu akornanni ataqatigiinnermut, inuiaqatigiinnut atortulersuutinullu sunniutaasa misissuiffiqineqarneranni nunat tamalaat akornanni ilisimasaqarnerpaalernissaq. Ilisimatusarfiup taassuma sammisassaa pingaarnaq tassaassaaq silap pissusaata allanngornerata issittumi imarmiunut, taseqarfinnut (masarloqarfinnut?) nunamilu avatangiisinut inuiaqatigiinnullu kalaallinut sunniutissaasut naatsorsuutigisat.

Silap pissusaanik ilisimatusarfiup inissisimaffigai Pinngortitaleriffik aamma Ilisimatusarfik, suliffeqarfiillu taakku akornanni qanimut suleqatigiittoqalissaaq. Naatsorsuutigineqarpoq ilisimatusarfik tanna 2010-mi oktoberimi tamakkiisumik pilersinneqarumaartoq.

19.4.6 Arctic Science Summit Week (ASSW)

International Arctic Science Committee-mi, European Polar Board-imi aamma issittumi ilisimatusarneq pillugu Nunat Avannaamiut Suleqatigiinnermut Ataatsimiititaliaanni Danmark naligalugu Kalaallit Nunaat sinniisuutitaqarpoq. Suleqatigiiffiit taakku piffimmi ataatsimi ukiumut ataasiarlutik ataatsimiittarput (Arctic Science Summit Week).

ASSW 2010-mi Kalaallit Nunaanni Namminersorlutik Oqartussat Nuummi ulluni 15.-18. april, 2010 tikeraartitsisuussapput.

ASSW ukununnga suleqatigiiffiuvoq:

- International Arctic Science Committee (IASC)
- Arctic Ocean Science Board (AOSB)
- European Polar Board (EPB)
- Pacific Arctic Group (PAG)
- Forum of Arctic Research Operators (FARO)

Kattuffiit pingaarutillit akornanni naapinnermi issittumi ilisimatusarneq sammineqarpoq. Ataatsimiinnerup ilaatigut siunertarai pilersaarutit pillugit ilisimateqatigiittarnissaq nunallu tamalaat akornanni ataqatigiissaarinissamut periarfissaqarnissaq aamma Issittoq pillugu suliasaqarfinni tamani suleqatigiinnissaq kiisalu ilisimatusarnerup siulersuisullu ataatsimiinnerisa ataqatigiilersinneqarnissaat.

19.4.7 Nunat Tamalaat Akornanni Issittumut Ukiorititat (IPY)

Piffissami 2007-2009 nunat tamalaat akornanni ilisimatusarnikkut suliaq aatsaat taama katersuuffiutigisoq tassaavoq Nunat Tamalaat Akornanni Issittumut Ukiorititap ingerlanneqarnera, tamatumani nunat tamalaat Kalaalit Nunaanni ilisimatusarnikkut suliniutaat arlallit suliarineqarput, taakku ilaat arlallit kalaallinit ilisimatusartunit peqataaffigineqarlutillu siulersorneqarput.

Nunat Tamalaat Akornanni Issittumut Ukiorititat nunat tamalaat akornanni Kalaallit Nunaata, pingaartumillu nunat tamalaat issittumi ilisimatusarneranni inissisimanerata malunnartinneqarnissaanut periarfissaasimavoq pingaarutilik. Issittumut ukiorititaq 2009-mi martsimi naggaserneqarpoq, kisianni IPY-miit kingornussat isumannaarniarlugit ilaatigullu aallarteriarneq attaveqatigiinnerillu suliaqarfiit nunallu killeqarfii akimorlugit pilersinneqartut atorluarumallugit malitsitut ataatsimeersuarnerit, matumanittaaq IPY-p ataatsimeersuartitsinissaa Oslomi juni 2010-mi pisussaq pilersaarutigineqarput.